KITAB VE SUNNETI IHYA YAYINLARI

Fussilet Sûresi ışığında Davetçi Eğitimi

Yazan: Dr. Hamed b. Nasır b. Abdurrahman el-Ammar

Türkçeleştiren: Mehmet Ali Kara

Riyad İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesi

Davet bölümü öğretim kurulu üyesi

Yayımlayan: Riyad, Daru İşbilya Yayın ve Dağıtım

Siyer Kitapları Nasıl Okunmalı?

Dr. Ebû Huzeyfe

Önsöz

fussılet sûresi ışığında

Davetçinin Eğitimi

Dr. Ebû Huzeyfe

YAZAR HAKKINDA

Önsöz

Dr. Hamed b. Nasır b. Abdurrahman el-Ammar,

H. 1382 yılında Suudi Arabistan'ın Başkenti Riyad'ta doğdu.

H. 1405'te İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesi Usulu'd-din fakültesinden Akide ve Çağdaş mezhepler dalında Bakalorya aldı.

H. 1408'de aynı üniversitenin İletişim ve Davet fakültesinde, Davet ve Tebliğ konusunda yüksek lisansını; H. 1414 yılında ise doktorasını tamamladı.

Çeşitli tarihlerde aynı üniversitede Öğrenci İşleri müdürlüğü ve Davet ve Tebliğ bölüm vekilliği yaptı. Halen aynı üniversitenin İletişim ve Davet Fakültesi'nde dekan yardımcılığı görevini yürütmektedir.

Yazar, bu kitabın dışında aşağıdaki eserleri de kaleme almıştır:

Esalibu'd-da'vetu'l-islamiyye el-mu'asire

Sifatu'd-da'iye

Hakikatu'l-emri bi'l-ma'ruf ve'n-nehyu ani'l-munker ve erkanuhu ve mecalatuhu

Nususu'd-da've fi'l-kur'ani'l-kerim "Diraseten te'siliyye"

ÖNSÖZ

İslam'a daveti, dini değerlerin yaşaması için bir araç yapan, kendisine karşı gelmekten sakınan ve her an sorumluluklarının bilincinde olanlara bunu bir görev olarak veren Allah'a hamd olsun. Işık veren bir kandil gibi insanları doğru yola ileten, müjdeleyen, uyaran ve Allah'a davet eden sevgili peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'e ailesine yakın arkadaşlarına ve kıyamet gününe kadar onun yolunu izleyecek olanlara selam olsun.

İslam toplumunu ayakta tutacak güçlü dayanaklardan biri de, insanları Allah'ın dinine davet etmek, onları bu davete ikna etmek ve hükümlerine uymaya hazır hale getirebilmektir. İslami bir hayat ancak İslam'a davet ile birlikte gerçekleşebilir. İnsanlık, İslam'a davet gölgesinde ancak adaletin gerçek havasını teneffüs edebilirler. Kötülük ve bozulma her tarafı kapladı. Karada ve denizde kötülüğün bulaşmadığı yer kalmadı. Bütün milletler bu kötü gidişattan ve kötü sondan şikayet etmeye başladı. Bilim adamları, yarın meydana gelebilecek dehşetli olayların sıkıntılarıyla gecelemekte, yoğun çalışmalarla zihinlerini yormaktadırlar. Bu yüzden insanların İslam'a davete duydukları ihtiyaç daha fazla artmakta, bu tehlikeli gidişin durdurulması ve azgın kötülüklere karşı konulması için bu görev zorunlu hale gelmektedir. Unutulmamalıdır

ki, vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.

İnsanlık bugün, Rablerine karşı içten ve samimi, nefislerine karşı doğru ve dürüst davranan, sorumluluklarının bilincinde, çevrelerinde meydana gelen olaylardan haberdar, içinde yaşadıkları şartların farkında olan, bu dine hizmet için koşturan ve çalışmalar yapan davetçilere muhtaçtır.

Samimi ve gayretli davetçi gruplar bulunmadıkça insanlığın mutluluğa kavuşması mümkün değildir. Dininin gerçeklerini ilk indiği berraklık ve netlikte tanıyan, her türlü şek, şüphe ve sapmalardan uzak, kendilerini insanlığın mutlu olması için feda eden davetçi bir grup… Kendilerine verilen bu canın Allah'a adanması gerektiğine inanan, O'nun yolunda ölmeyi en büyük mutluluk bilen böylece dinlerini inkarcıların tuzaklarından, sapıkların sapmalarından ve aldanmışların saçmalıklarından koruyabilen davetçi bir grup.

Müslüman araştırmacıların davet konusunu ele alıp incelemeleri, gerekli önem ve ilgiyi göstermeleri gerekir. Ben de bu çalışmamda sadece Fussilet suresinin İslam'a davet konusuyla ilgili vermek istediği mesaj ve alınabilecek dersleri ele aldım. Surenin öne çıkardığı davet konuları ve özellikle de davetçinin eğitim ve yetişmesiyle ilgili konuların üzerinde durdum.

Önsöz

Dünyada İslam ümmeti kadar inanç ve düşünce birliğine muhtaç başka bir milletin bulunduğunu sanmıyorum. Kuranın berrak pınarından yararlanmadıkça, onun tatlı kaynağından içmedikçe davetin ürününü vermesi ve ayakları üzerinde durabilmesi mümkün değildir. O pınar ki, Allah'ın sevgili elçisi ondan içmiş, yakın sohbet arkadaşları onun izini takip etmişlerdir. Böylece nefisler, O'nun çizdiği yolda samimiyetle ilerlemiş; akıllar O'nun ışığı ile aydınlanmış, duygular, O'nun dışında hiçbir şeyden etkilenmez olmuştur. Bu yüzden İslam ümmetinin şu an içinde bulunduğu sıkıntı ve hastalıklardan kurtulup sağlığına kavuşması ancak tertemiz bir çevrede doğru ilaçları kullanmakla mümkün olacaktır. Eğer bu ilacı kullanmaz ve ondan uzak dururlarsa durumlarının düzelmesi, bayraklarının göklerde dalgalanması mümkün olmayacak ve hiçbir çıkış yolu kendilerine açılmayacaktır.

Bu sure ışığında Müslüman davetçide bulunması gereken özellikleri ortaya koymaya çalıştım. İnsanlara Allah'ın vahyini anlatan, onlara vahiy doğrultusunda yol göstermeye çalışanların ne derece vahiyle irtibatlı olduklarını ve ondan ne kadar faydalandıklarını, kendilerinin insanlara ticari bir ürün pazarlayan tüccarlar olmadıklarını, ürününü sattıktan sonra parasını alıp yollarına devam edemeyeceklerini, kendilerinde mutlaka bazı niteliklerin bulunması gerektiğini izah

etmeye çalıştım. İnsanların onlar vasıtasıyla kaygı ve endişelerinden kurtulabileceklerini, içinde yağmur olmayan yoğun kara bulutların onlar vasıtasıyla dağılabileceğini ortaya koymaya gayret ettim.

Bu din, hiçbir gürültü ve gerçek dışı iddialarda bulunmadan çalışan, kendi uğrunda malını, canını ve vaktini harcamaktan çekinmeyen meçhul askerler, dirençli ve kararlı savaşçılar ister.

Kuran, kim olursa olsun her bireyin ihtiyaç duyduğu şeylerle doludur. Bu yüzden Kuran, bir çok ayet ve surede davetçinin nasıl yetiştirileceği, nasıl donatılacağı ve gelişimini nasıl tamamlayacağı konularına değinmiş ve ayrıntılı izahlarda bulunmuştur. Bu konuları detaylı şekilde ele alan sure Fussilet suresidir. Sure, davetçinin yetiştirilmesi ve hazırlanmasını bir çok yönden ele almaktadır.

Sure, davetçinin insanları davet ederken güzel, hoş ve akıcı bir üslup kullanmasını ve amacını açıklarken etkileyici ve derin anlamlı ifadeler kullanması gerektiğini vurgular.

Sure, davetin yapılacağı alanları açıklarken bunların, inanç, yasama ve ahlaki alanlar olduğunu vurgulamakta aynı zamanda davetçinin normal günlük ve iş hayatında sahip olması gerektiği temel nitelikleri açıklamaktadır.

Önsöz

Bu kutsal yolculuğun yegane amacı, Yüce Allah'ın huzuruna O'nun hoşnutluğunu kazanarak çıkmaktır. Böyle bir yolculuğa çıkışın tek amacı bu olmalıdır. Hayatında ve ölümünden sonra davetçinin elde edeceği en büyük mutluluk, kendisini var eden yaratıcının üstünlüğünü ve yüceliğini hissedebilmek ve O'nun hoşnutluğunu kazanmaya çalışacak; bedeninden dökülecek hiçbir ter damlacığını, kendisine iyilik ve kötülüğü ilham edenden başkası için dökmeyecektir.

Sureyi incelemenin ardından dikkatleri, surenin anlattığı başarılı ve etkili davet üsluplarına çektim. Bu üslupların davette kullanılması, insanları içinde bulundukları sapma ve huzursuzluklardan daha rahat kurtaracak, onları daha rahat doğruluğa ve mutluluğa kavuşturacaktır.

Bu konunun önemi ve bunu seçme nedenleri

1- Kuran metodu ışığında İslam'a davet üsluplarını, alanlarını ve özelliklerini tanıma isteği. Davetle ilgili bir çok gerçeği kapsayan ve anlatan Fussilet suresi, bu konuda önde gelen surelerin en başında yer alır.

2- Günümüzde Kuran metodundan elde edilmiş davetle ilgili bilimsel verilerin az olması.

3- Özelde İslam ümmetinin genelde bütün insanlığın durumuna bakıldığında, davete aşırı

derecede ihtiyaç duyulduğu ve bunun iyi yetişmiş davetçiler eliyle yapılması gerektiği kanaatini bizde uyandırmaktadır. Zira iyi eğitim almış, güçlü bir İslami terbiye görerek yetişmiş davetçi sayısının son derece az olduğunu görmekteyiz.

4- Bugünkü İslam ümmetinin düzelmesi, dirilmesi, dini fikri ve ahlaki asaletine tekrar kavuşması ancak ilk İslami neslin düzeldiği metot ve prensiplerle mümkün olacağına inanıyorum. O metot ilahi bir metottu ve ilk kaynak olan kurana ve hemen ardından gelen sünnete dayanmaktaydı.

5- Fussilet suresi, davet için son derece önemli prensipler içermekte, davetçide bulunması gereken nitelikleri açık bir şekilde işaret etmekte ve Allah'a davette nasıl bir yol izlemesi gerektiğini belirtmektedir.

6- Sure hacim olarak, ne davetin amaç ve hedeflerini anlatmayacak kadar kısa ne de büyük ve yorucu çalışmalar gerektirecek kadar uzundur. İçinde davetçi için son derece önemli tavsiyeler bulunan, orta büyüklükte bir suredir.

Sanırım benden önce, sureyi bu yönüyle ele alan ve araştıran kimse yoktur. Ancak gerek eski gerekse son dönemlerde sureyi, başka yönlerden ele alan bir çok çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar ya "Hadis ekolu" denilen metoda dayanmış ya da "Rey ekolü" denilen metoda dayanarak yapılmıştır. Genel itibariyle

bu çalışmalar, kelimeleri ve ayetleri açıklama şeklindedir.

Fakat benim çalışmamda, surede bulunan davet meselelerini inceleme özelliği bulunmakta ve konuyla ilgili çeşitli analizler yapılmaktadır. Ayetlerin işaret ettiği anlamlardan hareketle davet için, farklı üslup ve anlayışlar ortaya çıkarılmaktadır. Bu yüzden davetçi ve araştırmacılar, bu çalışmadan büyük fayda görecek ve yazarını takdir edeceklerdir.

Bu çalışmam, surenin bir tefsiri sayılmaz. Zira benim gibi biri, tefsir çalışması yapmaktan acizdir ve tefsir, konusunda uzman olanların işidir. Tefsir ilminin kendine has ehli, şartları ve âdâbı vardır. Tefsirin, benim bu araştırmada izlediğim metottan tamamen farklı çeşitli metotları vardır. Bu yüzden bu araştırma, Fussilet suresini esas alarak, davet konularını ve sorunlarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Araştırmada izlediğim metot

Bu araştırmamda, bazen iç içe bazen de birbirinden farklı iki metot izledim. Bu iki metot, tümdengelim metodu ve tümevarım metodudur.

1- Tümdengelim metodu: Bu metot, herkes tarafından kabul edilen ilkesel meselelerden hareket ederek, deneyime ihtiyaç duymadan zorunlu olarak elde edilen başka sonuçlara ulaşır. Bu sonuç, bir söz veya hesap vasıtasıyla elde edilir.

Yani bu metot, temel sabit ilkelerden hareket ederek kapsadığı sonuçlara ulaşır. Bir başka ifadeyle, bütünü parçalara ayırmak veya bütünden parçaya ulaşmaktır.[1]

2- Tümevarım metodu: Bu metot ise, herhangi bir konuyla ilgili bütün bilgilerin toplanması ve analiz edilerek bir sonuca varılmasıdır. Bir başka ifadeyle, konuyla ilgili toplanan bilgilerin değerlendirilerek, bir sonuç elde etmek veya varolan bir sonucu yeniden düzenlemek veya tümüyle değiştirmektir.[2]

Sureyi bu iki metotla inceledikten sonra konuyla ilgili Kuran-ı Kerim'in diğer surelerinde geçen ayetleri, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadis-i şeriflerini zikrettim. Bu araştırmamda geçen sözlerin kime ait olduklarını belirtmeye çalıştım. Bu sözler gerek eski gerek çağdaş din bilginlerine ait olsun, alıntı veya başkasından naklen olsun, söz sahiplerini dipnot olarak belirtmeye özen gösterdim.

Araştırmada karşılaştığım sorunlar

Araştırmam sırasında karşılaştığım sorunlardan bazılarını şöyle sıralayabilirim:

---

[1] Dr. Gazi Hüseyin Gınaye, "Menahicu'l bahs", s. 81; Dr. Abdurrahman bedevi, "Menahicu'l-bahsi'l ilmi", s. 18

[2] Dr. Ysuf Mustafa el-kadî, "Menahicu'l-bahs ve kitabetuha", s. 89

1- Davet, özellikle davetçinin yetiştirilmesi ve eğitilmesiyle ilgili kaynak eserlerin son derece sınırlı olması.

2- Pek azı dışında geçmiş müfessirlerin, sureyi tefsir ederken ayetlere genel anlam vermeleri, özellikle kelime anlamı üzerinde durup surenin dikkat çektiği davet ruhundan uzaklaşmaları ve davet sorunlarına dikkat çekmemeleri.

3- Araştırmanın yapıldığı bu ilmi konunun çok geniş olması. Öyle ki, araştırmacı konuyu izlemekte ve ona hakim olmakta aciz kalmaktadır. Tıpkı içinde çok çiçek çeşidi bulunan geniş bir bahçenin, kendisini ziyaret edeni, çiçek çeşitlerini öğrenmekten ve kokularını almaktan aciz bırakması gibi.

Araştırmanın genel planı

Bu araştırma, bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş, şu üç nokta üzerinde durmaktadır:

1- Sureye genel bir bakış, diğer isimleri, ele aldığı önemli meseleler ve surenin fazileti.

2- Allah'a davet'in, tüm elçilerin görevi olduğunu, elçilerin, bu görevlerini hakkıyla yerine getirdiklerini ve İslam ümmetinin, davet görevini taşıma ve bu görevi yerine getirmekte Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ortak olduğunu izah etmek.

3- Kuran-ı Kerim'in, insanın mutluluk yolu olduğunu ortaya koymak, onun, bütün insanlar için bir ışık ve yol gösterici olduğunu, kendisine inananlar için tam bir şifa ve merhamet kitabı olduğunu belirtmek.

Birinci bölüm: üç alt bölümden oluşmaktadır.

Davetin tanımı

Davetçinin tanımı

İnsanların davete olan ihtiyacı

İkinci bölüm: davette kullanılacak üslupları üç bölüm halinde açıklamaktadır.

1- Müjdeleme ve uyarma: Bu bölümde, Kuran-ı Kerim'in insanları davet ederken kullandığı üslupları açıklamaya çalıştım. Kuran'ın, bazen müjdeleyici bazen uyarıcı, bazen teşvik ve özendirici bazen de tehdit ve sakındırıcı bir üslup kullandığına dikkat çektim. Kuran, insanları bazen cennetle müjdeleyici –Allah, bizi ona kavuşanlardan eylesin- bazen de cehennem ve ateşle –Allah, bizi ondan korusun- korkutmaktadır.

2- Geçmiş milletlerin başına gelenlere dikkat çekme: Sure, Ad ve Semud gibi toplumların başına gelenleri anlatır ve bunlardan ders almamızı öğütler. Sure, Hz. Salih ve Hz. Hûd peygamberlerden kısaca söz eder. Bu peygamberlerin yaşadığı toplumun, kendilerine ne cevaplar verdiğini ve davetlerinin nasıl karşılık bulduğunu anlatır. Peygamberlerin davetini

reddetmeleri nedeniyle bu toplumların başına nasıl bir felaketin geldiğini haber verir.

3- Yüce Allah'ın kevni ayetlerine dikkat çekme: Surede bir çok kevni ayetler geçmektedir. Gece ve gündüzün peş peşe gelmesi, insanların bundan faydalanması, güneş ve ayın etraflarına ışık saçması, bütün varlıkların bu ışıktan yararlanması, kupkuru olan yeryüzünün yağmurun yağması ile birlikte Allah'ın izniyle nasıl dirilip yeşerdiği bu surede anlatılan konular arasında yer alır. Bütün bu ayet ve olayların, Allah'ın sonsuz kudretini gösterdiğini dolayısıyla sadece ona ibadet etmenin gerektiği vurgulanır.

Üçüncü bölüm: Surenin dikkat çektiği davet alanları üç başlık altında incelenmektedir.

1- Allah'ın varlığına ve üstünlüğüne iman etmeye davet. Sure, bu konuyu bir çok ayette ele alınmakta ve onu, davet edilen en temel konulardan biri olarak kabul etmektedir.

2- Ahiret hayatına iman etmeye davet. Ahiret hayatına iman, imanın altı şartından biridir. Ahiret hayatıyla ilgili bir çok konu bulunmaktadır. Ancak sure, daha çok bunlardan cennet ve cehennem üzerinde durmaktadır.

3- Vahye iman etmeye davet. Bu konu, şu iki başlık altında incelenmektedir.

a- Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini ispat etmek.

b- Kuran'ın, bütün varlıkların sahibinden geldiğini ispat etmek.

Dördüncü bölüm: Davetçinin özelliklerinden bahseden bu bölüm, dokuz başlık altında incelenmektedir.

1- Allah'a iman

2- Salih amel

3- Takva

4- İstikamet

5- Davet

6- Bağlılık ve üstünlük

7- Kötülüklere iyilikle karşılık verme

8- Sabır

9- Şeytandan Allah'a sığınma

Bu saydığımız özelliklerin tamamı mutlaka her davetçide bulunması gerekmektedir. Bütün bu konular, yeri geldikçe delilleri ile birlikte izah edilecektir.

Sonuç: Bu araştırma sonunda ulaştığım önemli sonuçlar, bu bölümde özetlenecektir.

Yegane amacımız, Allah'ın hoşnutluğunu kazanabilmektir.

Araştırmacı

GİRİŞ

Giriş, şu üç noktayı kapsamaktadır:

1- Fussilet suresine genel bir bakış.

2- Allah'a davet, bütün peygamberlerin görevidir.

3- Kuran-ı Kerim, insanlığın tek mutluluk yoludur.

1- FUSSİLET SURESİNE GENEL BİR BAKIŞ.

1.1- Surenin diğer isimleri:

a- Surenin herkes tarafından bilinen adı, “Fussilet”tir. Bu ad, 3 ve 44. ayetlerde olmak üzere surede iki kez geçer: “Ayetleri (çeşitli biçimlerde, birer birer) 'fasıllar halinde açıklanmış' bir kitaptır.”[3], “Eğer biz onu A'cemi (Arapça olmayan bir dilde) olan Kur'an kılsaydık, herhalde derlerdi ki: "Onun ayetleri açıklanmalı değil miydi?”[4]

b- Surenin bir diğer adı, secdeli “Hâ-mîm”dir.

c- 37.ayette geçen secde emri nedeniyle sureye “Secde suresi” de denilmektedir. “Siz güneşe de, aya da secde etmeyin. Bunları yaratan Allah'a secde edin.”

d- 12. ayette geçen ve kandiller anlamına gelen ‘mesabih’ kelimesi nedeniyle sureye “Mesabih suresi” de denilmiştir. “Biz dünya göğünü de kandillerle süsleyip-donattık ve bir koruma (altına aldık)”

e- 10. ayette geçen ve rızıklar anlamına gelen “Ekvat” kelimesi nedeniyle sureye, “Ekvat suresi” de denilmektedir. “İsteyip-arayanlar için eşit olmak üzere oradaki rızıkları dört günde takdir etti.”[5]

---

[3] Fussilet, 41/3
[4] Fussilet, 41/44
[5] Bkz. Suyûti, “el-İtkan fi ûlûmi’l-kur’an”, 1/54; el-Ayni, “Umdetu’l-kari şerhu sahihi’l-buhari”, 19/149; Dr. Muhammed mahmud hicazi, “et-Tefsiru’l-vadıh”, 24/51.

1.2- Surenin türü ve ayet sayısı

Bütün müfessirlere göre Fussilet suresi, Mekke döneminde nazil olmuştur. Ayet sayısı, müfessirlerin çoğunluğuna göre 54, bazı müfessirlere göre ise 53'tür.[6] Sure, yedi yüz doksan altı (796) kelime, üç bin üç yüz elli (3350) harftir.[7]

1.3- surenin 'Fussilet' olarak adlandırılmasının nedeni

Yüce Allah'ın, bir çok ayetini bu surede ayrıntılı olarak açıklaması, birliğini ve gücünü gösteren delilleri burada zikretmesi, varlığını ve yüceliğini gösteren kanıtları burada sunması, kendisinin ululuk ve büyüklüğüne delalet eden bu eşsiz ve mükemmel kainatın yaratılışını bu surede anlatması nedeniyle sureye, bu ad verilmiştir. Allah, yarattığı her şeyde kendi birliğine, eşsiz bilgisine ve yaratıcılığına delalet edecek izler mutlaka bırakmıştır.[8]

1.4- Surenin ele aldığı konular

Mekke döneminde inen her sure gibi Fussilet suresi de, genellikle itikat / inanç ile ilgili konuları ve mutlaka inanılması gereken temel esasları ele almaktadır. Sure, inkarcıların Allah'ın varlığı, birliği, ahiret hayatı, vahiy ve

---

6 Kurtubi, "el-Cami li ahkami'l-kur'an", 15/327.

7 Hazin, "Lübabu't-te'vil fi meanit'tenzil", 6/87; el-Ayni, a.g.e., 19/149.

8 Muhammed Ali es-Sabuni, "İcazu'l-beyan fi suveri'l-kur'an", s. 168.

peygamberlik konusundaki şüphelerini gidermeye çalışmakta, bunun yanında Allah'a davet metodu ve davetçinin ahlakı gibi konuları işlemektedir.

Sure tamamıyla bu gibi konuları ele almakta, delilleri ortaya koyarak ayrıntılı açıklamalar yapmaktadır. İnsanın kendi içindeki ve dış dünyadaki ayetlere dikkat çekerek, peygamberlerin getirdikleri gerçekleri yalanlamaktan sakındırmaktadır. Yalanlamaları nedeniyle önceki toplumların başına gelenleri hatırlatarak insanlara, onlardan ders almalarını tavsiye etmektedir. Kıyamet günü, peygamberleri yalanlayanların uğrayacakları cezaya dikkatleri çekmektedir. Sure, bu gerçekleri, sadece bir kısım insan ve cinlerin kabul etmediğini ve Allah'a teslim olmadıklarını, buna karşılık, yerin, göğün, güneş ve ayın Allah'a teslim olduklarını açıklamaktadır. Bütün bu varlıkların Allah'ın emrine boyun eğerek ona itaat ettiklerini, ona karşı gelmekten sakındıklarını ve emrine amade olduklarını söylemektedir.

Sure, Kuran'dan ve İnkarcıların Kuran'a karşı takındıkları tutumlardan da söz etmektedir. Sure, Allah'ın yeryüzünü ve gökyüzünü yaratmadaki güç ve kudretinden bahsettikten sonra müşrikleri, Ad ve Semud toplumlarının başına gelen azap ve yıkımla tehdit etmektedir. Onlara, kıyamet günü kendilerini daha acıklı bir azabın beklediğini haber vermektedir. Bunun ardından istikrarlı müminlerden ve bunların sahip

oldukları güzel ahlaktan söz etmekte, dünyada ve ahirette kavuşacakları mutlu sondan bahsetmektedir. Ardından Allah'ın bazı kevni ayetlerine değinmekte ve Kuran'dan söz etmektedir. Bu arada bazı ahlaki değerlerden ve insan karakterlerinden bahsetmektedir. Bütün bu anlatımlar, insanın içini açmakta, nefisleri kötü duygu ve düşüncelerden arındırmakta ve gönülleri aydınlatmaktadır.[9]

1.5- Surenin bazı ayetleri hakkında

Hz. Peygamberin söylediği sözler.

İmam Şevkani naklediyor:

a- İbn Ebi Şeybe, Abd b. Hamid, Ebu Ya'la, Hakim, İbn Merdeveyh, Ebu Nuaym, Beyhaki ve İbn Asakir, Cabir b. Abdullah'tan aktarıyor: "Kureyşliler, bir gün toplanarak şöyle dediler: aranızdan büyüyü, kehaneti ve şiiri en iyi bilen kimseyi bulun ve birliğimizi bozan, işlerimizi dağıtan ve dinimizi ayıplayan şu adamın (Hz. Peygamberi kastederek) yanına gitsin de onunla konuşsun. Bakalım ne cevap verecek? Dediler ki: Biz, bu konuda Utbe b. Rebia'nın dışında kimseyi bilmiyor ve tanımı-yoruz. Utbe'ye: Ey Ebu'l-velid (Utbe'nin lakabı)! Şu adamın yanına git ve onunla konuş! Dediler. Utbe, Hz. Peygamberin (s.a.v.) yanına geldi ve: "Ey Muhammed! Sen mi daha üstünsün?

[9] Dr. Muhammed mahmud hicazi, "et-Tefsiru'l-vadıh", 24/51

Baban Abdullah mı? Sen mi daha hayırlısın? Deden Abdulmuttalip mi?" Bu sözler üzerine Hz. Peygamber sustu ve cevap vermedi. Utbe şöyle devam etti: "Eğer, onların senden daha hayırlı ve üstün olduğunu düşünüyorsan, şunu bil ki, onlar, senin ayıplamakta olduğun bu ilahlara taptılar. Yok, eğer kendini onlardan daha hayırlı ve üstün görüyorsan, konuş ki, sözlerini dinleyelim. Allah'a yemin olsun ki, senin kadar toplumuna uğursuz gelen bir kimse kesinlikle görmedik. Birlik ve beraberliğimizi dağıttın, işlerimizi param parça ettin. Taptığımız ilahları ve dinimizi ayıpladın. Bizi Arap toplumlar arasında rezil ettin. Her tarafa, Kureyş arasında bir büyücü ve kahin çıktığı haberi yayıldı. Allah'a ant olsun ki, artık birbirimize kılıçlarla saldırmak için hamile kadın çığlığı gibi bir çığlık bekliyoruz. Be adam! Eğer mal ve mülke ihtiyacın varsa, senin için aramızda mal toplayalım; böylece Kureyş'in en zengin adamı olursun. Eğer bekarlık başına vurmuşsa, Kureyş kadınlarından dilediğini seç; seni on kadınla evlendirelim." Utbe'nin bu sözlerinden sonra Allah resulü: Sözlerini bitirdin mi? Diye sordu. Utbe: Evet deyince Allah resulü, Fussilet suresinin ilk on üç ayetini okumaya başladı. "Bu durumda eğer onlar yüz çevirirlerse, artık de ki: "Ben sizi, Ad ve Semûd (kavimlerinin) yıldırımına benzer bir yıldırımla uyarıp-korkuttum."[10] Ayetine gelince Utbe: yeter, yeter. Bunun

[10] Fussilet, 41/13

dışında yanında bir şey var mı? Dedi. Allah resulü: hayır deyince Utbe, Kureyşlilerin ileri gelenlerinin yanına geri döndü.

Kureyşliler: Ne haber getirdin?

Utbe: Sizin aranızda konuştuğunuz bu sözlerin hepsini ona söyledim. Hiç birini eksik bırakmadım.

Kureyşliler: Peki sana cevap verdi mi?

Utbe: Oğullarımın başına yemin ederim ki, onun söylediklerinden hiçbir şey anlamadım. Sadece sizi, Ad ve Semud (kavimlerinin) yıldırımına benzer bir yıldırımla uyarıp-korkuttuğunu anladım.

Kureyşliler: Yazıklar olsun sana! Yazıklar olsun sana! Adam seninle Arapça konuşuyor ve sen, onun söylediklerinden hiçbir şey anlamıyorsun öylemi?

Utbe: Evet. Allah'a yemin olsun ki, size yaptığı uyarının dışında hiçbir şey anlamadım.

Ebu Nuaym ve Beyhaki, "Delail" adlı kitaplarında İbn Ömer'in şöyle dediğini aktarırlar: "Allah resulü, Utbe b. Rebia'ya, Fussilet suresinin ilk ayetlerini okuduktan sonra Utbe, arkadaşlarının yanına geri geldi ve: "Ey topluluk! Bugün bana itaat edin ve sözlerime uyun. Bundan sonra bana itaat edip etmemek size kalmıştır. Allah'a yemin olsun ki, bu adamdan öyle sözler işittim ki,

kulaklarım, daha önce benzer sözler hiç işitmedi. Ona ne cevap vereceğimi bile bilemedim."[11]

b- İbn Kesir naklediyor:

İbn Cerir aktarıyor: Hunad b. es-Sırri'den, Ebubekir b. Ayyaş'tan, İbn Said el-bekkal'dan, İkrime'den, İbn Abbas'tan rivayetle, Hunad dedi ki: Hadisin devamını okudum. Bir grup Yahudi, Hz. Peygamberin (s.a.v.) yanına gelerek ona, yer ve gökyüzünün yaratılışını sordular. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle cevap verdi: "Allah, yerleri pazar ve pazartesi günü, dağları ve yararlı şeyleri salı günü yarattı. Çarşamba günü ise ağaç, su, şehir, yapılaşma ve yıkımı yarattı. Allah'ın "De ki: "Gerçekten siz mi yeri iki günde yaratana (karşı) küfre sapıyor ve O'na birtakım eşler kılıyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir. Orda (yerde) onun üstünde sarsılmaz dağlar var etti, onda bereketler yarattı ve isteyip-arayanlar için eşit olmak üzere oradaki rızıkları dört günde takdir etti."[12] ayetinde belirttiği dört gün işte budur. Perşembe günü göğü, Cuma günü yıldızları, güneşi, ayı ve melekleri yarattı. Bu günden sadece üç saat kaldı. İlk saatte, insanların yararlandığı her şeye bela ve musibet verdi. İkinci saatte, Adem'i yarattı; onu cennete

---

11 Şevkani, "Fethu'l-kadir", 4/504; bkz. Kurtubi, "el-Cami li ahkami'l-kuran", 15/338 v.d.; İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim".

12 Fussilet, 41/9-10.

yerleştirdi ve iblise, Adem'e secde etmesini emretti. Son saatte ise iblisi cennetten çıkardı."

Yahudiler: peki daha sonra ne oldu ey Muhammed?

Hz. Peygamber (s.a.v.): Sonra arşa istiva etti. (Tahtına oturdu) dedi.

Yahudiler: Doğru söyledin. Sözünü tamamla. Sonra Allah, dinlendi dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber çok şiddetli bir şekilde öfkelenince şu ayet indi: "Andolsun, biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık; ve bize hiç bir yorgunluk da dokunmadı. Öyleyse sen, onların dediklerine karşılık sabret." [13]

c- Hafız Ebu Bekir el-Bezzar aktarıyor:

eş-Şa'bi, Enes b. Malik'ten rivayetle anlatıyor: Allah resulü bir gün güldü veya gülümsedi ve: "Ne için güldüğümü sormayacak mısınız?" dedi. Oradakiler: Ne için gülüyorsunuz ey Allah'ın resulü? dediler. Allah resulü şöyle buyurdu: Kıyamet günü kulun, Rabbi ile mücadelesine şaşırdım. Kul: Ey Rabbim! Bana zulmetmeyeceğine söz vermedin mi? Allah: Evet der. Kul: Ben, nefsimden başka aleyhime şahitlik edecek

[13] Kaf, 50/38-39. İbn Kesir, bu hadiste bir gariplik olduğunu söyler. Bkz. "Sahih-i Müslim",Tahkik: Muhammed Fuat Abdulbaki, 4/2149.

kimseyi kabul etmem der. Bunun üzerine Yüce Allah: Kiramen katibin (değerli yazıcı) meleklerin bana şahitlik yapması yetmez mi? Der ve bunu defalarca tekrarlar. Daha sonra kulun ağzı mühürlenir ve diğer organları dile gelerek kulun işledikleri haber verir. Kul: yazıklar olsun size. Uzak olun. Sizin için mücadele ediyordum der."[14]

d- Abdullah b. Mesut anlatıyor: Karınları büyük, akılları kıt iki kureyşli bir Sakifli veya iki Sakifli bir Kureyşliden oluşan üç kişilik bir grup Kabe'nin yanında toplanmış konuşuyorlardı. Aralarından biri: Acaba Allah, bizim bu konuştuklarımızı işitiyor mu? Dedi. Biri: Eğer sesli konuşursak bizi işitir; sessiz konuşursak işitmez dedi. Öteki ise: Eğer sesli konuştuğumuzda işitiyorsa, gizli konuştuğumuzda da işitir dedi. Bunun üzerine şu ayet indi: "Siz, işitme, görme (duyularınız) ve derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye sakınıp-korunmuyordunuz. Aksine, yapmakta olduklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz."[15]

Yine Abdullah b. Mesut anlatıyor: Kabe'nin örtüsüne bürünmüş bir haldeydim. Karınları büyük akılları kıt, üç kişilik bir grup geldi. Biri Kureyşli ikisi Sakifli veya ikisi Kureyşli biri Sakifli idi. Anlamadığım bazı sözler söylüyorlardı. Onlardan biri: Allah, bu sözlerimizi acaba

---

14 İbn Kesir, a.g.e., 4/96. Müslim ve Nesai de başka rivayet yolları ile benzer hadisler nakleder.

15 Fussilet, 41/22. Buhari, 6/43; Müslim, 4/2141; Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 3/101-102.

işitiyor mu? Dedi. Birisi: Eğer sesimizi yükseltirsek bizi işitir; alçak sesle konuşursak bizi işitmez dedi. Diğeri ise: Eğer sözlerimizin bir bölümünü işitiyorsa, bütün sözlerimizi işitiyordur dedi. Abdullah b. Mesut der ki: bu olayı Hz. Peygambere (s.a.v.) anlattım. Allah şu ayetleri indirdi: “Siz, işitme, görme (duyularınız) ve derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye sakınıp-korunmuyordunuz. Aksine, yapmakta olduklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz. İşte bu sizin zannınız; Rabbiniz hakkında beslediğiniz-zannınız, sizi bir yıkıma uğrattı, böylelikle hüsrana uğrayanlar olarak sabahladınız."[16]

e- Enes b. Malik anlatıyor: Allah resulü, “Şüphesiz: Onlar "Bizim Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu); onların üzerine melekler iner (ve der ki;) "Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size va'd olunan cennetle sevinin."[17] Ayetini okudu ve şöyle buyurdu: “İnsanların çoğu, ‘Rabbimiz Allah’tır’ dediler, sonra da bunu inkar ettiler. Kim bu söz üzerine ölürse işte o, dosdoğru bir istikamet tutturanlardandır.”[18]

1.6- Fussilet suresinin fazileti

---

[16] Fussilet, 41/22-23. Elbani, “Sahihu süneni’t-tirmizi”, 3/102.

[17] Fussilet, 41/30.

[18] Elbani, “Za’ifu süneni’t-tirmizi”, s. 411.

Bazı hadislerde, özel olarak bu surenin faziletinden söz edilirken bazılarında ise, genel olarak 'Hâ-mîm' ile başlayan surelerin faziletinden bahsedilmektedir. Fussilet suresi de 'Hâ-mîm' ile başlayan surelerden biridir.

a- Fussilet suresinin fazileti hakkında rivayet edilen hadisler:

Cabir b. Abdullah şöyle söyler: "Allah resulü, Mülk ve Fussilet surelerini okumadan uyumazdı."[19]

Bu hadisi, Abdullah b. Mesut'tan rivayet edilen şu hadis de desteklemektedir: "Kim, Allah'ın kitabından bir harf okursa, ona bir sevap vardır. Ve her sevap, benzer on sevaba eşittir. Ben, 'elif-lam-mim' bir harftir demiyorum. Aksine 'elif' bir harf, 'lam' bir harf ve 'mim' bir harftir."[20]

b- 'Hâ-mîm' ile başlayan surelerin fazileti hakkında rivayet edilen hadisler

Abdullah b. Mesut'tan mevkûf olarak rivayet edilmiştir. İbn Mesut şöyle dedi: 'Hâ-mîm' ile başlayan sureler, Kuran'ın başlangıcı / önsözüdür."[21]

---

[19] İmam ahmed, "el-Müsned", 3/340; Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 3/6; ed-Darimi, 2/455.

[20] Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 3/9. ed-Darimi, 2/429.

[21] Hakim, "el-Müstedrak", 2/437.

İbn Abbas şöyle söyledi: "Her şeyin bir giriş kapısı vardır. Kuran'ın kapısı da 'Hâ-mîm'lerdir."[22]

Semure b. Cundup'ten, Allah resulü şöyle buyurdu: 'Hâ-mîm'ler, cennet bahçelerinden bir bahçedir."[23]

Halil b. Murre'nin şöyle dediği mürsel olarak rivayet edilmiştir: 'Hâ-mîm'ler yedi tanedir. Cehennemin de yedi kapısı vardır. Her 'Hâ-mîm', bu kapılardan birinin önüne gelir ve şöyle der: Ey Allah'ım! Bana inanan ve beni okuyan kimse bu kapıdan içeri girmesin."[24]

Said b. İbrahim der ki: 'Hâ-mîm'ler, yasemin gibi güzel kokar."[25]

1.7- Fussilet suresinde, Kuran'ın adları ve sıfatları

Kuran'ın bir çok ismi vardır. Bu isimlerden bir kısmı, Fussilet suresinde bir çok ayette geçer. Allah, Kuran'ı-kerim'i, Hakk/gerçek, Vahiy/ilahi bilgi, Hüdâ/yol gösterici, Şifâ, Nezir/uyarıcı, Tenzil/Allah'tan indirilen,

---

22 Hüsameddin el-hindi, "Kenzu'l ummal", 8/447.

23 Kenzu'l ummal, 1/580.

24 Hüsameddin el-hindi, "Kenzu'l ummal", 1/579; Beyhaki, "Şuabu'l-iman"da bunu destekleyen hadisler nakleder.

25 ed-Darimi, 2/458.

Kitap, Kuran, Âyat/ayetler ve Zikra/öğüt olarak adlandırmıştır.[26] Bu adların geçtiği ayetler şunlardır:

“Hâ, Mîm. (Bu Kur'an,) Rahman ve Rahim'den indirilmiştir.”[27]

”Bilen bir kavim için, ayetleri (çeşitli biçimlerde, birer birer) 'fasıllar halinde açıklanmış' Arapça Kur'an (veya okunan) kitaptır.”[28]

“Bir müjde verici ve bir uyarıcı-korkutucu olarak. Ama onların çoğu yüz çevirdiler. Artık onlar dinlemezler.”[29]

“De ki: "Ben, ancak sizin benzeriniz olan bir beşerim. Bana yalnızca, sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Öyleyse O'na yönelin ve O'ndan mağfiret dileyin. Vay haline o müşriklerin."[30]

“İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onda (okunurken) yaygaralar koparın. Belki üstün gelirsiniz."[31]

---

[26] Kuran’ın diğer isimleri için bkz. Salih el-Belihi, “el-Hüda ve’l-beyan fi esmai’l-kur’an”, s. 444-445.

[27] Fussilet, 41/1-2.

[28] Fussilet, 41/3

[29] Fussilet, 41/4

[30] Fussilet, 41/6

[31] Fussilet, 41/26

“Bu, Allah'ın düşmanlarının cezası olan ateştir. Bizim ayetlerimizi inkâr etmeleri dolayısıyla bir ceza olarak, orada onlar için ebedilik yurdu vardır.”[32]

“Onlar, Bizim ayetlerimiz konusunda çarpıtma yapanlar, bize gizli kalmazlar. Öyleyse ateşin içine bırakılan mı daha hayırlıdır yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Siz dilediğinizi yapın. Çünkü O, yapmakta olduklarınızı gerçekten görendir.”[33]

“Şüphesiz, kendilerine zikir gelince ona (karşı) küfre sapanlar (ateşin içine bırakılırlar) ; oysa o, aziz (şerefli yüksek, üstün) bir Kitaptır.”[34]

“Batıl, ona önünden de ardından da gelemez. (Çünkü Kur'an) Hüküm ve hikmet sahibi, çok övülen (Allah) tan indirilmedir.”[35]

“Eğer biz onu A'cemi (Arapça olmayan bir dilde) olan Kur'an kılsaydık, herhalde derlerdi ki: "Onun ayetleri açıklanmalı değil miydi? Arap olana, A'cemi (Arapça olmayan bir dil) mi?" De ki: "O, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve o (Kur'an), onlara karşı

---

32 Fussilet, 41/28

33 Fussilet, 41/40.

34 Fussilet, 41/41.

35 Fussilet, 41/42.

bir körlüktür. İşte onlara (sanki) uzak bir yerden seslenilir."[36]

[36] Fussilet, 41/44.

2- ALLAH'A DAVET, BÜTÜN PEYGAMBERLERİN GÖREVİDİR.

Bu dünya hayatındaki her varlığın mutlaka bir görevi ve sorumluluğu vardır. Her varlık, bu dünyadaki görevini ve rolünü, Allah'ın iradesi ve bu büyük evrenin düzenine uygun biçimde, yerine getirmek zorundadır. ,

Peygamberlerin, insanlara yönelik en önemli görevi, çeşitli üslup ve metotlarla onları Allah'a davet etmek ve onları cennetle müjdeleyip cehennem ateşinden sakındırmaktır. Peygamberleri bu göreve hazırlamanın, onları bu konuda yetkin kılmanın ve diğer insanlar arasından onları seçmenin hikmeti, kendilerine yüklenen bu ilahi mesajı insanlara ulaştırmaktır. Bu hikmeti, yüce Allah şu ayette bildiriyor:

"Andolsun, biz her ümmete: "Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçının" (diye tebliğ etmesi için) bir peygamber gönderdik."[37]

Yüce Allah, Peygamber efendimiz (s.a.v.) hakkında ise şöyle buyurur:

"Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer (bu görevini) yapmayacak olursan, O'nun elçiliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır."[38]

---

[37] Nahl, 16/36.

[38] Maide, 5/67.

"Ey Peygamber, gerçekten biz seni bir şahit, bir müjde verici ve bir uyarıcı-korkutucu olarak gönderdik. Ve kendi izniyle Allah'a çağıran ve nur saçan bir çerağ olarak (gönderdik)."[39]

"Sen, Rabbine çağır. Şüphesiz sen dosdoğru bir hidayet üzerindesin."[40]

Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere Allah'a davet, bütün peygamberlerin görevidir. Allah, mesajını yüklenmeleri ve onu insanlara ulaştırmaları için peygamberleri seçmiştir. Bu yüzden, Allah'a davet, görevlerin en üstünü ve en önemlisidir. Peygamberler de, Allah'ın en sevgili kulları olup insanların en üstünüdürler. Buna bağlı olarak peygamberlerin görevleri de, en üstün görevdir.[41]

Yüce Allah, kendisine davet etmeleri için peygamberleri görevlendirmiştir. Onları bu önemli görev için yaratmıştır. İstisnasız bütün peygamberler, bu görevlerini en güzel şekilde yerine getirmişlerdir. Gönderildikleri toplumları, Allah'a inanmaya ve Allah'ın belirlediği şekilde yalnız ona ibadet etmeye çağırmışlardır.

Allah, Nuh (a.s.) hakkında şöyle buyurur:

---

39 Ahzab, 33/45-46.

40 Hacc, 22/67.

41 Muhammed seyit vekil, "Usüsü'd-da've ve âdâbu'd-duât", s. 15.

“Andolsun, biz Nuh'u kendi kavmine (toplumuna) gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.” [42]

Hud (a.s.) hakkında şöyle buyurur:

“Ad (halkına da) kardeşleri Hûd'u (gönderdik) . Dedi ki: "Ey kavmim, Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.” [43]

Salih (a.s.) hakkında şöyle buyurur:

“Semud (toplumuna da) kardeşleri Salih'i (gönderdik. Salih onlara:) "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.” [44]

Şuayb (a.s.) hakkında şöyle buyurur:

“Medyen (toplumuna da) kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik. Şuayb onlara:) Dedi ki: "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.” [45]

İşte böyle… Bütün peygamberler istisnasız Allah’a davet etmişler, yalnız Allah’a ibadet etmeye ve onun dışındaki bütün tanrılara tapmaktan uzak durmaya çağırmışlardır. Şöyle buyurur yüce Allah:

---

[42] A’raf, 7/59.

[43] Hud, 11/50.

[44] A’raf, 7/73.

[45] A’raf, 7/85.

“Andolsun, biz her ümmete: "Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçının" (diye tebliğ etmesi için) bir peygamber gönderdik.”[46]

Demek ki, Allah’ın gönderdiği elçiler, birer Allah davetçisidirler. Allah, mesajını taşımaları ve onu insanlara ulaştırmaları için insanlar arasından peygamberleri seçmiştir. Yüce Allah, peygamberlerin bu mirasını taşımalarını, ilahi mesajın yükünü taşımayı ve insanları Allah’a yönlendirmeyi müslümanlara farz kılmıştır. Müslümanlar, insanları iyiliğe ve gerçeğe çağırmalıdırlar. Böylece insanlık dereceleri yükselir, gizli kötü duygularından kurtulur, doğruluk, hidayet ve olgunluk vasıfları kendilerinde gerçekleşir. Bu ümmet, sadece bu nitelikleri ile diğer milletlerden daha üstündür. Yüce Allah, bu üstünlüğü şu ayetle açık bir şekilde beyan eder:

“Siz, insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz; maruf (iyi ve İslâm'a uygun) olanı emreder, münker olandan sakındırır ve Allah'a iman edersiniz.” [47]

Durumu böyle olan bir ümmet, birlik ve beraberliğini korudukça, birbirleriyle barışık şekilde yaşadıkça, kötülüklerden korundukça, Allah’ın rahmet ve merhametini hak eder. Gölgesinde olanların

---

[46] Nahl, 16/36.
[47] Al-i İmran, 3/110.

kesinlikle huzursuz olmadığı yüce yaratıcının, gölgesi altında olur. Şöyle buyurur yüce Yaratıcı:

"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin velileridirler. İyiliğe emreder, kötülükten sakındırırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah'ın kendilerine rahmet edeceği bunlardır." [48]

Her türlü eksiklik ve hüsrandan kurtulmak, yararlı ilimde en üst noktaya ulaşmak, yararlı işler yapabilmek ve hakka yönelmek için, ayette belirtilen eylemleri gerçekleştirmek gerekiyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Asra andolsun; Gerçekten insan, ziyan içindedir. Ancak iman edip salih amellerde bulunanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka." [49]

Allah, kendisinin emir ve yasaklarını uygulamaları için, bu hayırlı eylemleri gerçekleştiren müslümanlara, yeryüzünde güç ve iktidar verir. Böylece müslümanlar, Allah'ın yeryüzündeki halifeleri vasfını kazanır. Yüce Allah, bu gerçeği şöyle dile getirmektedir:

"Onlar ki, yer yüzünde kendilerini yerleştirir iktidar sahibi kılarsak, dosdoğru namazı kılarlar, zekatı verirler,

[48] Tevbe, 9/71.
[49] Asr, 103/1-3.

ma'rufu emrederler, münkerden sakındırırlar. Bütün işlerin sonu Allah'a aittir.” [50]

Davet farizasının uzun vadede, müslümanların hayatında bu kadar önemli etkileri bulunduğuna göre, bu farizanın ihmal edilmesi veya hafife alınması durumunda, müslümanların üzerinde son derece olumsuz etkileri de olacaktır. Dini değerlerin hafife alınıp onlarla alay edilmesi, iman ilkelerinin inkar edilmesi, ahlaki bozulma ve çürüme, erdemli davranışlardan uzaklaşma, güzel gelenek ve göreneklerin dışına çıkma, güzel adetleri terk etme ve bireyi yücelten toplumu ayakta tutan bütün ahlaki değerlerden kurtulma, bu olumsuz etkilerin en başında gelir. Toplumu ve bireyi ayakta tutan bu yüce değerlerin ihlal edilmesi İslam toplumunun, büyük ve ağır bir felaketle karşı karşıya kalmasına neden olur.[51]

Davet etmenin hükmü

Öncelikle şunu belirtmekte yarar var; her müslüman, gücü nispetinde insanları Allah’a davet etmekle mükelleftir. Bunun en açık delili, Kuran’daki şu ayet-i kerimedir:

---

[50] Hacc, 22/41

[51] Seyit Sabık, “Da’vetu’l-islam”, s. 285-286.

"De ki: Bu, benim yolumdur. Bir basiret üzere Allah'a davet ederim; ben ve bana uyanlar da. Ve Allah'ı tenzih ederim, ben müşriklerden değilim." [52]

İbn Kesir, bu ayeti tefsir ederken şunları söyler: "Yüce Allah bu ayette, insanlara ve cinlere elçi olarak gönderdiği Hz. Peygambere (s.a.v.), yolunun, metodunun ve yaşam tarzının Allah'a davet üzere kurulu olduğunu, insanlara haber vermesini emretmektedir. Tam bir kararlılık ve ileri görüşlülükle, hiçbir kuşku ve şüphe olmayan kesin bir inançla insanları, "Allah'tan başka ilah yoktur; O, tektir ve hiçbir ortağı yoktur" sözüne davet etmenin, peygamberin tek amacı olduğunu haber vermektedir. Buna göre Hz.peygamberin izinden gidenler de, basiretle, kesin bir inançla, akli ve şeri deliller ışığında insanları, Allah elçisinin davet ettiğine davet etmekle mükelleftirler."[53]

Müslüman bir kişi için, Allah'a davet etmek imanın bir gerekliliğidir. Müslümanın davetten geri durması, imanında bir eksikliğin ve bozukluğun bulunduğunu gösterir. Allah'a davet görevini yerine getirmekle müslüman, imanındaki bu eksikliği giderir ve bozukluğu onarır. Bir çok ayet ve hadis, Allah'a davetin farz olduğunu bildirmektedir.

---

[52] Yusuf, 12/108.

[53] İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 495-496

Din bilginleri, Allah'a davet etmenin farz-ı kifaye[54] olduğunu söylemektedirler. Dolayısı ile dünyanın her bölgesinde davetçilerin bulunması ve davet çalışmalarının yürütülmesi, dini bir zorunluluktur. Müslümanlar arasında bir grubun bu görevi yerine getirmesi, diğerlerinin üzerinden sorumluluğu kaldırır. Bu durumda davet, diğerleri için kuvvetli bir sünnet ve salih bir amel haline dönüşür. Bir bölgede davetin yapılmaması veya yeterli derecede yapılmaması durumunda, bütün müslümanlar bundan sorumlu olur ve günaha girerler. Artık herkes, bu görevi yerine getirmekten sorumludur. Her müslüman, gücü ve imkanları nispetinde insanları Allah'a davet etmelidir.[55]

---

[54] Yeterli sayıda kişinin görevi yerine getirmesi ile günahın, diğerlerinin üzerinden kalkması. Çev.

[55] Abdulaziz b. baz, "Fazlu'd-da've ila'llah", s. 4 vd.

3- KURAN-I KERİM, İNSANLIĞIN TEK MUTLULUK YOLUDUR.

Kuran-ı Kerim, bir hidayet, mutluluk, şifa ve daima ışık saçan bir kitap olduğu gibi, aynı zamanda içinde, hüküm ve sorumlulukların bulunduğu bir kitaptır. İnkarcılara meydan okuyan ve onları, bir benzerini getirmekten aciz bırakan bir kitaptır. Bütün iyilik kanalları, hiç kurumayan o saf ve berrak kaynaktan akar. Ona sıkıca tutunan, kesinlikle doğru yolu bulur; onunla konuşan, yalan değil doğru konuşur; onunla hüküm veren adaletle hüküm verir. Rablerinin öğretilerinden ayrılmayan ve onlara sıkıca tutunan milletler, yüksek, onurlu ve herkes tarafından saygı duyulan mertebelere ulaşmışlardır. Hayatlarının her alanında Kuran metodunu izleyen ve peygamberin izinden giden Allah resulünün sahabeleri, bu konuda bizim için en güzel örnek sayılırlar.

Anlatıldığına göre onlar, Kuran'dan sadece on ayet öğrenir, sonra bu ayetleri iyi anlamadan ve gerekleriyle amel etmeden başka ayetlere kesinlikle geçmezlerdi. Ebu Abdurrahman es-Sülemi anlatıyor: "Bize, Hz. Osman ve Abdullah b. Mesut gibi sahabelerden Kuran okutanlar derlerdi ki, bizler, Hz. Peygamberden on ayet öğrendiğimizde, onları iyi anlamadan ve amel etmeden başka ayetlere

geçmezdik. Böylece Kuran'ı, ilmi ve ameli hep birlikte öğrendik." [56]

O halde Kuran, gösterdiği yolu ve metodu izleyen, emir ve yasaklarına uyan insanlar için tam bir mutluluk yoludur. Kuran, bir çok ayette hidayet, mutluluk ve kesin bir kanıt kitabı olduğunu açık bir şekilde ifade eder. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Bu, Rabbinizden (gelen) basiretlerdir; iman edecek bir topluluk için de bir hidayet ve bir rahmettir." [57]

"Müşrikler istemese de O, dini (İslam'ı) bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderendir." [58]

"De ki: O, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve o (Kur'an) , onlara karşı bir körlüktür. İşte onlara (sanki) uzak bir yerden seslenilir." [59]

"Bu (Kur'an) , insanlar için basiret (nuruyla Allah'a yönelten ayet) lerdir, kesin bilgiyle inanan bir kavim için de bir hidayet ve bir rahmettir." [60]

---

[56] Abdurrezzak es-San'ani, "el-Musannef", 3/380.

[57] A'raf, 7/203.

[58] Tevbe, 9/33.

[59] Fussilet, 41/44.

[60] Casiye, 45/20.

Düşünen insan, bu sözlerin doğruluğunu her zaman ve her yerde görebilmektedir. Kuran, nefislerini eğiterek inşa ettiği ve dirilttiği insanları en üst mertebelere çıkarır. Kimi insanlar, Kuran öğretilerine sarılmakla yücelir, çevresinde saygınlık kazanır; o öğretilerden uzaklaşmakla alçalır. Kimi insanlar da Kuran öğretilerinden nefret eder; Kuran, onların kulaklarına ve kalplerine pek ağır gelir. Kuran, böyle olanların körlük ve sağırlıklarını arttırmaktan başka bir etki yapmaz. Kuran'ın kendisi değişmez ama, kalpleri ve düşünceleri değiştirir.

Şeyh Abdurrahman es-Sa'di, Casiye suresindeki ayeti şu şekilde açıklar: "Bu" yani değerli bir öğüt olan Kuran-ı Kerim, "insanlar için basiretlerdir" Yani bununla insanlar, bütün işlerini ileriyi görerek ve sonucunu düşünerek yaparlar. Kuran, bu şekilde müminlere yol gösterir ve doğruyu bulmalarına yardım eder. "(Kuran) kesin bilgiyle inanan bir kavim için bir hidayet ve bir rahmettir." Yani hayatlarının her alanında, gerek temel konularda gerekse ayrıntılarda onunla doğru yolu bulurlar. Böylece dünyada iyilik, sevinç ve mutluluğa kavuşur, ahirette de Allah'ın hoşnutluk ve merhametini kazanırlar. İnananların nefisleri ancak Kuran'la arınır, anlayışları ancak onunla artar. Kuran, inananların

imanlarını ve kesin bilgilerini arttırır; inkarda ısrar edenlerin aleyhine de şahitlik eder.[61]

[61] Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 7/26.

Birinci Bölüm

DAVET VE DAVETÇİNİN TANIMI

Bu bölüm şu üç ana başlık altında incelenecektir.

1- Davetin tanımı

2- Davetçinin tanımı

3- İnsanların davete olan ihtiyacı

1- DAVETİN TANIMI

a- Dil bakımından davetin tanımı ve kökeni

Davet, Arapça (Da'ava) kökünden türemekte olup sözlükte bir çok anlama gelmektedir. En çok öne çıkan anlamları şunlardır:

1- Çağırma ve seslenme (nidâ) anlamında kullanılır.[62] Biri diğerine seslendi, onu çağırdı gibi.

'Da'ava' kökten türeyen 'dua' sözcüğü de aslında bir nevi çağırma ve seslenme demektir. Ancak ikisi arasında ince bir fark bulunmaktadır. Nidâ, bir isimle birlikte ve başına "yâ", "Eyy" gibi bazı edatların gelmesiyle kullanılabileceği gibi hiçbir isim olmadan yalın olarak da kullanılabilir. Dua ise, neredeyse beraberinde isim olmadan hiç kullanılmaz. Fakat aşağıdaki ayeti kerimede olduğu gibi bazen birbirlerinin yerine kullanıldığı olmuştur: "Küfre sapanların örneği çağırma ve bağırmadan başka bir şeyi duymayan (duyduğu şeyin anlamını bilmeyen hayvan) a haykıranın örneği gibidir. Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler; bundan dolayı akıl erdiremezler." [63]

2- Bir amaca teşvik etmek, yönlendirmek anlamında kullanılır.[64] Örneğin: 'birini namaza davet

---

62 Zemahşeri, "Esasü'l-belaga", 1/272; İbn Manzur, "Lisanü'l-arap", 14/260.

63 Bakara, 2/171.

64 Rağıb el-Isfahani, "el-Müfredat fi ğarîbi'l kur'an", s. 170.

ediyorum' yani onu namaza teşvik ediyor, yönlendiriyorum.[65]

3- Hak veya batıl olsun ispat edilmek ve savunulmak istenen bir davaya çağırmak anlamında kullanılır. Davet sözcüğü, batıl olan iddia ve davalar için de kullanılmıştır. Aşağıdaki ayette bu anlamda kullanılmıştır: "(Yusuf) Dedi ki: "Rabbim, zindan, bunların beni kendisine çağırdıkları şeyden bana daha sevimlidir." [66] Yusuf (a.s.)'ın çağırıldığı şey, kadınların kendisine yaptığı taleplere cevap vererek günah işlemektir.

Davet sözcüğü, hak ve gerçek olan davalar için de kullanılmaktadır. Aşağıdaki ayetlerde bu anlamda kullanılmıştır:

"Hak olan çağrı (dua, ibadet) yalnızca O'na (olan) dır."[67]

"Allah barış yurduna çağırır ve kimi dilerse dosdoğru yola yöneltip-iletir."[68]

4- İnsanları davetçiye yönlendirmek için yapılan her türlü sözlü ve fiili gayretler için kullanılır.[69]

---

[65] Er-Râzi, "Muhtaru's-sihah", s. 206.
[66] Yusuf, 12/33.
[67] Ra'd, 13/14.
[68] Yunus, 10/25.
[69] İbn Farıs, "Mu'cem makayîsu'l-lüğa", 2/279.

5- Allah'a yalvarmak ve O'ndan dilekte bulunmak için kullanılır.[70] Allah'a dua ettim demek: O'na yalvardım, O'ndan talepte bulundum, O'nun katında bulunan iyilik ve hayırlardan istedim demektir. Aşağıdaki ayette bu anlamda kullanılmıştır:

"Rabbinize yalvara yalvara ve için için dua edin. Şüphesiz O, haddi aşanları sevmez."[71]

6- Yemeğe çağırmak anlamında kullanılır.[72] Örneğin 'filancanın davetinde idik' yani 'filancanın verdiği yemekteydik' demektir.

Davet sözcüğü bu anlamların dışında istemek, toplanmak, söz vermek, adlandırmak ve peşinden gitmek gibi daha başka anlamlara da gelmektedir.[73]

Aynı kökten gelen "Du'iyy" sözcüğü evlat edinmek anlamına gelmektedir. Aşağıdaki ayette bu anlamda kullanılmaktadır: "Evlatlıklarınızı da sizin (öz) çocuklarınız saymadı." [74] "iddi'a" sözcüğü "Orada taptaze-meyveler ve istek duymakta oldukları her şey onlarındır." [75] Ayetinde olduğu gibi 'temenni etme ve istek duyma' anlamında; "Dua" sözcüğü "Allah'tan

70 Bkz. "el-Misbahu'l-münir", 1/231; ez-Zebidi, "Tâcu'l arûs", 10/126.

71 A'raf, 7/55.

72 Er-Râzi, "Muhtaru's-sihah", s. 205.

73 İbn Farıs, a.g.e., 2/279-280.

74 Ahzab, 33/4.

75 Yasin, 36/57.

başka taptıklarınız da sizler gibi kullardır." [76] ayetinde olduğu gibi kul, köle anlamında[77]; "Eğer doğru sözlüler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi (kendilerine güvendiğiniz yardımcılarınızı) çağırın." [78] Ayetinde ise yardım isteme anlamında kullanılmıştır.

Allah'a üç türlü dua edilir:

Allah'ı birlemek, O'nu övmek ve O'na şükretmek. "Ey Allah'ım!", "Senden başka hiçbir ilah yoktur!", "Ey Rabbimiz! Sadece sen övgüye layıksın!" gibi ifadelerle Allah birlenmiş, övülmüş ve yüceltilmiş olur.

Allah'tan af ve merhamet dilemek. "Ey Allah'ım! Bizi affet!" ifadesiyle O'ndan af ve merhamet dilenilir.

Allah'tan dünyevi taleplerde bulunmak. "Ey Allah'ım! Bana mal ve evlat vererek beni rızıklandır!" demekle Allah'tan dünyevi talepte bulunulmuş olur.

Bütün bu türlerin dua olarak adlandırılmasının nedeni, insanların bu tür taleplerde bulunurken genellikle "Ey Allah'ım!", "Ya Rabbi!", "Ey merhametlilerin en merhametlisi!" gibi ifadelerle dua etmeye başlamasıdır.[79]

Davet, dua anlamında kullanıldığı gibi "dava" anlamında da kullanılır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu

---

76 A'raf, 7/194.

77 Ez-Zebidi, a.g.e., 10/127-128.

78 Bakara, 2/23.

79 İbn Manzur, "Lisanü'l-arab", 14/257.

anlamı, Rum İmparatoru Herakliyus'a gönderdiği mektupta kullanmıştır. "Seni İslam davasını kabul etmeye çağırıyorum"[80]

Özet olarak davet kelimesi, insanları bir amaca veya bir işe yönlendirmek ve ona ulaşmalarını sağlamak için gösterilen her türlü sözlü ve fiili gayret ve çalışmalardır diyebiliriz. Bunun yanında çağırma , seslenme, isteme, teşvik etme, doğruya iletme ve yalvarma anlamlarına da gelmektedir.

Bir çok anlama gelen müşterek bir sözcük olması nedeniyle davet, İslam, islamı yayma ve tebliğ etme anlamına da gelir. Bu kadar anlam arasında davet sözcüğünün nerede ve hangi anlamda kullanıldığını anlamak için, kullanıldığı cümlenin siyakına / öncesine ve sonrasına bakılarak hangi anlamda kullanıldığı anlaşılır. Örneğin, "Bu adam, Allah'a davet eden kimselerdendir." Denildiği zaman burada "davet" sözcüğünün İslam'ı yayma ve tebliğ etme anlamında kullanıldığı anlaşılır. "Allah'ın davetine uyunuz"

---

[80] Hz. Peygamber'in Rum İmparator Herakliyus'a gönderdiği mektubun tam metni şöyledir: "Allah'ın kulu ve elçisi Abdullah oğlu Muhammet'ten Rum İmparatoru Herakliyus'a! Hidayet yoluna tabi olanlara selam olsun. Haklı olarak seni İslam davasını kabul etmeye çağırıyorum. Müslüman ol! Hem kurtuluşa erersin hem de Allah, sana iki kat ecir verir. Eğer bu davetten yüz çevirirsen sana tabi olanların günahı da senin boynunadır." Buhari, 1/6-8.

denildiğinde kast edilen anlamın bizzat İslam'ın kendisi olduğu anlaşılır.[81]

b- Terim olarak davetin tanımı:

Bilindiği gibi yayma ve tebliğ etme anlamında kullanılan davet, artık kendisine has konusu, özellikleri ve hedefleri olan başlı başına bir ilim dalı haline gelmiştir. Bu yönüyle davet, diğer İslam ilimleri arasındaki yerini almış, hem faydalanan hem de faydalanılan bir konuma gelmiştir. İslam'ın yayılması ve tebliğ edilmesinde güzel yöntemler ortaya koyarak İslam'ın yüceltilmesine katkıda bulunmaktadır.

Bilindiği gibi din anlamında kullanılan davet, yalnız başına kullanıldığında öğretileriyle birlikte İslam kastedilir. Yayma ve tebliğ etme anlamına gelen davetin terimsel tanımı ile din anlamına gelen davetin tanımı arasında fark bulunmaktadır. Bu yüzden her iki anlam için birer terimsel tanımın yapılması zorunludur.

a- Yayma ve tebliğ etme anlamında davet:

1- Aydın din adamlarının, güçleri nispetinde halkı dini ve dünyevi konularda bilgilendirmesi, eğitmesi ve öğretmesidir.[82]

---

[81] Dr. Ahmet Galluş, "ed-Da'vetü'l-islamiyye usûlüha ve vesâilüha", s. 10.

[82] Ebubekir Zikri, "ed-Da'vetu'l-islamiyye", s. 8.

2- İnsanları iyiliğe ve doğru olana yönlendirerek onları teşvik etmek, dünyada ve ahirette kurtuluşa ermeleri için iyiliği emredip kötülükten alıkoymaktır.[83]

3- Bir toplumu, bir okyanustan alıp öteki bir okyanusa taşımaktır.[84]

4- Bu hayattaki hedeflerini görebilmeleri için insanların ihtiyaç duyduğu bütün bilgileri içine alacak şekilde hazırlanan kapsamlı bir programdır. Bu program, insanları doğruluk üzerinde bir arada tutan ve yol işaretlerini belirleyen bir programdır.[85]

5- İnsanların bakışlarını ve düşüncelerini bir inanç ve ideolojiye yönlendirmek, onları bu konuda teşvik etmektir.[86]

6- İslam'ın inanç, hukuk ve ahlak sistemini insanlara tebliğ etmek için kullanılabilecek üslup ve metotların araştırıldığı bir ilim dalıdır.[87]

7- Söz ve eylemlerle insanları İslam'a, İslam'ın inanç esaslarını kabule, hayat için öngördüğü metodun

---

83 Ali Mahfuz, "Hidayetü'l-mürşidin ila turuki'l-va'zi ve'l-hitabe", s. 17.

84 El-Behiy el-Huli, "Tezkiretu'd-duat", s. 35.

85 Muhammed gazali, "Ma'allah", s. 17.

86 Adem Abdullah el-Aluri, "Tarihu da'vetu'l-islamiyye, mine'l-ems ile'l-yevm", s. 17.

87 Dr. Ahmet Galluş, "ed-Da'vetü'l-islamiyye usûlüha ve vesâilüha", s. 10.

uygulanmasına ve hukuk sisteminin geçerli kılınmasına davet etme girişimidir.[88]

8- Güzele teşvik edip çirkinliklerden uzak durmak, iyiliği emredip kötülüğü yasaklamak, ahlaki davranışları sevdirip ahlak dışı eylemlerden kaçınmak, hak ve gerçek olanın peşinden gidip batıl ve gerçek dışı olanı bir kenara bırakmaktır.[89]

9- Müslüman olmayanları İslam'a çekecek veya müslümanların dini değerle bağlı kalmasını sağlayacak uygun üslup ve metotları araştıran bir ilim dalıdır.[90]

10- Her zaman ve her yerde ehliyetli ve yetkin kimselerin, insanları, Hz. Peygamberin izini takip etmek, söz, fiil ve yaşantıda onu örnek almalarını sağlamak için yaptıkları çalışmalardır.[91]

11- İnanç, hukuk ve ahlak yönleriyle İslamı, insanlara ulaştırmak için yapılacak çalışma şekillerini araştıran bir ilim dalıdır.[92]

b- Din anlamında davet:

---

88 Dr. Tevfik el-Va'i, "ed-Da'vetu ila'llah", s. 17.

89 Muhammed Nemr el-Hatip, "Mürşidu'd-duat", s. 24.

90 Dr. Abdullah eş-Şazeli, "ed-Da'vetu ve'l-insan", s. 39.

91 Muhammed b. Seydi b. el-Habib, "ed-Da'vetu ila'llah fi sureti İbrahim", s. 27.

92 Muhammed Said el-Barudi, "ed-Da'vetu ve'd-daiye fi davi sureti'l-furkan", s. 24.

1- Allah, insanların yeryüzündeki hilafetini pekiştirmek, ihtiyaç duydukları şeyleri kolaylaştırmak, haklarına saygı duymak, işlerini gözetmek, birlik ve beraberliklerini korumak, insanlıklarına değer vermek, aralarında hak ve adaleti tesis etmek için bütün varlıklar için seçtiği ve kabul ettiği tek din İslam'dır. Dolaysı ile davet, insan yaşamının bütününü kapsayan, haklarını ve sorumluluklarını belirleyen kaideler bütünüdür. Her şeyden önce davet, yaratıcıyı tanımak ve varlığını kabul etmek sonra da bütün varlıklara iyilik yapmaktır.[93]

2- İslam'a davet, kayıtsız ve şartsız bir şekilde Allah'a teslim olmak ve itiraz etmeden buyruklarına boyun eğmektir. Bu tanım için şu ayet delil gösterilir:

"De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, dirimim ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah'ındır. O'nun hiç bir ortağı yoktur. Ben böyle emrolundum ve ben müslüman olanların ilkiyim." [94]

3- İslam'a davet, Allah'ın bütün varlıklar için razı olup seçtiği, öğretilerini vahiy yoluyla elçisine indirerek Kuran'da koruma altına aldığı ve sünnetin açıkladığı dindir. Bu tanım, şu ayetten alınmıştır:

---

[93] Muhammed er-Ravi, "ed-Da'vetu'l-islamiyye da'vetun alemiyye", s. 30.

[94] En'am, 6/162-163.

"Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçip-beğendim." [95]

4- İslam'a davet, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Rabbinden getirdiği ve insanlara tebliğ etmekle yükümlü olduğu, insanların dünya işlerini kapsamlı bir şekilde düzenleyen ve onlara bir yaşam tarzı sunan genel bir sistemdir.[96] Bu tanım ise şu ayetten çıkarılmıştır:

"Hayır öyle değil; Rabbine andolsun, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem kılıp sonra senin verdiğin hükme, içlerinde hiç bir sıkıntı bulmaksızın, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça, iman etmiş olmazlar." [97]

İslam'a davet, aslında bu anlamıyla bütün bu tanımları kapsamaktadır. İslam'a davet, Allah'ın emirlerine hiç itiraz etmeden tam bir teslimiyetle boyun eğmektir; Kuran ve hadislerdeki öğretileri uygulamaktır; insan hayatını bütünüyle kuşatan bir hayat istemidir. Bütün bu tanımlar, birbiriyle çelişmemektedir. Aksine davet olarak adlandırılan İslam hakkında, farklı bakış açılarını dile getirmektedir.

---

95 Maide, 5/3

96 Dr. Ahmet Galluş, "ed-Da'vetü'l-islamiyye usûlüha ve vesâilüha", s. 13; Dr. Tevfik el-Va'i, "ed-Da'vetu ila'llah", s. 17-19; Muhammed Hayr Ramazan Yusuf, "ed-Da'vetü'l-islamiyye mefhumuha ve hacetu'l-muctemeat ileyha", s. 13.

97 Nisa, 4/65.

İslamiyet, bir din olarak temel ilkelerden ve fürulardan oluşur. Bu temel ilkeler, diğer ilahi davetlerin temel esasları ile aynıdır. Farklılıklar, sadece teferruattadır. İlahi davetler arasında, teferruata ilişkin farklılıklar, toplumlara göre değişiklik göstermektedir. Bu durumu Yüce Allah, aşağıdaki ayetlerde şöyle izah etmektedir:

“O: "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye dinden Nuh'a vasiyet ettiğini ve sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya da vasiyet ettiğimizi sizin için de teşri' etti (bir şeriat kıldı)” [98]

“Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol-yöntem kıldık.” [99]

Bilindiği gibi bütün ilahi davetlerdeki temel esaslar: Tevhit / Allah’ın birliği, peygamberliğin ve öldükten sonra tekrar dirilişin ispatı, temel ibadet ilkeleri ve güzel ahlaki değerlerdir. İlahi davetlerdeki ayrıntılar ise, her toplumun içinde bulunduğu şartlara göre değişiklik gösterir. Usul ile füru arasındaki fark açık bir şekilde ortadadır.

O halde Allah’a davet, en yüce bir amaçtır. Bu daveti başkalarına ulaştırmak ise sadece bir vesiledir. Amaç ve vesilenin birleşmesi ile davet gerçekleşir.[100]

---

[98] Şura, 42/13.

[99] Maide, 5/48.

[100] Dr. Ahmet Galluş, "ed-Da'vetü'l-islamiyye usûlüha ve vesâilüha", s. 13-14.

2- DAVETÇİNİN TANIMI

a- Dil bakımından davetçinin tanımı

Arapça, davet eden, davetçi gibi anlamlara gelen "ed-Daiye" sözcüğü, atlıların, savaşlarda yardım istediği kimselere yaptığı çağrı anlamında da kullanılmaktadır.[101]

Allah'a davet eden Peygamberler de birer davetçidirler. Onların davetçi olduklarını Yüce Allah, bize şöyle bildiriyor:

"Ve kendi izniyle Allah'a çağıran ve nur saçan bir çerağ olarak (gönderdik)" [102]

Bunun yanında müezzine de davetçi denilmektedir. Çünkü o da, insanları Allah'a yaklaştıran amellere davet etmektedir.

Davetçiler anlamına gelen "Duat" sözcüğü, geniş anlamlı bir sözcüktür. Hakka veya batıla davet edenlerin tamamını kapsar. Dil bakımından, hidayete çağıranlara da sapıklık ve batıla çağıranlara da davetçi denilmektedir.

Dinde aslı olmayan herhangi bir bidate veya geçerli olmayan dine çağıran kimseye de davetçi denilir.

---

[101] Firûzâbâdî, "el-Kamusu'l-muhit", 4/329.

[102] Ahzab, 33/46.

O halde davetçi, mutlak anlamda, herhangi bir düşünceye sahip olan ve insanları, bu düşünceye çağıran kimsedir. Bu düşüncenin doğru ya da yanlış olması, iyi veya kötü olması, dinen övülen veya yerilen bir düşünce olması önemli değildir. Davet eylemini gerçekleştiren kişiye, sözlükte davetçi denilir.[103]

b- Terim olarak davetçinin tanımı

Davetçi sözcüğünü dil bakımından tanımlarken onun iyi yada kötü, hak ya da batıl olsun mutlak anlamda, davet eylemini gerçekleştiren kişi olduğunu belirtmiştik. Fakat çağdaş terminolojide veya davet adamlarının anlayışında davetçinin tanımı, sadece iyilik ve güzelliğe davet eden kimseyle sınırlandırılmaktadır. Buna göre davetçi, insanları İslam'a, iyiliğe ve doğru yola davet eden, onların gönüllerini fethetmeye çalışan kimsedir. Bu tanım en başta peygamberleri, sonra da davet görevini yerine getiren din bilginlerini kapsamaktadır. Davet eylemini gerçekleştiren diğer normal müslümanlar da bu tanımın içine girmektedir.Çağdaş davetçiler, davetçiyi bu anlam çerçevesinde tanımlamaktadırlar.

Kısaca, onlara göre davetçi, iyilikleri emrederek ve kötülüklerden sakındırarak insanları İslam'a davet

---

[103] Muhammed nemr el-hatip, "Mürşidu'd-duat", s. 105.

eden kimsedir.[104] Davetçinin bir diğer tanımı ise şöyledir: Dinin Allah'a davet etmekle mükellef kıldığı müslüman kişidir. Bu tanım, peygamberleri, alimleri, devlet başkanlarını ve yöneticileri ve bütün diğer müslümanları kapsayan geniş bir tanımdır.

O halde davetçi peygamber, Allah tarafından seçilen ve mucizelerle desteklenen, kendisine vahyedileni insanlara tebliğ ederek onları Allah'a davet etmekle sorumlu olan müslüman kimsedir.

Davetçi alim ise, kanıt ve delilleri ile birlikte, güzel ve etkileyici sözler kullanarak, insanları Allah'a davet etmekle mükellef olan, peygamberlerin yaptığı gibi bu zor görevi yerine getirmek için özel eğitim görmüş ve konusunda uzmanlaşmış müslüman kimsedir.

Normal davetçi de, davetçi alim ile aynı anlamdadır. Ancak aralarındaki fark şudur: davetçi alim, dinin bütün gerçeklerine ve inceliklerine davet ederken normal davetçi, gücü oranında öğrenmiş olduğu dini bilgilere davet eder. Unutulmamalıdır ki, Allah, hiç kimseye kaldıramayacağı bir yükü yüklemez. Yüce Allah, şöyle buyurur:

"Allah, hiç kimseye güç yetireceğinden başkasını yüklemez." [105]

---

104 Adem Abdullah el-Aluri, "Tarihu da'vetu'l-islamiyye, mine'l-ems ile'l-yevm", s. 18.

105 Bakara, 2/286.

Abdullah b. Amr'ın rivayet ettiği şu hadis, her müslümanın bildiklerini tebliğ etmekle mükellef olduğunu haber vermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Benden duyduğunuz bir ayet bile olsa, onu tebliğ ediniz."[106]

O halde müslüman, sadece İslam'a davet ettiği zaman davetçi olarak adlandırılır. İslam dışında başka bir düşünceye davet ettiğinde, terimsel açıdan ona davetçi denilemez. Aynı şekilde davet konusu ne olursa olsun, terimsel açıdan müslüman olmayan kimse de davetçi olarak adlandırılamaz. Müslüman olmadıkça İslam davasına çağırsa dahi ona, yine de davetçi denilemez.[107]

Yüce Allah, bizi İslam nimeti ile onurlandırdıktan sonra, kendisine davet eden ilk davetçi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)dir. Şöyle buyurur Yüce Allah:

"Ey Peygamber, gerçekten biz seni bir şahid, bir müjde verici ve bir uyarıcı-korkutucu olarak gönderdik. Ve kendi izniyle Allah'a çağıran ve nur saçan bir çerağ olarak (gönderdik)" [108]

---

[106] Buhari, 4/175; Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/340.

[107] Muhammed nemr el-hatip, "Mürşidu'd-duat", s. 105-110; Abdulbedi' Sakr, "Keyfe ned'u en-nas", s. 108.

[108] Ahzab, 33/45.

İslam ümmetinin, Allah'a davet etme görevinde Hz. Peygambere ortak olduğunu şu ayet-i kerime bildirmektedir:

"Siz, insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz; maruf (iyi ve İslâm'a uygun) olanı emreder, münker olandan sakındırır ve Allah'a iman edersiniz." [109]

Demek ki, İslam ümmeti arasında aklı yerinde ve ergenlik çağına ulaşmış her müslüman, kadın olsun erkek olsun Allah'a davet etmekle mükelleftir. Allah, peygamberlerin ve diğer insanların davet ettiği mesajı şu ayette bildirir:

"De ki: Bu, benim yolumdur. Bir basiret üzere Allah'a davet ederim; ben ve bana uyanlar da. Ve Allah'ı tenzih ederim, ben müşriklerden değilim." [110]

Yüce Allah, bu ayet-i kerimede, peygamberin izinde gidenlerin gerçek davetçi olduklarını ve basiret sahibi kimselerin bunlar olduğunu haber veriyor.

Allah, peygamberlerin dışındaki insanların davetini ise aşağıdaki ayette şöyle bildiriyor:

"Allah'a çağıran, salih amelde bulunan ve: "Gerçekten ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir?" [111]

---

[109] Al-i İmran, 3/110.

[110] Yusuf, 12/108.

[111] Fussilet, 41/33.

Allah, bu ayette de, kendisine davet edenleri övmekte ve onlardan daha güzel sözlü kimselerin bulunmadığını haber vermektedir. [112]

[112] Abdulaziz b. baz, "ed-Da'vetu ila'llah ve ahlaku'd-duat", s. 13-19.

3- İNSANLARIN DAVETE OLAN İHTİYACI

Irkları, renkleri, güçleri, zenginlikleri, yaşadıkları dönemleri ne olursa olsun bütün insanlar, İslam davetine son derece muhtaçtırlar. İnsanlar, bu dünyadaki hayatlarını bir düzene sokacak, Yüce Yaratıcı ile, insanlarla ve kainattaki diğer varlıklarla olan ilişkilerini düzenleyecek ilahi bir dine ihtiyaç duymaktadırlar.

Şeyh Hafız el-Hakemi şöyle söyler:

"İnsanlar, Allah tarafından kendilerine takdim edilen değerleri kabul edip onlarla amel etmedikçe, hiçbir zaman kurtuluşa, esenliğe, güzel ve müreffeh bir hayata, dünya ve ahiret mutluluğuna kavuşamazlar; bu dünyadaki sıkıntılardan ve ahiret azabından kurtulamazlar. Çünkü Allah, onları bu yüce değerler için yaratmış ve onlardan, bu değerlere uyacaklarına dair kuvvetli söz almıştır. Bu değerler ile onlara, elçilerini göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Dünya, ahiret, cennet ve cehennem bunun için var edilmiştir. Bu değerlerin en başında, Allah'ın İlahlık ve Rabliğini tanımak, O'nun birliğini, yücelik ve üstünlüğünü kabul etmek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret hayatına, hayır ve şerrin O'dan geldiğine inanmak gelir. O'nun gönderdiği elçilere ve indirdiği kitaplara uyarak, emirlerini uygulamak ve yasaklarından şiddetle kaçınmak, her davranışında

Allah'ın ve resulünün meşru kıldığı çizginin dışına çıkmamak bu ilahi değerlerin en başında yer alır."[113]

İnsanlar İslam davetine şiddetle muhtaçtırlar. Çünkü insan aklı, yalnız başına, dünya ve ahiret mutluluğunu kendisine garanti edecek gerçekleri kavramaktan acizdir. Aynı şekilde akıl, iyilik ve kötülüğü de birbirinden ayırt etmekten acizdir. Çoğu kez ona, kötülük iyilik gibi iyilik de kötülük gibi görünür. Bu yüzden iyilikten yüz çevirir. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Olur ki hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin için hayırlıdır ve olur ki, sevdiğiniz şey de sizin için bir şerdir. Allah bilir de siz bilmezsiniz." [114]

İnsanın akıl ve duyu organları her şeyi kavramaktan aciz olduğu için eksiktir. Ufku ne kadar geniş olursa olsun aklın bilgisi ve kavrama alanı yine de sınırlıdır. Bu yüzden Yüce Allah, insanları bilgisizlik karanlıklarından kurtarıp bilginin aydınlığına çıkarmak için, onlara elçiler göndermiş ve kitaplar indirmiştir.

İnsanın yaratılışında hak ile batılı, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edecek bir güç vardır. Fakat bu güç, yalnız başına iyiliği kötülükten ayırt edecek, bütün gerçekleri bilebilecek, insanların hayatlarını eksiksiz bir sistemle düzenleyecek bir kapasiteye sahip değildir. Akıl, en üst düzeyde bir anlayışa ulaşsa bile, bazen

---

113 Hafız el-Hakemi, "Mearicu'l-kabul", 1/13-14.

114 Bakara, 2/216.

olayın oluş hikmetini kavrayamadığından veya işin nereye varacağını bilmediğinden haktan uzaklaşabilir. Gerçekte iyi olan bir şeye bakıp, önyargılı ve aceleci davranarak ona kötü nazarıyla bakabilir veya kötü bir şey, kendisine güzel görünür de bu yüzden onu kabullenir. Bu mantıki gerçeklerden hareketle diyoruz ki, ilahi davete duyulan ihtiyaç son derece zaruridir.[115]

İnsan, iki tabii kuvvetten oluşmaktadır: Beden kuvveti ve ruh kuvveti. Bedenin doğası, toprağa daha yakındır. Çünkü insan, topraktan yaratılmıştır. Yeryüzünde yaşadıktan sonra öldüğünde, toprağa gömülerek tekrar oraya dönecektir. Yüce Allah bu gerçeği şöyle haber veriyor:

"Sizi ondan yarattık, sizi ona geri vereceğiz ve sizi bir kere daha ondan çıkaracağız." [116]

Beden tek başına cansız bir yapıdır ve ruh, bedene girmeyinceye kadar asla hareket edemez. İnsanın yapısında var olan iyilik ve kötülük duyguları, sürekli bir çekişme içinde oldukları için insan aklı, yalnız başına kendi işlerini bir düzene sokamaz. Bu yüzden tutkularına veya şeytanların fısıldamalarına aldanmaktan kurtulamaz. Dolayısı ile dünyevi ve uhrevi işlerde doğruyu, iyiyi ve güzeli bulması son derece güç olur. Bunların dışında öfke, tereddüt, kuşku ve panik

115 Muhammed Hudayr Hüseyn, "ed-Da'vetu ile'l-islah", s. 5.

116 Taha, 20/55.

durumları da aklın doğruyu bulmasına engel olur. Bütün bu olumsuz duygular, akılda unutkanlık yaratır ve onu başarısız kılar.

Bu hastalıkların tek ilacı ise, gökyüzünden vahiyle gelen ilahi mesajlardır. İnsan aklının karşılaştığı bu sorunların hepsi, Allah'ın kendilerini seçtiği ve insanlara elçi olarak gönderdiği peygamberlerin getirdikleri mesajlarla çözülebilir.

İnsanlar vahye ihtiyaç duydukları gibi, dinler de davete ihtiyaç duyar. Dini emir ve yasakların tebliğ edilmesi, tanıtımının yapılması, ilkelerinin ve amaçlarının insanlara açıklanması gerekmektedir. Bu yüzden peygamberler, davet görevini yerine getirmek için gönderilmişlerdir. Peygamberlerden sonra bu görev, kendilerine tabi olan insanlara miras olarak verilmiştir.[117]

İnsanlık, İslami konulara ve bu dinin bütün parçalarına muhtaçtır. Zira parçaların her biri, insanları uçurama iten yukarıdaki hastalıkların birer ilacıdır. Bildiğimiz gibi insanlık, bir çok hastalıkla yüz yüzedir. İslam, bu hastalıkların her birine şifalı birer ilaç hazırlamıştır.

İnsanlık, İslam'a bir bütün olarak muhtaçtır. Bu yüzden insanlar, İslam'dan uzak duramazlar. İslam

---

[117] Adem Abdullah el-Aluri, "Tarihu da'vetu'l-islamiyye, mine'l-ems ile'l-yevm", s. 21-22.

olmadan dünyanın huzur ve mutluluğa kavuşması mümkün değildir.

Her ne kadar insana akıl nimeti verilmiş, düşünce ile diğer varlıklardan üstün kılınmış ve ona anlama özelliği verilmiş olsa da o, yine de gökten gelen hidayete muhtaçtır. Allah, görmesi için insana göz nimeti vermiştir. Fakat bu gözler, bir ışık olmazsa insana hiçbir fayda vermez. Işık olmadığı zaman gören ile görmeyen arasında bir fark yoktur. Akıl, anlayış ve kavrama da böyledir.

Akıl, kararlı adımlarla gökten gelen hidayetin ışığında yürüdüğü sürece bütün bunlar, insan için yararlı birer alettirler. Allah'ın insanlar için gönderdiği din ve hidayet olmazsa, akıllılar ile deliler arasında hiçbir fark olmaz.

Dolaysı ile dine duyulan ihtiyaç, insanlığın önemli gereklerinden biri olup varlıklarını ve yaratılışlarını tamamlayan bir öğedir. Bu yüzden insanlar, sudan ve havadan daha çok dini değerlere muhtaçtırlar.[118]

İnsanlar, Allah'ın kendilerine verdiği rızktan ve hidayetten uzak duramazlar. Onlar bedenlerini açlıktan doyuran ve ruhlarını her türlü kirden arındıran Allah'a her zaman muhtaçtırlar. Vahye ve peygamberlerin

---

[118] Muhammed nemr el-hatip, "Mürşidu'd-duat", s. 38-40.

önderliğine duyulan ihtiyaç, sonsuza kadar devam edecek ve hiç kesintiye uğramayacaktır.

İçinde yaşamakta olduğumuz bu çağda, her zamankinden daha çok dini değerlere ve gökten gelen ilahi mesajlara muhtacız. Çünkü insanın salt akılla ulaştığı bu teknolojik yükselme eğer, Allah'a ve resulüne dayanan manevi bir yükseliş ile dengelenmezse, insanlığın geleceğini tehdit etmekte ve onu derin bir uçuruma götürmektedir.

Dünya, Allah'ı, Allah'ın kendisini Kuran'da tanıttığı gibi tanımaya muhtaçtır. Allah inancı, Kuran'da açık ve net bir üslup ile ifade edilmiştir. Bu derece net bir üslup, başka hiçbir kitapta bulunamaz. İnsan aklı, kendisinden yüce olanı idrak edemez. Ancak Kuran'la ilişki kurup onu dinlediği zaman, sağlam ve köklü bir inanca sahip olur ve Kuran'ın gösterdiği yolda yürümeye karar verir. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Böylece biz seni, kendisinden önce nice toplulukların gelip-geçtiği bir topluma (peygamber olarak) gönderdik, sana vahyettiklerimizi onlara okursun diye. Oysa onlar Rahman'ı (nankörlük edip) inkar ediyorlar. De ki: "O, benim Rabbimdir, O'ndan başka ilah yoktur. Ben O'na tevekkül ettim ve son dönüş O'nadır." [119]

---

119 Ra'd, 13/30.

Dünya, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i tanımaya, O'nun yaşamını, her türlü iftira ve gerçek dışı söylentilerden uzak bir şekilde incelemeye, kendileri için onun hayatından dersler ve ibretler çıkarmaya şiddetle muhtaçtır.

Dünya, İslam'ın itikat, ibadet, ahlak ve muamelat gibi bütün konularda ileri sürdüğü gerçekleri anlamaya muhtaçtır. Çünkü bu gerçekler, insanlar için son derece önemli ve yararlıdır. Bunlarla amel ettikleri takdirde huzura kavuşur; bir çok yarar elde eder ve bir çok kötülükten de korunurlar.

Sonuç olarak, müslüman olsun veya olmasın her insan, İslam davetine ihtiyaç duyar. Müslüman, İslam'la donanmak, öğretileriyle, edep kuralları ile ve hükümleri ile amel ederek yükselmek, çelişki ve kötülüklerden kurtulmak için; müslüman olmayan ise, inkarın karanlıklarından inancın aydınlığına çıkmak için İslam davetine muhtaçtır. Yüce Allah, bunu şu ayette dile getirmektedir:

"Allah, iman edenlerin velisi (dostu ve destekçisi) dir. Onları karanlıklardan nura çıkarır; küfredenlerin velileri ise tağut'tur. Onları nurdan karanlıklara çıkarırlar.

İşte onlar, ateşin halkıdırlar, onda sürekli olarak kalacaklardır."[120]

---

[120] Bakara, 2/257.

İkinci Bölüm

FUSSİLET SURESİNDE DAVET ÜSLUPLARI

Bu bölüm şu üç ana başlık altında incelenecektir:

1- Müjdeleme ve uyarma

2- Geçmiş milletlerin başına gelenlere dikkat çekme

3- Yüce Allah’ın kevni ayetlerine dikkat çekme

1- MÜJDELEME VE UYARMA

a- Uyarma[121]

Kuran-ı kerim bir davet üslubu olarak bu surede, müjdeleme ve uyarma üslubunu öne çıkarmaktadır. Hatta 3. ve 4. ayette olduğu gibi Kuran'ı, müjdeleyici ve uyarıcı olarak nitelemektedir:

"Bilen bir kavim için, ayetleri (çeşitli biçimlerde, birer birer) 'fasıllar halinde açıklanmış' Arapça Kur'an (veya okunan) kitaptır; Bir müjde verici ve bir uyarıcı-korkutucu olarak. Ama onların çoğu yüz çevirdiler. Artık onlar dinlemezler." [122]

Sure, aşağıdaki ayetlerde olduğu gibi ahiret gününden bazı tablolar sunarak davette, tehdit ve korku üslubunu etkileyici bir şekilde kullanmaktadır:

"Allah düşmanlarının bir araya getirilip-toplanacakları gün işte onlar, ateşe bölükler halinde dağıtılırlar. Sonunda oraya geldikleri zaman, onların işitme, görme (duyuları) ve derileri kendi aleyhlerine şahitlik edecektir. Kendi derilerine dediler ki: "Niye aleyhimizde şahitlik ettiniz?" Dediler ki: "Her şeye nutku verip-konuşturan Allah, bizi konuşturdu. Sizi ilk defa O yarattı ve O'na döndürülmektesiniz. Siz, işitme, görme

---

121 Uyarı, burada tehdit ve korku içeren tebliğ anlamındadır. Bkz. Er-Razi, "Muhtaru's-sihah", s. 653.

122 Fussilet, 41/3-4.

(duyularınız) ve derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye sakınıp-korunmuyordunuz. Aksine, yapmakta olduklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz. İşte bu sizin zannınız; Rabbiniz hakkında beslediğiniz-zannınız, sizi bir yıkıma uğrattı, böylelikle hüsrana uğrayanlardan oldunuz. Şimdi eğer sabredebilirlerse, artık onlar için konaklama yeri ateştir. Ve eğer onlar hoşnut olma (dünya) ya dönmek isterlerse, artık onlar hoşnut olacaklardan değildirler. Biz onlara birtakım yakın-kimseleri 'kabuk gibi üzerlerine kaplattık', onlar da, önlerinde ve arkalarında olanları kendilerine süslü gösterdiler. Cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce gelip-geçmiş ümmetlerde (yürürlükte tutulan azab) sözü onların üzerine de hak oldu. Çünkü onlar, hüsrana uğrayanlardı. İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onda (okunurken) yaygaralar koparın. Belki üstün gelirsiniz. Artık gerçekten o inkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yapmakta olduklarının en kötüsüyle cezalandıracağız. Bu, Allah'ın düşmanlarının cezası olan ateştir. Bizim ayetlerimizi inkâr etmeleri dolayısıyla bir ceza olarak, orada onlar için ebedilik yurdu vardır.” [123]

Yüce Allah burada, gelecekte meydana gelecek bir olayı şimdiki bir üslupla anlatmaktadır. Bu üslup, surede anlatılmak istenenin zihinlerde iyice yerleşmesi ve gelecekte bunun kesinlikle gerçekleşeceğini

[123] Fussilet, 41/19-28.

bildirmek için kullanılmaktadır. Nasıl gerçekleşmesin ki? Allah, artık buna karar vermiş ve onu kesin bir hükme bağlamıştır. O'nun bu hükmüne karşı çıkacak veya onu değiştirecek hiç kimse yoktur.

Kuran-ı kerim bu ayetlerde, İslam davetini tam anlamıyla kabul etmeyen ve ona kulak vermeyenlerin varacakları yerin, cehennem ateşi olduğunu bildirmektedir. İslam davetini inkar edenler, cehennemin çeşitli yerlerine dağıtılacaklardır. Kimileri cehennemin kenarına kimileri de tam ortasına atılacaktır. Allah, biz inananları oraya düşmekten korusun. İnkarcılar, önlerinden sürüklenerek ve arakalarından itilerek cehennem ateşine atılacaklardır. Kuran'ın kullandığı bu üslup, davet edilen kimseleri tehdit etmek ve korkutmak için tek başına yeterlidir. Davet edilenlere, daveti kabul etmedikleri takdirde varacakları yerin, cehennem azabı olduğunu onlara söylemek, elbette bir çok insanı etkileyecek bir üsluptur.

Hiç şüphesiz insanın, kendisini barış ve esenliğe çıkaracak bir yolu takip etmesi mantıki bir zorunluluktur. İnsan, huzur ve mutluluk bulacağı yolu izlemek ister. Bu yüzden Kuran, bireyin, kendisine yararlı olacak şeyleri düşünmesini ve bulmasını sağlamaya çalışır. Onu esenlik, güvenlik ve kurtuluş yoluna çağırır. Bu konuyu detayları ile daha sonra ele alacağım inşallah.

İman davetini kabul etmeyen birey ve toplumlar, inkarcı ve doğru yoldan çıkmış olanların davetini kabul

etmişlerdir. Bu kabul, onları hak olanı kabul etmekten men etmiştir. Bu yüzden Yüce Allah, görünmeyen varlıklar onlara musallat etmiştir. Bu varlıklar, onlara batıl olanı süsler ve hak olanı kabul etmelerine mani olurlar. Böylece Allah'ın onlar hakkındaki vaadi gerçekleşir ve hep birlikte hüsrana uğrarlar.

Yüce Allah, belki ısrarlarından döner ve daveti kabul ederler diye onları, dünyadaki azapla tehdit ettikten sonra biraz da kıyamet günündeki azaptan söz eder. Elçisine, Allah düşmanı inkarcıların tekrar diriltilip ateşe atılacakları günden ve hesap verme anındaki durumlarından anlatmasını emreder. Hayvanların önlerinden şiddetle çekilip sürüldükleri gibi onların da aynen sürüleceğini, bütün inkarcılar bu şekilde bir araya toplandıktan sonra hepsinin toptan cehenneme atılacaklarını, burada suçlarını inkar edeceklerini, bu yüzden kulaklarının, gözlerinin ve derilerinin aleyhlerine şahitlik ederek onlara yaptıklarını haber vereceğini anlatmasını ister.[124]

"Allah düşmanlarının bir araya getirilip toplanacakları gün işte onlar, ateşe bölükler halinde dağıtılırlar. Sonunda oraya geldikleri zaman, onların işitme, görme (duyuları) ve derileri kendi aleyhlerine şahitlik edecektir."[125]

---

124 Dr. Muhammed Mahmut Hicazi, "Tefsiru'l-vadih", 24/60-61.

125 Fussilet, 41/19.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayette geçen "Culûd / deriler" sözcüğü, gerçek anlamda kullanılıp kıyamet günü sahibi aleyhine şahitlik yapacaktır. Ancak aralarında es-Suddi, Ubeydullah b. Ebi Cafer ve el-Ferra'nın da bulunduğu bazı müfessirler, bu sözcüğün burada mecaz anlamda erkek / kadının üreme organı anlamına kullanıldığını söylerler.

İnkarcılar, aleyhlerine şahitlik yapan derilerine: "Biz, sizin için mücadele ediyorduk, neden aleyhimize şahitlik yaptınız?" diye sorduklarında deriler: "Her şeyi konuşturan Allah, bizi konuşturdu" diye cevap verecek ve onlara ilk yaratılışlarını hatırlatacaklardır. "Sizi ilk defa O yarattı ve tekrar O'na döndürüleceksiniz." Yani sizler birer sperma iken Allah, size hayat verdi. Buna gücü yeten varlık, derileri de diğer organları da konuşturmaya gücü yeter. "Ve tekrar ona döndürüleceksiniz."

Enes b. Malik anlatıyor: Allah resulü bir gün güldü ve etrafındakilere: "Ne için güldüğümü biliyor musunuz?" diye sordu. Bizler: Allah ve resulü daha iyi bilir dedik. Allah resulü: Kulun, Rabbi ile yaptığı şu konuşmaya gülüyorum.

Kul: Ey Rabbim! Bana zulmetmeyeceğine söz vermedin mi?

Allah: Evet.

Kul: Ben, kendimden başka aleyhime şahitlik edecek kimseyi kabul etmem.

Allah: Bugün, nefsinin ve kiramen katibin (değerli yazıcı) meleklerinin senin aleyhinde şahitlik yapması yeterlidir der ve kulun ağzı mühürlenir. Kulun diğer organlarına: konuş! Denilir ve organlar, tek tek kulun yaptıklarını haber vermeye başlar. Organların konuşmasından sonra Kul: Yazıklar olsun size. Uzak olun. Sizin için mücadele ediyordum der."[126]

"Siz, işitme, görme (duyularınız) ve derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye sakınıp-korunmuyordunuz."[127] Bu söz, insan organlarına ait olabileceği gibi Yüce Allah'a veya meleklere de ait olabilir. Abdullah b. Mesut anlatıyor: Karınları büyük, akılları kıt iki Kureyşli bir Sakifli veya iki Sakifli bir Kureyşliden oluşan üç kişilik bir grup Kabe'nin yanında toplanmış konuşuyorlardı. Aralarından biri: Acaba Allah, bizim bu konuştuklarımızı işitiyor mu? Dedi. Biri: Eğer sesli konuşursak bizi işitir; sessiz konuşursak işitmez dedi. Öteki ise: Eğer sesli konuştuğumuzda işitiyorsa, gizli konuştuğumuzda da işitiyordur dedi. Bunun üzerine şu ayet indi: "Siz, işitme, görme (duyularınız) ve derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye sakınıp-korunmuyordunuz."[128]

---

126 Müslim, 4/2280.

127 Fussilet, 41/22.

128 Fussilet, 41/22. Müslim, 4/2141.

Kıyamet günü kulaklar: evet, sen hakkı işittin ancak ona kulak vermedin. Hep Allah'ın yasakladıklarını dinledin der. Gözler ise: Allah'ın ayetlerini gördün ama onlardan hiç ders almadın. Yaşamın boyunca hep, Allah'ın yasakladıklarına baktın der. Şöyle bir beyit vardır:

Ömür daima eksiliyor, günahlar ise artıyor

Gençlerin hataları söylendikçe, yine işleniyor

Suçlardan birini inkar etmek mümkün mü?

Hele, adamın aleyhine kendi organları şahitlik ediyorsa

İnsanın istekleri hiç tükenmez

Ölümden ise her zaman kaçar.

Bir başka beyit ise şu öğütte bulunur:

Dün, sana en yakın şahitlik yaparak geçip-gitti

Bugün ise, sana şahitlik yapmaya devam ediyor

Eğer dün, bir kötülük işlediysen

Bugün, iyilik yap ki, onu gidersin

İyilik yapmayı yarına erteleme

Belki yarın gelir ama sen olmazsın[129]

---

[129] Kurtubi, "el-Cami' li ahkami'l-kur'an", 15/350-353.

İmam Şevkani, "Onların işitme, görme (duyuları) ve derileri kendi aleyhlerine şahitlik edecektir."[130] Ayetini tefsir ederken şunları söyler: "İnsanların işitme, görme, koklama, tatma ve dokunma gibi beş duyusu olduğu halde ayet, özellikle bu duyulardan üç tanesinin şahitlik yapacağını zikretmektedir. Dokunma duyusunun aleti, deridir. Yüce Allah bu ayette, duyularımızdan işitme, görme ve dokunma duyularını zikrediyor; koklama ve tatma duyularını zikretmiyor. Çünkü tatma duyusu, bazı yönleriyle dokunma duyusuyla birliktedir. Tat almak için yine dokunmak gerekmektedir. Örneğin yemek, tatma aleti olan dile dokunmadıkça yemeğin tadı anlaşılamaz. Sonuçta bu da bir dokunma çeşididir. Koklama duyusu da böyledir. İnsan bir şeyi koklamak için genellikle ona dokunmak zorundadır. Bu yüzden her iki duyu dokunma duyusu ile iç içedir.[131] Ayette, özellikle üç duyunun zikredilmesinin nedeni anlaşıldığına göre, sorunun diğer duyulara değil de deriye yöneltilmesinin nedeni de anlaşılır. "Kendi derilerine dediler ki: "Niye aleyhimizde şahitlik ettiniz?" Dediler ki: "Her şeye nutku verip-konuşturan Allah, bizi konuşturdu."[132] Çünkü deri, yukarda belirttiğimiz gibi üç duyuyu (dokunma, tatma ve koklama) birden kapsamakta ve günahlar, daha çok bu duyular vasıtasıyla işlenmektedir.

[130] Fussilet, 41/20.

[131] Şevkani, "Fethu'l-kadir", 4/511.

[132] Fussilet, 41/21.

Şeyh Abdurrahman es-Sa'di, "İşte bu sizin zannınız; Rabbiniz hakkında beslediğiniz-zannınız, sizi bir yıkıma uğrattı, böylelikle hüsrana uğrayanlardan oldunuz."[133] ayetini tefsir ederken şunları söyler: "Allah hakkındaki kötü zan, O'nun yüceliği ile bağdaşmayan zanlardır. Rabbiniz hakkındaki bu çirkin zanların size yaptırdığı kötü fiiller, en başta sizi ailenizi ve dininizi hüsrana uğratmaya neden oldu. Bu çirkin eylemler yüzünden Allah'ın azabı üzerinize hak oldu."[134]

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Şimdi eğer sabredebilirlerse, artık onlar için konaklama yeri ateştir."[135] Bu, Kuran'ın inkarcılar için kullandığı alaycı bir üsluptur. İşte şimdi asıl sabır, ateşe dayanabilmek ve ona sabretmektir. Bu sabır kesinlikle, peşinden kurtuluş ve güzel ödülün geldiği bir sabır değildir. Aksine ödülü daimi bir ateş olan cehennem ateşidir. Bu sabrın sonunda güzel bir ödül veya azaptan kurtuluş yoktur. "Ve eğer onlar hoşnut olmaya dönmek isterlerse, artık onlar hoşnut olacaklardan değildirler."[136] Orada ne bir hoşnutluk ne de bir geri dönüş vardır. Bilindiği üzere hoşnutluk ve mutluluk isteyen kimse, sıkıntı veren nedenleri ortadan kaldırdıktan sonra ancak hoşnutluk ve mutluluğa kavuşur. Bugün ise hoşnutluğun kapısı

---

133 Fussilet, 41/23.

134 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/569.

135 Fussilet, 41/24.

136 Fussilet, 41/24.

kapanmıştır. Dolayısı ile sıkıntı sonrası hoşnutluk ve mutluluk olmayacaktır.

Bu ayetlerin ardından yüce Allah, insanların yeryüzünde büyüklenerek kendisine iman etmemelerinin ve emirlerine uymamalarının nedenini açıklamakta, kendisinin onların kalpleri üzerindeki egemenliğinden söz etmektedir. Allah, kalplerindeki kötülükleri bildiği için onlara, insanlardan ve cinlerden kötü arkadaşlar musallat etmiştir. Bu kötü arkadaşlar, kötülükleri süslemekte ve onlara güzel göstermekte böylece onları, azabın kendilerine hak olduğu ve hüsrana uğramaları mukadder olan kimselerden olmalarını sağlamaktadırlar.

“Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik, onlar da, önlerinde ve arkalarında olanları kendilerine süslü gösterdiler. Cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce gelip-geçmiş ümmetlerde (yürürlükte tutulan azab) sözü onların üzerine de hak oldu. Çünkü onlar, hüsrana uğrayanlardı.”[137]

Bakınız! Büyüklenerek Allah’a ibadet etmeyen bu inkarcılar, nasıl da Allah’ın yüce egemenliği altındadırlar. Kalplerindeki kötü duygular, nasıl da onları Allah’ın azabına ve hüsrana doğru sürüklemektedir. Allah, sonsuz egemenliği altında bulunan bu inkarcılara, bir takım yakın arkadaşlar musallat etmiş, bunlar, doğru

---

[137] Fussilet, 41/25.

yola girmelerine mani olmak için daima onları kışkırtmaktadırlar. Çevrelerindeki kötülükleri onlara süslemekte ve yaptıklarını onlara güzel göstermektedirler. Bu yüzden, yaptıkları fenalık ve çirkinliklerin farkına varamamaktadırlar. İnsanın başına gelebilecek en büyük musibet, yaptıkları arasında yanlış ve çirkin olanları fark edememek, yaptığı her şeyin iyi ve güzel olduğunu düşünmektir. İşte bu, insanı yıkıma ve başarısızlığa götüren en büyük beladır.

Bu kötü arkadaşlar, Kuran'daki etkileyici ve ikna edici üslup nedeniyle inkarcıları, Kuran'la savaşmaya teşvik ederler. İslam davetini kabul etmeyen ve ondan yüz çevirenlerin eylemleri, Kuran'a savaş açmakla sınırlı kalmaz. Azgınlıkları o dereceye varır ki, başka insanların da bu daveti kabul etmelerine mani olurlar. Yüce Allah onların bu taşkınlıklarını şu ayetle dile getirir:

“İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onda (okunurken) yaygaralar koparın. Belki üstün gelirsiniz." [138]

Kureyşlilerin ileri gelenleri, bu sözü kendi aralarında söyleyerek birbirlerine tavsiyelerde bulunuyor, böylece Kureyş halkının bu daveti kabul etmesine mani oluyorlardı. Ancak ne kendilerine ve halka mani olabildiler ne de Kuran'ın izini ve insanlar üzerindeki etkisini yok edebildiler.

---

[138] Fussilet, 41/26.

Onlar, “Bu Kuran’ı dinlemeyin” diyorlardı çünkü, Kuran’ın kendilerini büyülediğini, akıllarına galip geldiğini, yaşam tarzlarını bozduğunu, babayla çocuğun, karı ile kocanın arasını açtığını iddia ediyorlardı. Evet, gerçekten Kuran, insanları birbirinden ayırıyordu. Fakat bu ayırım, Allah’ın iman ile inkar, doğruluk ile sapıklık arasında yaptığı bir ayırımdı ve Allah, kalplerin sadece kendisine bağlı olmasını istiyordu.

“ve onda (okunurken) yaygaralar koparın. Belki üstün gelirsiniz." Bu davranış, çaresiz ve cevap veremeyenlerin bir davranış tarzıdır. Delil ve kanıtlarla karşı koyamayanlar ancak bu metodu uygularlar. Onların bu sözlerine karşılık şu uyumlu tehdit gelmektedir:

“Artık gerçekten o inkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yapmakta olduklarının en kötüsüyle cezalandıracağız. Bu, Allah düşmanlarının cezası olan ateştir. Bizim ayetlerimizi inkâr etmeleri dolayısıyla bir ceza olarak, orada onlar için ebedilik yurdu vardır.” [139]

Bu ayetlerle onları, ne çabuk cehennem ateşine vardıklarını görüyoruz. Aşağıdaki ayette ise, önlerinde ve arkalarında olanları kendilerine süsleyen, böylece kendilerini aldatarak bu çileli yurda varmalarına neden

---

[139] Fussilet, 41/27-28.

olan kötü arkadaşların, ne çabuk kendilerinden uzaklaştıklarını görüyoruz.

"İnkarcılar dediler ki: "Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan bizi saptırmış olanları bize göster, onları ayaklarımızın altına alalım, en aşağılarda bulunanlardan olsunlar." [140]

İnkarcılar, sevgi ve dostluktan sonra aldatmanın ve ihanetin ortaya çıkmasıyla bu sözleri söylemektedirler.

b- Müjdeleme [141]

Kuran-ı Kerim uyarı ve tehdit içeren üsluptan sonra müjdeleme üslubunu kullanmakta, böylece davet edilene bir yol çizmektedir. Dolayısı ile Kuran, davet edilene hem vaatlerde hem de tehditlerde bulunmaktadır. Her iki yolu, bütün açıklığıyla anlatmaktadır. İnsan bu iki yoldan birini seçmekte ve seçtiği yolda yürümekte serbesttir. Sonuçta elde edeceği ödül, yaptıklarıyla aynı cinsten olacaktır. Bu sure benzersiz ve mükemmel üslubu ile, bize büyük bir müjde ve teşvik vermektedir. Bu dünyada, yaşamlarını İslami kurallara göre belirleyen ve İslam'ı kendi

---

[140] Fussilet, 41/29.

[141] Müjdeleme, hayırlı ve güzel olan bir şeyi hızlı haber verme anlamında kullanılır. Şartlı olmadıkça kötü haber verme anlamında kullanılmaz. Bkz. Er-Razi, "Muhtaru's-sihah", s. 53.

hayatlarında gerçekleştiren, söz ve fiillerinde insanları İslam'a davet edenlerin varacakları yer, elbette ebedi mutluluk yurdudur. Bu hayırlı amellerinin karşılığı, hiç şüphesiz basit olmayacaktır. Allah'ın ihsanı büyük, sevabı çok ve bağışı sonsuzdur. Şöyle buyuruyor Yüce Allah:

"Şüphesiz, "Bizim Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu) ; işte onların üzerine melekler iner (ve derler ki;) "Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size va'd olunan cennetle sevinin. Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velileriniziz. Orda nefislerinizin arzuladığı ve istemekte olduğunuz her şey sizindir. Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah)'tan bir ağırlanma olarak." [142]

Kurtubi, bu ayeti tefsir ederken şunları söyler. "İbn Abbas (r.a.) der ki: Bu ayet, Hz. Ebubekir (r.a.) hakkında inmiştir. Çünkü o dönemde müşrikler: "Rabbimiz Allah'tır, melekler de O'nun kızlarıdır. Allah katında bizim şefaatçilerimiz onlardır" diyorlardı. Ancak bu inanç doğru değildi. Müşriklerin bu sözlerine karşılık Hz. Ebubekir de (r.a.) şöyle söyledi: "Rabbimiz Allah'tır, O'nun hiçbir ortağı yoktur. Muhammed (s.a.v.) de O'nun kulu ve resulüdür." Doğru olan, Hz. Ebubekir'in (r.a.) bu sözüydü.

---

[142] Fussilet, 41/30-32.

Süfyan b. Abdullah es-Sakafi (r.a.) anlatıyor: "Dedim ki: Ey Allah'ın resulü, İslam'da bana öyle bir söz söyle ki, bir daha senden başka kimseye sormayayım. Allah resulü: "Allah'a inandım de! sonra da dosdoğru ol!" buyurdu.[143]

Hz. Ali (r.a.) ayette geçen "ve sonra dosdoğru olanlar" ifadesini, 'Allah'ın farz kıldıklarını yerine getirirler' şeklinde açıklar. Ünlü müfessir İkrime, 'La ilahe illallah sözüne bağlı kalır ve asla ondan ayrılmazlar' şeklinde; Süfyan-ı Sevri ise, 'söylediklerine –ki bu, kelime-i tevhittir- uygun davranırlar' şeklinde tefsir eder. Kimileri de bunu, kelime-i tevhidi söylemekle sözlü olarak doğru yola girdikleri gibi fiilleriyle de, doğru olanı yapmak şeklinde açıklarlar.

Bu ayetler, müşriklerin durumunu ve varacakları yeri açıkladıktan sonra, İslam davetini kabul eden ve ona içtenlikle inanan müminlerin durumlarını ve varacakları yeri açıklamaya başlamaktadır. İyi ile kötü arasındaki farkın iyice ortaya çıkması ve iyi anlaşılması için bu yöntem izlenmektedir.

Müminler, Yüce Allah'ın ilahlık ve üstünlüğünü kabul etmektedirler. Her şeyin O'nun emri ile gerçekleştiğine, Tek yaratıcının O olduğuna, bütün insanların O'nun kulu ve kölesi olduğuna, O'nun gücü ve egemenliği altında bulunduklarına, O'nun yardım ve

---

143 Müslim, 1/65.

desteği olmadan hiçbir güç ve kuvvetlerinin bulunmadığına inanmakta ve O'nun çizdiği yolda hiçbir yere sapmadan dosdoğru yürümeye karar vermişlerdir. Kalben ve bedenen O'na kulluk etmekten asla geri kalmazlar. Bütün davranışlarında O'nun hoşnutluğunu kazanmaya çalışırlar. Sözleriyle, fiilleriyle ve niyetleri ile Allah'a itaat ve ibadet yolunu seçmiş ve bu yolda yürümeye azmetmişlerdir. İşte her zaman ve her yerde melekler, merhametle böyle insanların üzerine inerler.[144]

"Rabbimiz Allah'tır" sözünde durmak, ona gereği gibi bağlı kalmak ve hayatın her alanında içten gelerek ve tam bir dikkatle onun gereklerini yerine getirmek demektir. Hiç şüphesiz tevhit sözüne bu şekilde bağlı kalmak ve insana yüklediği sorumlulukları yerine getirmek, sanıldığı kadar kolay değildir. Bu yüzden bu ağır sorumlulukları yerine getirenler, Allah katında büyük bir ödül elde ederken meleklerin de, yardım ve desteğini kazanırlar. Allah'ın, meleklerin diliyle ayette belirttiği durum işte budur: "İşte onların üzerine melekler iner (ve derler ki;) "Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size va'd olunan cennetle sevinin. Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velilerinizi."[145]

---

[144] Dr. Muhammed Mahmut Hicazi, "Tefsiru'l-vadih", 24/63.

[145] Fussilet, 41/30-31.

Melekler, istikamet sahibi müminlere bu sözleri söyledikten sonra, kendilerine va'dolunan cenneti tasvir etmeye başlıyorlar. Bu tasvir, öyle gelişi güzel yapılan bir tasvir şekli değildir. Aksine samimi bir dostun, dostunun sevdiği ve gördüğünde veya duyduğunda haz alacağını bildiği bir üslupta yapmaktadır. "Orda nefislerinizin arzuladığı ve istediği her şey sizindir. "[146] Melekler bu tasvirle yetinmemekte ve şu cümleyi ekleyerek tasvirlerini daha mükemmel hale getirmekte ve değerini arttırmaktadırlar: "Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah)'tan bir ağırlanma olarak."[147] Yani bütün bu nimetler, Allah'ın kendi mağfiret ve merhameti sayesinde sizlere takdim edilmektedir. Artık bu nimetlerden daha değerli nimet olur mu?

"Onların üzerine melekler iner": Melekler, bir üzüntü ve kederi gidermek veya müminlerden bir zararı defetmek veya onlara bir faydayı kazandırmak için Allah katından müjdelerle müminlerin üzerine inerler. Veki' der ki: "Müjde, üç yerde çok önemlidir; ölüm anında, kabirde ve yeniden dirilişte."

"Korkmayın", gitmekte olduğunuz ahiret hayatı ile ilgili herhangi şeyden korkmayın. "Üzülmeyin", dünyada terk ettiğiniz ve geride bıraktığınız aile, çoluk-çocuk ve malınız hakkında üzülmeyiniz. Mücahit der ki: "Korkmayın" yani ölümden korkmayın; "üzülmeyin" yani

146 Fussilet, 41/31.

147 Fussilet, 41/32.

geride bıraktığınız çocuklarınıza üzülmeyin. Çünkü onlar, artık Allah'ın gözetiminde ve korumasındadırlar." [148]

"Size vaad olunan cennetle sevinin" Dünyada yaptığınız hayırlı ameller nedeni ile cennete girmeniz, artık size vacip oldu. Allah bunu size vaat etmişti. O'nun vaadi işte bugün gerçekleşiyor. Melekler, müminlere yönelik sözlerine şöyle devam ediyorlar: "Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velileriniziz." Melekler, bu sözleriyle müminleri dünyada daha fazla iyilik yapmaya teşvik etmekte ve hayırlı amelleri onlara süsleyip güzel göstermektedirler. Bunun yanında onları, kötülük yapmaktan sakındırmakta ve kötülükleri onlara çirkinleştirmektedirler. Meleklerin, müminlere yardımı bunlarla sınırlı kalmıyor. Ayrıca onlar için Allah'a yalvarmakta, dünya ve ahiret hayatında başarılı olmaları için dua etmekte, korku ve musibet anlarında onları cesaretlendirmektedirler. Özellikle ölüm anında, kabir karanlığında, kıyamet gününde, sırat köprüsünün dehşetinde müminleri yalnız bırakmamaktadırlar. Allah'ın bir ikramı olarak cennete giren müminleri kutlar ve her taraftan onların huzuruna girerek "Sabrettiğinize karşılık selam olsun size.(Dünya) Yurdun(un) sonu ne güzel." [149] derler. Yine orada onlara, "Orda, nefislerinizin arzuladığı ve istediği her şey sizindir. " derler. Yani hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir

148 Şevkani, "Fethu'l-kadir", 4/515.
149 Ra'd, 13/24.

insan aklının düşünmediği cennetteki bütün bu nimetler sizin için hazırlanmıştır derler. Nefisleriniz neyi isterse, canınız neyi çekerse, iradeniz hangi tür zevk ve eğlenceyi dilerse orada onu bulacaksınız.[150]

"Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah)ın bir ikramı olarak."[151] Bilindiği gibi ikram, misafire yapılır. İnsanlar, kendileri için pek değerli olan bir misafiri, en güzel şekilde ağırlamak için önceden hazırlıklar yaparlar. Allah da kıyamet günü, kendisine son derece titizle kulluk edenler için bu nimetleri hazırlamıştır. Bu ayette Allah, bir benzetme ile o nimetlerin ne derece kıymetli olduğuna ve nasıl özenle hazırlandığına işaret etmektedir.[152]

---

150 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/574.

151 Fussilet, 41/32.

152 Dr. Muhammed Mahmut Hicazi, "Tefsiru'l-vadih", 24/63.

2- GEÇMİŞ MİLLETLERİN BAŞINA GELENLERE DİKKAT ÇEKME

(AD VE SEMUD KAVMİ)

Kuran-ı Kerim, kureyşlileri tevhide ve gerçek ilaha kulluk etmeye davet ederken, sadece Allah'ın kulluk edilmeyi hak ettiğini ispatlamaya çalışır. Bunun için onlara, yüce yaratıcının sonsuz kudretinden söz eder ve onları, bu doğru daveti reddetmekten, ona karşı çıkmaktan ve taleplerini yerine getirmemekten sakındırır; onları, cehennem ateşiyle tehdit eder. Kendilerinden önce yaşamış milletlerden, hakka davet edilen fakat bu davete kulak vermeyenlerin başlarına ne gibi bela ve musibetlerin geldiğini onlara haber verir. Peygamberlerin davetini reddeden kavimlerin acı ve alçaltıcı bir azapla nasıl yok edildiklerini onlara hatırlatır ve bunlardan ders almalarını öğütler. Allah'ın insanlara peygamberler göndermesi ve kitaplar indirmesi, O'nun varlıklar arasındaki bir kanunudur. O, böyle yapmakla bütün delillerini ortaya koymakta ve öteki dünyada, insanların itiraz etmesine gerekçe bırakmamaktadır. Peygamberlerin bu çağrısını kabul edenler kurtuluşa erecek, reddedenler ise hüsrana uğrayacak ve Allah'ın azabını hak edeceklerdir.

Kuran, Kureyşlilere, önceki milletlerin başına gelen çığlık ve şiddetli fırtına gibi azapları hatırlatmakta ve bu tür azapların, onların başına da gelebileceği tehdidini yapmaktadır. Bu amaçla, onlardan önce yaşamış Ad

ve Semud kavimlerinin başına gelenleri burada kısaca örnek vermekte, kendilerine gelen Hud ve Salih peygamberlerin davetini reddetmeleri nedeniyle Allah'ın, onları nasıl cezalandırdığını anlatmaktadır. Her iki kavimin hikayesi, bu surede özetle şöyle anlatılmaktadır:

Hud aleyhisselam

a- Hud (a.s.)'ın soyu ve yaşadığı bölge

Hud (a.s.) soy olarak, Hz. Nuh'un Sam adlı oğlundan gelmektedir. Tam adı hakkında iki farklı rivayet bulunmaktadır. Bunlardan biri, Hud b. şalih b. fahşez b. sam b. Nuh; diğeri ise Hud b. abdullah b. rabah b. carud b. âd b. avad b. irem b. sam b. Nuh'tur. Ad kavmi, Arap yarımadasının güneyinde 'ahkaf' denilen bölgede ikamet etmekteydiler. Ahkaf, Arapça'da 'kum tepeleri' anlamına gelir. Yemen'den Amman'a ve Hadramevt'e uzanan bölge, Ad kavminin egemenliği altında bulunmaktaydı. Bu bölgede 'Şahr' denilen bir sahil bölgesi ve 'Mağis' denilen ovalık bir alan bulunmaktaydı. Ad kavmi genelde, kalın ve büyük sütunlardan yapılmış çadırlarda yaşarlardı. Yüce Allah, onlardan şöyle söz eder: "Rabbinin Ad (kavmin) e ne yaptığını görmedin mi? 'Yüksek sütunlar' sahibi İrem'e? Ki şehirler içinde onun bir benzeri yaratılmış değildi."[153] Bir başka ayette ise ad kavminden şöyle bahseder:

153 Fecr, 89/6-8.

“Âd'ın kardeşini hatırla; onun önünden ve ardından nice uyarıcı-korkutucular gelip geçmişti; hani o, Ahkaf'taki kavmini: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, gerçekten ben, sizin için büyük bir günün azabından korkmaktayım" diye uyarıp-korkutmuştu.” [154]

b- Hud (a.s.)’ın toplumu ile ilişkisi

Kuran-ı Kerim, Hz. Hud (a.s)’ın kavmi ile ilişkisini yaklaşık on surede ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bu anlatımlarda öne çıkan konuları şöyle sıralayabiliriz:

- Hud’un, peygamber oluşunun ispatı ve Ad kavmine gönderilişi

- Ad kavminin, Nuh (a.s)’ın kavminden sonra yeryüzündeki ilk güç sahibi toplum olduğu

- Hud kavminin fiziksel özellikleri ve yaşam tarzlarına işaret eder. Kuran, Hud kavminin çok güçlü bir yapıya sahip olduklarını, son derece müreffeh bir hayat yaşadıklarını, Allah’ın onlara bir çok nimet, erkek çocuk, bağ, bahçe ve pınarlar verdiğini, Allah’ın kendilerine ilham ettiği şekilde bir çok sağlam ve yüksek saraylar inşa ettiklerini, suyun toplanacağı büyük havuzlar yaptıklarını ve şaşalı bir hayat sürdüklerini anlatır. Ad kavminin, hiç ihtiyaç duymadıkları halde, sadece yeryüzündeki güçlerini ispatlamak ve birbirlerine karşı övünmek amacıyla yüksek tepelere sağlam ve süslü

---

[154] Ahkaf, 46/21.

binalar yaptıklarına işaret eder. Ad kavminin bu şatafatlı ve müreffeh hayata aldanarak ahiret hayatını inkar ettiklerini söyler. "O (bütün gerçek) , bizim yalnızca (yaşamakta olduğumuz bu) dünya hayatımızdan ibarettir; ölürüz ve yaşarız, biz diriltilecekler değiliz." [155]

- Kuran, Hud (a.s.)'ın da diğer peygamberler gibi kavmini, Allah'a davet ettiğini ancak kavminin bu daveti kabul etmediğini, Hud'u yalanladıklarını, onunla alay ettiklerini ve pek azı dışında kimsenin ona inanmadığını, bunun üzerine Hud'un Allah'tan yardım istediğini, ve Allah'ın da kendisine: "(Allah) Dedi ki: "Az bir süre (bekle). Onlar gerçekten pişman olacaklar."[156] dediğini defalarca anlatır. Allah, Hud'un davetini inkar eden Ad kavminin üzerine, kök söktürücü şiddetli bir fırtına gönderir. Uğultu yüklü bu azgın fırtına, hiç durmadan tam yedi gece ve sekiz gün devam eder ve Allah'ın emri ile her şeyi yerle bir eder. Fırtınanın vurduğu her şey toz gibi dağılır. İşte Allah, Ad kavmini böyle helak eder; merhameti ile Hud'u ve ona inananları bu azaptan kurtarır. Böylece Allah'ın emri yerine gelir, kararı gerçekleşir.[157]

c- Hud kavminin inancı

---

155 Mü'minun, 23/37.

156 Mü'minun, 23/40.

157 Abdurrahman Habenneke el-Meydani, "el-akidetü'l-islamiyye ve üsusuha", s. 424-425.

Hud kavmi, putperest bir kavimdi. Allah'tan başka ilahlara tapıyorlardı. Nuh tufanından sonra putlara tapan ilk kavim olma özelliği taşırlar. Sada, Samud ve Hara adlarında üç putları bulunuyordu.[158]

[158] Sabuni, "en-Nübüvve ve'l-enbiya", s. 227.

Salih aleyhisselam

a- Salih (a.s.)'ın soyu

Salih peygamberin tam adı hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunların en tanınanı, Salih b. abd b. masih b. ubeyd b. hacir b. Semud b. abir b. irem b. sam b. nuh'tur.[159]

b- Semud kavminin yaşadığı bölge

Semud kavmi, Medine'nin kuzey batısına düşen ve el-Hicr adıyla bilinen bölgede yaşamıştır. Kuran, bu yüzden onları 'eshabu'l-hicr' yani 'Hicr halkı' diye de adlandırır. "Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamışlardı. Onlara ayetlerimizi vermiştik de ondan yüz çevirmişlerdi."[160] Bu kavminden kalan harabeler, günümüze kadar varlığını hala devam ettirmektedir. Bu bölge, 'Medainu salih / Salih şehri' adıyla bilindiği gibi 'Feccu'n-nâka / dişi deve geçidi' adıyla da bilinir.[161]

c- Semud kavminin inancı

Semud kavmi de, Allah'ın birliğini inkar eden ve putlara tapan bir kavimdi. Bu yüzden Allah, nimetlerini onlara hatırlatması, onlara mutluluk ve kurtuluş yolunu göstermesi ve onları putlara tapmaktan vazgeçirmesi için Hz. Salih'i (a.s.) peygamber olarak onlara gönderdi.

---

159 İbn Kesir, "el-Bidaye ve'n-nihaye", 1/130.

160 Hicr, 15/80-81.

161 Abdurrahman Habenneke el-Meydani, "el-akidetü'l-islamiyye ve üsusuha", s. 426-427.

Ancak onlar, içinde bulundukları sapıklıkta kalmayı tercih ettiler. Küçük bir grup dışında çoğunluğu, Salih peygamberin davetini yalanladı ve O'nun Allah'tan getirdiği mesajı inkar ettiler. Taşkınlıklarında daha da ileri giderek Hz. Salih'ten, kendisinin doğruluğunu tasdik edecek bir mucize getirmesini talep ettiler. Bunun üzerine Allah onlara, talep ettikleri şekilde dişi deve mucizesini gösterdi. Bu, Salih peygamberin doğruluğunu tasdik eden büyük bir mucize idi. Zira deve, kas katı bir kayanın içinden çıkıvermişti. Semud kavmi, kayanın nasıl yarıldığını ve genç devenin o kayadan nasıl çıktığını bizzat gözleri ile gördüler. Ama bu mucizeye rağmen yine de Hz. Salih'e inanmadılar ve onu yalanlamakta ısrar ettiler.

Bazı kimseler, "Neden özellikle deve, mucize olarak seçildi?" diyebilir. Devenin mucize olarak seçilmesi, olağan üstü bir çok şaşırtıcı durumu kapsaması nedeniyledir. Bu durumları sıralamak gerekirse:

- Deve, en katı cisim olarak kabul edilen bir kayadan çıkmıştır. Böyle katı bir cisimden, canlı bir varlık nasıl çıkar?

- Deve, Semud kavminin içtiği suyun hepsini bir günde içmekteydi. Kuran, bu gerçeği şu ayette dile getirir: "Dedi ki: "İşte, bu bir dişi devedir;su içme hakkı (bir gün) onundur, belli bir günün su içme hakkı da

sizindir."[162] Dolayısı ile, bir devenin bir topluluğun içtiği suyun tamamını bir günde içmesi, gerçekten şaşılacak bir durumdur.

- Deve, içtiği su kadar Semud kavmine süt vermekteydi. Bu da şaşılacak bir başka durumdu.

İşte, kendilerine gönderilen Salih peygamberin doğruluğunu tasdik eden ve toplumunu susturan deve mucizesi budur. Yüce Allah, bununla ilgili olarak şöyle buyurur:

"Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir belge (mucize) gelmiştir: Allah'ın bu dişi devesi size bir belgedir; onu salıverin de Allah'ın arzında otlasın, ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi acıklı bir azab yakalar" dedi."[163]

Bu mucize, peygamberin doğruluğunu onaylayan en büyük ve en parlak bir delildi. Üstelik bu, onların talepleri üzerine gerçekleşmişti. Eğer bir kaya yarılır ve içinden bir deve çıkarsa ona inanacaklarına ve peşinden gideceklerine dair ona söz vermişlerdi. Fakat mucize gerçekleşmesine rağmen, Semud kavmi bu sözünde durmadı.

Kaya, Allah'ın emri ile yarılmış ve içinden genç bir dişi deve çıkmıştı. "Semud'a dişi deveyi görünür (bir

---

162 Şuara, 26/155.
163 A'raf, 7/73.

mucize) olarak gönderdik, fakat onlar (deveyi boğazlamakla) zulmetmiş oldular."[164]

[164] İsra, 17/59.

d- Semud kavminin helak oluşu

Hz. Salih, mucize olarak gönderilen deveye bir kötülük yapmaması için Semud kavmini çok uyardı. Deveyi öldürmeleri halinde onları, Allah'ın azabı ile tehdit ederek helak olacakları uyarısında bulundu. "…Ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi acıklı bir azab yakalar" dedi."[165]

Fakat hiçbir öğüt dinlemeyen, hiçbir nasihate kulak vermeyen, taşkınlığın gözlerini kör ettiği azgın insanlar, suç işlemekten çekinmediler. "Böylelikle dişi deveyi öldürdüler ve Rablerinin emrine karşı çıkıp (Salih'e de şöyle) dediler: "Ey Salih, eğer gerçekten gönderilenlerden (bir peygamber) isen, vaadettiğin şeyi getir, bakalım."[166]

Allah, onların hikayesini bize şöyle anlatır: "Semûd (halkı) azgınlığı dolayısıyla yalanladı;En 'zorlu bedbahtları' ayaklandığında, Allah'ın elçisi onlara dedi ki: "Allah'ın (deneme için size gönderdiği) devesine ve onun su içme-sırasına dikkat edin. Fakat onlar, onu yalanladılar, deveyi de yere yıkıp öldürdüler. Rableri de günahları dolayısıyla 'onları yerle bir etti, kırıp geçirdi'; orasını da dümdüz etti. (Allah, asla) Bunun sonucundan korkmaz."[167]

---

165 A'raf, 7/73.
166 A'raf, 7/77.
167 Şems, 91/11-15.

Deveye ilk saldıran, 'Kudar b. salif' adındaki kişiydi. Deve, bu kişinin darbesiyle yere yığıldı. Allah'ın bildirdiği üzere dokuz kişilik bir çete, kılıçları ile devenin üzerine çullandı ve onu öldürerek parça parça ettiler. "Şehirde dokuzlu bir çete vardı, yeryüzünde bozgun çıkarıyorlar ve dirlik-düzenlik bırakmıyorlardı."[168]

Çete, deveyi öldürdükten sonra Hz. Salih'i de öldürmeye kalkıştı. Özellikle devenin öldürülüşünden üç gün sonra Salih (a.s.)'ın onları, Allah'ın azabı ile tehdit etmeye devam etmesi onları çileden çıkarıyordu. "Fakat onu öldürdüler. (Salih) Dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yararlanın. Bu, yalanlanmayacak bir vaattir."[169] Allah, Semud kavmini toptan yok etmeden önce, Salih (a.s.)'ı öldürmeye kasteden bu çetenin üzerine gökten taşlar yağdırarak yok etti. Sonra da Semud kavmini topluca yerle bir ederek helak etti.[170]

Allah'ın Semud kavmine üç günlük süre tanıması, yaşamlarına devam etmelerine müsaade edilmesi ve azabın üç gün süreyle ertelenmesi, sanki tevbe etmeleri için tanınmış şer'i bir süredir. Bu süre içinde, belki inkarlarından döner ve peygambere iman ederler. Veya bu üç günlük süre, tehdit edildikleri azabın daha

---

168 Neml, 27/48.

169 Hud, 11/65.

170 İbn Kesir, "el-Bidaye ve'n-nihaye", 1/134-136.

acı veren bir azap olması için yapılan psikolojik bir baskı türüdür.[171]

Azabın geldiği ilk günde Semud kavminin yüzleri sarardı, ikinci günde kızıllaştı, üçüncü günde ise tamamen siyahlaştı. Salih (a.s.)'ın tehditleri bir bir gerçekleşti. Üçüncü günün bitmesinin ardından ertesi gün güneşin doğuşu ile birlikte, gökten üzerlerine şiddetli bir çığlık indi, altlarından da şiddetli sarsıntı meydana geldi. Bunun etkisiyle ruhlar bedenlerden ayrıldı ve etrafı tam bir sessizlik ve sükunet kapladı. Herkes olduğu yere yığıldı. Cansız ve hareketsiz bedenleri bulundukları yerde dona kaldı. Böylece Salih (a.s.)'ın onlara vaat ettiği Allah'ın azabı gerçekleşmiş oldu.

Salih ve beraberindekiler ise, işledikleri o çirkin eylemden sonra kavimlerinin başına gelen azaptan, ancak Allah'ın merhameti ile kurtulabildiler.[172]

Bu iki kavmin başına gelenlere hızlı bir şekilde göz attıktan sonra şimdi de, aynı konuya Fussilet suresinden bakalım. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Bu durumda eğer onlar yüz çevirirlerse artık de ki: "Ben sizi, Ad ve Semûd (kavimlerinin) yıldırımına benzer bir yıldırımla uyarıp-korkuttum. Onlara "Yalnızca Allah'a

---

171 Abdullah eş-Şazeli, "ed-Da'vetu ve'l-insan", s. 400.

172 Sabuni, "en-Nübüvve ve'l-enbiya", s. 234.

kulluk edin" diye önlerinden ve arkalarından peygamberler gelince, dediler ki: "Eğer dileseydi Rabbimiz melekler indirirdi. Bundan dolayı biz, sizin kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkar ediyoruz. Ad (kavmin) e gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklendiler ve dediler ki: "Kuvvet bakımından bizden daha üstün kimmiş?" Onlar, gerçekten kendilerini yaratan Allah'ı görmediler mi? O, kuvvet bakımından kendilerinden daha üstündür. Oysa onlar, bizim ayetlerimizi (bilerek) inkâr ediyorlardı. Böylece biz de onlara dünya hayatında aşağılanma azabını tattırmak için, o uğursuz (felâketler yüklü) günlerde üzerlerine 'kulakları patlatan bir kasırga' gönderdik. Ahiret azabı ise daha da bir aşağılanmadır. Ve onlara yardım edilmeyecektir. Semûd'a da gelince; biz onlara doğru yolu gösterdik, fakat onlar körlüğü hidayete tercih ettiler. Böylece kazanmakta oldukları şeyler yüzünden onları alçaltıcı azabın yıldırımı yakalayıverdi. İman edenleri ve korkup-sakınmakta olanları ise kurtardık."[173]

İbn Cerir, bu ayetleri tefsir ederken şunları söyler: "Yani Allah diyor ki, ey Muhammed! Eğer müşrikler, senin kendilerine açıkladığın ve dikkatlerini çektiğin delillerden yüz çeviriyor ve onlara inanmıyorlarsa, bu azabı indirenin, kendisinden başka hiçbir ilahın bulunmadığı Allah tarafından geldiğini kabul etmiyorlarsa onlara de ki: Ey insanlar! Ben sizi, Ad ve

[173] Fussilet, 41/13-18.

Semûd (kavimlerinin) yıldırımına benzer bir yıldırımla uyarıp-korkuttum."

"Onlara önlerinden ve arkalarından peygamberler gelince", kendilerine ve kendilerinden önceki kavimlere gelen peygamberlerin hepsi, kavimlerini tevhide davet ettiler. Fakat davet edilenlerin cevabı hep, "Eğer Rabbimiz dileseydi melekler indirirdi" olmaktaydı. Yani eğer sizin, bizi davet ettiğiniz şeyler doğru olsaydı Allah, bizim gibi insan olan sizleri bize, elçi olarak göndermez, bunun için gökten melekler indirirdi diyorlardı.[174]

"Ad (kavmin) e gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklendiler", Yani Allah'ın kulları olan Hud (a.s.) ve beraberindekilere karşı büyüklük tasladılar ve onları küçük gördüler.

"Ve dediler ki: "Kuvvet bakımından bizden daha üstün kimmiş?" Onlar, azapla tehdit edildiklerinde bedeni güçlerine aldandılar ve: "Bizler, sahip olduğumuz güç sayesinde başımıza gelecek azabı defedebiliriz" dediler. İri bedenli ve uzun boylu olmalarına çok güveniyorlardı. Abdullah b. Abbas der ki: "Onların en uzun boylu olanı yüz arşın, en kısa boylu olanı ise altmış arşındı."[175]

---

174 Taberi, "Camiu'l-beyan fi tefsiri'l-kur'an", 24/65.

175 Bu söze göre, bir arşın yaklaşık 68 cm. olarak hesaplanırsa en uzun boyuları 6.80 m,

Allah, onların bu sözlerine karşılık şu cevabı veriyor: "Onlar, gerçekten kendilerini yaratan Allah'ı görmediler mi? O, kuvvet bakımından kendilerinden daha üstündür." Evet, kulların gücünü ancak Allah vermektedir. Bu yüzden onlardan daha güçlü ve daha üstündür. Ama bu gerçeğe rağmen onlar, "Bizim ayetlerimizi" kendilerine gösterdiğimiz mucizeleri "inkar ediyorlardı."[176]

Fussilet suresinde bu iki kavim (Ad ve Semud) özellikle zikredilmektedir. Çünkü Kureyşliler, dışarıya yaptıkları yolculuklarda bu iki kavmin yaşadığı yerlerden geçmekteydiler.

"Üzerlerine soğuk bir rüzgar gönderdik": Müfessirler, ayette geçen 'Sarsar' sözcüğü hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Buna göre Abdullah b. Abbas, soğuk rüzgar; Mücahid, şiddetli sıcak rüzgar; es-Suddi, şiddetle esen sesli rüzgar; Mukatil ise, şiddetli soğuk rüzgar şeklinde tefsir etmiştir.

İbn kesir ise ayet hakkında şunları söyler: "Kimi müfessirler bu sözcüğü, şiddetle esen rüzgar; kimileri soğuk rüzgar; kimileri sesli rüzgar olarak tefsir etmişlerdir.

---

en kısa boyuları ise 4 m gelmektedir. Çev. Buhari ve Müslim'de geçen şu hadis, ibn Abbas'ın bu sözünü teyit etmektedir: "Allah, Adem'i kendi suretinde yarattı. Boyu altmış arşın, eni yedi arşındı." Bkz. Buhari, 8/163, 4/123; Müslim, 4/2183.

176 Kurtubi, "el-Cami' li ahkami'l-kur'an", 15/347.

Aslında bütün bu anlamların gerçek olması muhtemeldir. Semud kavminin, güç ve kuvvetiyle övünmesi, cezalarının da aynı cinsten olmasını gerektirmiştir. Bu yüzden onları helak eden rüzgar 'aşırı soğuk bir rüzgar' ayetinde olduğu gibi çok şiddetli ve soğuk, aynı zamanda aralıksız yedi gece sekiz gün estiği için şiddetli ses çıkaran bir rüzgar olabilir. Allah, böyle bir azapla onların sonunu getirmiş ve onlara, alçaklık damgasını vurmuştur. Böylece ahiretten önce dünyada, onlara azabı tattırmıştır. Bu yüzden Yüce Allah, şöyle buyuruyor: "Böylece biz de onlara dünya hayatında aşağılanma azabını tattırmak için, o uğursuz (felâketler yüklü) günlerde üzerlerine şiddetli soğuk bir fırtına gönderdik. Ahiret azabı ise daha da bir aşağılanmadır. Ve onlara yardım edilmeyecektir." Bu dünyada onlara yardım edilmediği gibi ahirette de onlara asla yardım edilmeyecektir.[177]

"Semûd'a da gelince; biz onlara doğru yolu gösterdik": Yani delilleri ile birlikte onlara doğru yolu açıkladık ve onlara yol gösterdik. Fakat onlar bu doğru yola girmede başarılı olamadılar. Aslında bütün kavimlere delilleriyle birlikte doğru yol gösterilmiştir. Burada Semud kavminin özellikle zikredilmesinin nedeni, bu kavme gösterilen mucizeyi, büyük küçük, kadın erkek herkesin bizzat gözleri ile görmüş olmasıdır. Böylesi bir mucize, onlardan başka hiçbir kavme

---

177 İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 4/95.

gösterilmemiştir. Bu apaçık mucizeye rağmen onlar, körlüğü -inkar ve taşkınlık yolunu- aydınlığa –inanç ve bilgi yoluna- tercih ettiler.[178]

"Böylece kazanmakta oldukları şeyler yüzünden onları alçaltıcı azabın yıldırımı yakalayıverdi.": Bu azap, onların başlarına gelmeden önce, bağ bahçelere ve ekin tarlalarına sahiptiler. Dağları oymakta ve oraya lüks binalar, evler yapmaktaydılar. Ancak kendilerine gelen peygamberin davetini inkar edip onu yalanlayınca, Allah'ın gazabına uğradılar ve bütün varlıklarını kaybettiler.

"İman edenleri ve korkup-sakınmakta olanları ise kurtardık.": Yani Salih'i ve ona inananları, bu elim azaptan kurtardık. İmanları ve Allah'tan korkup-sakınmaları nedeni ile onları, bu azabın dışında tuttuk.[179]

Kuran-ı Kerim, davetini yönelttiği kavimlere delil ve açıklamaları sunarken bir çok farklı üslup kullanır. Yukarda geçtiği gibi bazen tehdit üslubunu bazen de teşvik ve müjdeleme üslubunu kullanır. Bazen de, önceki milletlerin başına gelenlerden ders almalarını tavsiye eder. Peygamberlerin davetine karşı takındıkları olumsuz tavırları nedeniyle nasıl bir sona vardıklarını anlatır.

---

178 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/566.

179 Dr. Muhammed Mahmut Hicazi, "Tefsiru'l-vadih", 24/59.

Her davetçi, Kuran'ın kullandığı bu mükemmel üslupları örnek almalı ve yerine göre kullanmalıdır. Zira Kuran, bizi, bu üsluplar üzerinde düşünmeye, anlamlarını iyice bellemeye ve gerekleri ile amel etmeye teşvik etmektedir.

3- YÜCE ALLAH'IN KEVNİ AYETLERİNE DİKKAT ÇEKME

Davetçi, insanları davet ederken izlemesi gerek üslupları bilmek ve tanımak zorundadır. Bu üsluplar çeşitli yollarla bazen açık bazen de gizli Kuran-ı Kerim'de zikredilmektedir. Davetçi, davet ettiği kimselerin durumlarına bakarak bir değerlendirmede bulunmalı ve onlara uygun gelecek şekilde bu üsluplardan dilediğini kullanmalıdır. Davet edilenlerin bireyler veya gruplar halinde olması durumunda bunu göz önüne almalı ve yerine göre bir üslup seçmelidir. Bu yüzden davetçi, insanları davet etmeye çıkmadan önce çok iyi bir hazırlık yapmalı ve sıkı bir çalışma içine girmelidir. Bu çalışmada şunlara dikkat etmelidir:

1- Kendisini iyi yetiştirmeli ve bu konuda uzmanlaşmalı sonra da ihtiyaç duyacağı temel maddeleri yanına almalıdır. Davete çıkmadan önce, yanına kendisine yetecek kadar azık ve para almalı, davete çıkacağı bölge, çevre ve toplum hakkında bütün yönleriyle yeterli bilgi edinmelidir. Davet edileceklerin ihtiyaçlarını, istek ve taleplerini öğrenmeli; söze, onların sevdikleri ve hoşlandıkları konulardan başlamalıdır.

2- Davet alanında edindiği deneyimler sonucu öğrendiği en güzel üslup ve en etkileyici ifadeler kullanmalıdır.

Davet yapılırken kullanılan bir çok güzel üslup, Kuran-ı Kerim'de bulunmaktadır. Bu üslupları, peygamberlerde kavimlerini davet ederken kullanmışlar ve Allah'ın hidayetlerini diledikleri kimseler üzerinde etkili olmuşlardır. İşte bu üsluplardan biri de, davet edilenlerin bakışını Allah'ın kevni ayetlerine çevirmektir. Gece ve gündüzün ayrı ayrı olması, sürekli peş peşe gelmesi ve her birinin görevini eksiksiz yerine getirmesi, mutlaka üzerinde düşünülmesi gereken Allah'ın birer ayetidirler. Eğer zamanın hepsi gündüz olsaydı, insan hayatının bir düzene girmesi mümkün olmayacaktı. Aynı şekilde zamanın tamamı gece olsaydı, insanlar yine huzur bulamayacak ve hayatları bir düzene girmeyecekti. Allah, insanlara en uygun olanı en iyi bildiği için, ince bir hesapla gece ve gündüzü peş peşe gelecek şekilde yaratmıştır. "O, yarattığını bilmez mi? O, Latif'tir, Habîr'dir." [180]

Allah, gündüzün, kendisine belirlenen vakitte aydınlanmasını, gün batımı ile de gece karanlığının başlamasını takdir etmiştir. Böylece hiç biri diğerinin önüne geçmez, her biri kendisine belirlenen ölçüler dahilinde hareket eder ve kendilerine verilen görevi en iyi şekilde eksiksiz olarak yerine getirir.

Allah'ın mucizelerle dolu kitabı, güneşi, ayı, dağları, bulutları, yağmurları ve nehirleri anlatırken

---

180 Mülk, 67/14.

bütün bunları, bilimsel bir teori kitabı veya araştırmacıların baş vurduğu sonra da işleri bitince bir kenara attıkları, bir kozmoloji kitabı olmak için anlatmamaktadır. Aksine insanların bakışlarını Allah'ın bu ayetlerine çevirerek, bunları yaratan ve gerçekleştiren varlığa sağlam bir şekilde iman etmeleri için akıllarını çalıştırmayı ve düşünmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Güneş ve ayın, bu büyük evrende çok önemli görevleri ve rolleri bulunmaktadır. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler de dahil olmak üzere bu evrende var olan her şey, belirli oranda güneş ışığına muhtaçtır. Eğer güneş ışığı olmazsa, bütün varlıkların düzeni bozulur. Aynı şekilde ay da bu evrende önemli bir role sahiptir. İşte Kuran, davet edilenlere güneş ve ayı delil göstererek, onların düşünmelerini ve bundan kendilerine ders çıkarmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Sanki onlara şöyle demektedir: Bu büyük ve son derece ince hesaplanmış kainat düzenine ve şaşırtıcı oluşumuna bakın. Nasıl da kendilerine belirlenen yörüngede düzenli bir şekilde akıp gitmektedirler. Üstelik siz, bunların ne kadar düzenli ve mükemmel yaratıldığını kabul etmektesiniz. Peki bu varlıklardaki bu mükemmellik, onları yaratanın yüceliğini ve gücünü göstermez mi? İşte o yüce ve güçlü varlık sadece ibadet edilmeye layıktır. O yüce varlık, bu ve diğer bütün varlıkları, bu evrenin bir düzen içinde olmasını sağlamak için

yaratmıştır. Kainatta olan bütün varlıklar, O'nun birliğini göstermekte ve sadece O'nu anıp tesbih etmektedirler. Yalnızca O'nun ibadete layık olduğuna dikkat çekmekte ve davetinin kabul edilip peşinden gidilmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Nasıl işaret etmesinler ki? O daveti emreden, bütün varlıkların yaratıcısı olan yüce Allah'tır. O, şöyle buyurur:

"Yedi gök, yer ve bunların içindekiler O'nu tesbih etmektedir; O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur, ancak siz onların tesbihlerini kavramıyorsunuz."[181]

Araştırma konusu olarak ele aldığımız Fussilet suresi de, bu kevni ayetlere dikkat çekmektedir. Bu bağlamda gece, gündüz, güneş, ay ve yeryüzü ayetlerini zikretmekte, bunların mükemmel yaratılışlarına vurgu yapmaktadır. Bu kevni ayetlerin yüce yaratıcının gücünü gösterdiğini dolayısı ile insanlara gönderdiği davetini kabul edip sadece O'na ibadet edilmesi gerektiğini söylemektedir. Fussilet suresinin 37-39. ayetleri bu gerçekleri şöyle dile getirmektedir:

"Gece, gündüz, güneş ve ay Allah'ın ayetlerindendir. Eğer yalnızca O'na ibadet edecekseniz, güneşe de aya da secde etmeyin; onları yaratan Allah'a secde edin. Şayet büyüklenecek olurlarsa, Rabbinin katında bulunanlar gece ve gündüz

---

181 İsra, 17/44.

O'nu tesbih ederler ve onlar bıkkınlık duymazlar. O'nun ayetlerinden biri de, senin gerçekten yeryüzünü huşû içinde (solmuş, boynu bükülmüş ve kupkuru) görmendir. Ama biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, deprenir ve kabarır. Şüphesiz onu dirilten, ölüleri de elbette dirilticidir. Çünkü O, her şeye güç yetirendir."[182]

İbn Cerir, bu ayetleri tefsir ederken şunları söyler: "Gece, gündüz, güneş ve ay, Allah'ın insanlara gösterdiği, kendisinin yüceliğine ve birliğine delalet eden kevni ayetlerin en başında gelir. Gece ile gündüz, güneş ile ay, her biri kendi yörüngesinde tam bir düzen içinde akıp gider ve biri diğerinin önüne geçmez. "Ne güneşin aya erişip-yetişmesi gerekir, ne de gecenin gündüzün önüne geçmesi. Her biri, bir yörüngede yüzüp gitmektedirler."[183] O halde ey insanlar! Ne güneşe ne de aya secde etmeyin! Her ne kadar ikisi de, kendi yörüngelerinde akıp gitmekle size fayda sağlamakta iseler de, onlar Allah'ın emri ile bu görevlerini yerine getirmekte ve ancak, Allah'ın verdiği güç ile hareket edebilmektedirler. Bu akıp gidişleri ile onlar, Allah'ın emrine itaat uymakta; kendi başlarına, Allah'ın verdiği gücün dışında hareket edememektedirler. Bu yüzden Allah dilemedikçe, sizlere fayda ve zarar veremezler. Allah, onları sizin yararınız için yaratmıştır. Bu nedenle yalnızca ona secde edin,

---

182 Fussilet, 41/37-39.

183 Yasin, 36/40.

O'nun dışında hiçbir şeye tapmayın, kulluk etmeyin. Çünkü Allah dilerse, onların ışığını çekip alır ve sizi karanlıklar içinde şaşkın bırakır. Sonra da hiçbir şeyi görmez ve doğru yolu bulamazsınız."[184]

"Eğer yalnızca O'na ibadet edecekseniz, güneşe de aya da secde etmeyin; onları yaratan Allah'a secde edin": Secde, yapılan ibadetlerin en üstünüdür. Bu yüzden secde, rüku ve eğilme, sadece ve yalnızca Allah'a yapılır; O'nun dışında hiçbir varlığa yapılmaz. Bu üstünlük ve yüceliği sadece, varlıkları yaratan hak eder.

"Şayet büyüklenecek olurlarsa, Rabbinin katında bulunanlar gece ve gündüz O'nu tesbih ederler ve onlar bıkkınlık duymazlar": Eğer peygamberlerin davetini reddedenler, Allah'a ibadet etmekten sakınır ve büyüklenirlerse, Allah'ın katında bulunan melekler zaten, gece gündüz O'nu tesbih etmeye devam etmektedirler. Onlar, Allah'ı tesbih etmekten hiç bıkmaz ve usanmazlar. Bu ayet, davet görevini yaparken Hz. Peygambere manevi güç vermekte, karşılaştığı zorluklara karşı ona teselli vermekte ve gönlünü ferahlatmaktadır.[185]

"O'nun ayetlerinden biri de, senin gerçekten yeryüzünü huşû içinde görmendir": Bunu görüp ibret

---

184 Taberi, "Camiu'l-beyan fi tefsiri'l-kur'an", 11/112.

185 Alûsi, "Ruhu'l-meani fi tefsiri'l-kur'ani'l-azim", 12/477.

alana ne mutlu. Toprak solmuş, boynu bükülmüş ve kupkuru bir şekilde iken, "Ama biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, deprenir ve kabarır" gökten yağmurun yağması ile toprak, hemen hareketlenir, kabarır ve bitkiler yeşermeye başlar. Bitkiler, toprağın altından üste çıkmaya başladıklarında yer, biraz kabarır sonra, bitkiler dışarıya çıkar.

"Şüphesiz onu dirilten", toprağı bitkilerle dirilten "ölüleri de elbette dirilticidir", onları yeniden diriltir. "Çünkü O, her şeye güç yetirendir." Nasıl ki, hiçbir güç O'nu, toprağı diriltmekten alıkoyamadı ise aynı şekilde hiç kimse, O'nun ölüleri tekrar diriltmesine de mani olamaz. Zira O, en üstün ve en güçlü olandır.

Ebu Rezin el-aklî anlatıyor: "Hz. Peygambere (s.a.v.): Allah, insanları nasıl yeniden diriltecek? Bunun alameti nedir? diye sordum. Allah resulü: Sen, kavminin kurak topraklarından hiç geçmedin mi? Sonra nasıl yeşerdiğini görmedin mi? dedi. Ben: evet dedim. Allah resulü: işte bu, Allah'ın insanlara bir işaretidir. Ölüleri de aynen öyle diriltecektir buyurdu."[186]

Çiftçi, toprağa kuru ve cansız bir tane koyar. Bu kuru tane, nasıl da canlı ve insanın içini açan bir yeşilliğe dönüşür. Toprağın altından çıkıp yaprakları ve meyveleri olan bir ağaç haline gelir. Bunun düşünülmesi

---

186 Taberani, "el-Mu'cemu'l-kebir"; el-Heysemi, "Mecmau'z-zevaid", 1/85.

ve ders alınması gerekmez mi? Öldükten sonra insanların tekrar dirilişi, bundan başka bir şey değildir. Benzeri sürekli gerçekleşen bir durumu inkar etmenin ne anlamı var?

Üçüncü Bölüm

FUSSİLET SURESİNDE DAVETİN YAPILACAĞI ALANLAR

Bu bölüm şu üç ana başlık altında incelenecektir:

1- Allah'ın ilahlığına iman etmeye davet

2- Ahiret hayatına iman etmeye davet

3- Vahye iman etmeye davet

1- ALLAH'IN İLAHLIĞINA İMAN ETMEYE DAVET

a- İbadet, dua ve niyette Allah'ın birliğine davet

Semavi dinlerin, Allah'ın gönderdiği elçiler veya bu elçilere indirilen kitaplar yoluyla, davet ettiği temel ilkelerin amacı, insanların Allah'ın birliğine inanmalarını ve yalnızca O'na ibadet etmelerini sağlamaktır. Zira Allah'tan başka hakkıyla ibadete layık olan ve ibadet edilmeyi hak eden hiçbir ilah yoktur.

Bu daveti kabul eden veya reddeden insanlar arasındaki asıl tartışma konusu budur. Peygamberler, bu amacı gerçekleştirmek için gönderilmişlerdir. Allah, peygamberlerin gönderiliş amacını şöyle açıklamaktadır: "Andolsun, biz her ümmete: "Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçının" (diye tebliğ etmesi için) bir peygamber gönderdik."[187]

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke'de on üç yıl boyunca insanları bu gerçeğe davet etmiş, onları, her şeyin üzerine bina edildiği bu temel akideye çağırmıştır. Çünkü insan, Allah'ın birliğini kabul ettikten sonra, artık her şey ona kolay gelir. Bu yüzden Hz. Peygamber, kavminin özellikle yakın akrabalarının bu daveti kabul etmesini çok arzulamıştır. Bunun için Hz. Peygamberi, ölüm döşeğinde can çekişmekte olan amcası Ebu Talip'i İslam'a davet ederken görmekteyiz. O, can çekişen amcasına: "Ey

---

[187] Nahl, 16/36.

amca! La ilahe illallah / Allah'tan başka ilah yoktur de, Allah katında seni bu sözle savunayım demekteydi."[188] Hz. Peygamber, kavminin ileri gelenlerine defalarca şöyle söylüyordu: "La ilahe illallah deyiniz! Bütün Araplara hükmedersiniz. Bu sözle, Arap olmayan herkes size boyun eğer…"[189]

Peygamber (s.a.v.), yıllarca kavmini bu şekilde tevhide davet etti. Fakat kavmi, ona şiddetle karşılık verdi. Davetinin karşısına dikildi ve ona engel olmaya çalıştılar. Onunla ve arkadaşlarıyla bütün ilişkilerini keserek onları, toplumdan izole edilmiş halde bir kenara bıraktılar. Üstelik onları ayıplayarak alay ettiler, küfrettiler, saldırıda bulundular ve onlara karşı tam bir savaş açtılar. Onlarla ilişkilerini tamamen kopardılar. Çünkü onlar, kavimlerinin inançlarına karşı çıkarak suç işlemekteydiler. Kavimleri inandığı bir çok ilahın varlığına inanmıyor, bu ilahlara ibadet etmiyor, putlara tapmıyorlardı. Üstelik kavimlerini, bu inançlarından vazgeçmeye çağırıyor, ibadet ve dua tek bir ilaha yapılmasını ve taleplerin yalnızca bu ilahtan dilenmesini istiyorlardı. İbadet, sadece Allah'a yapılmalıydı; çünkü bütün varlığı yaratan, onlara rızık veren ve kainatta dilediği gibi tasarrufta bulunan O'ydu. Taptıkları putlar ise, insanlara ne bir yarar sağlayabilir ne de bir zararı

---

188 Buhari, 4/298-299. Müslim, 1/54.

189 İbn Hişam, "es-Siyretu'n-nebeviyye", 2/59; Muhammed Yusuf Kandehlevi, "Hayatu's-sahabe", 1/33.

def edebilirlerdi. Çünkü bu putlar, insanlar tarafından yapılmış cansız varlıklardı. Nasıl bir fayda veya zarar verebilirlerdi. Bu, insanın kendisini ve duyularını aldatmaktan başka bir şey değildi.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Fussilet suresi, Mekke'de inen surelerden birdir. Bu yüzden sure, sağlam ve köklü İslam inancıyla alakalı konular ele almaktadır. Fussilet suresi her mekkî surenin karakteristik özelliğini taşımakta ve insanlar arasında İslam inancı yerleştirmeye çalışmaktadır. Cehalet ve putperestliğin yaygın olduğu bir toplumda bu konu, elbette büyük bir önem taşımaktaydı.

"De ki: "Ben, ancak sizin benzeriniz olan bir beşerim. Bana yalnızca, sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Öyleyse O'na yönelin ve O'ndan mağfiret dileyin. Vay haline o müşriklerin."[190]

Hz. Muhammed (s.a.v), kavmini bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak İslam'a davet etmiştir. Fakat kavminin büyük çoğunluğu bu daveti kabul etmemiş ve ondan yüz çevirmiştir. Hatta tepkileri bununla sınırlı kalmamış, şu sözleri sarf etmişlerdir: "Kalplerimiz, bu davete karşı kilitlidir, bu yüzden onu kabul etmekten uzaktır. Kulaklarımızda ağırlık vardır, getirdiklerini işitmemektedir. Bizimle senin aranda bir perde ve engel vardır. Bu nedenle senin yoluna aykırı başka bir yolu izlemekteyiz.

[190] Fussilet, 41/6.

Bizim, senin bu davetine ihtiyacımız yoktur. Biz, bize göre iyi ve güzel olanı yaparız. Sen de, sana iyi ve güzel olanı yap." demişlerdir. Hz. Peygamberin bu sözlere cevabı şu olmuştur: "De ki: "Ben, ancak sizin benzeriniz olan bir beşerim. Bana yalnızca, sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Öyleyse O'na yönelin ve O'ndan mağfiret dileyin. Vay haline o müşriklerin."

İbn Cerir, bu ayeti tefsir ederken şunları söyler: "Allah, bu ayette şöyle buyurmaktadır; Ey Muhammed (s.a.v.)! Kavminden Allah'ın ayetlerinden yüz çeviren şu kimselere de ki, Ey kavmim! Ben de cinsiyeti, şekli, ve yapısı sizin gibi olan bir insanım; gökten gelen bir melek değilim. Sizden tek farkım, bana gelen vahiydir. Allah, sizin için, kendisinden başka hiçbir ilahın bulunmadığını ve sadece kendisinin ibadet edilmeye layık olduğunu bana vahyediyor. O halde O'nun emrine uyarak dosdoğru yola giriniz. Başka ilahlara ve putlara tapmadan sadece O'na ibadet edin ve yalnızca ondan talepte bulunun. Yüzlerinizi sadece O'na dönün. Daha önce işlediğiniz günahlardan tevbe ederek, bu günahlarınızın bağışlanması için O'ndan af ve mağfiret dileyin ki, O da bu af dileğinizi kabul etsin ve sizi bağışlasın." [191]

---

[191] Taberi, "Camiu'l-beyan fi tefsiri'l-kur'an", 24/60.

“Vay haline o müşriklerin”: Yazıklar olsun onlara ve kahrolsunlar. Çünkü “Onlar, zekâtı vermeyenler ve onlar ahireti inkâr edenlerdir.” [192]

“Zekatı vermeyenler” hakkında müfessirler, farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunların en önemlileri şunlardır:

1- Şehadet “La ilahe illallah” sözünü kabul etmezler. Bu görüşün delili, “Onu arındırıp-temizleyen gerçekten felah bulmuştur. Ve onu (isyanla, günahla, bozulmalarla) örtüp-saran da elbette yıkıma uğramıştır.” [193] ayetleridir. Ayette geçen zekat kelimesi, insanın, nefsini kötü ahlaktan arındırarak temizlemesidir. Kötü ahlakın en önemlisi ise, nefsin şirkten arındırılmasıdır. Her yıl yoksullara verilen malın zekat olarak isimlendirilmesi ise, kişinin sahip olduğu malı haramdan temizlemesi nedeniyledir. Hatta zekat, sahibinde kalan diğer mala bereket katar, ondan yararlanmayı arttırır, hayırlı yollara kullanmada sahibini başarılı kılar.

2- Zekatın farz oluşuna inanmaz ve kabul etmezler.

3- Mallarının zekatını vermekten kaçınır, zekatı vermezler. İbn Cerir, bu üçüncü görüşü tercih eder. Ancak, bu tercih hatalıdır. Çünkü zekat, hicri 2. yılda Medine’de farz kılınmıştır. Bu ayet ise Mekke’de inmiştir. Fakat bu değerlendirmeye şu itiraz yapılabilir: Daha

---

[192] Fussilet, 41/7.

[193] Şems, 91/9-10.

peygamberliğin ilk yıllarında Mekke'de zekat ve sadakanın aslına işaret edilmiş olması muhtemeldir ve bu uzak bir ihtimal değildir. Bilinen ölçü ve miktarlardaki zekat ise, ayrıntılı bir şekilde Medine'de emredilmiştir. Aşağıdaki ayet bu görüşü güçlendirmektedir: "Ürün verdiğinde ürününden yiyin ve hasad günü de hakkını verin…" [194]

Özet olarak bütün peygamberler insanları, İslam inancının temel ilkesi olan tevhide davet etmişlerdir. Tevhit ise üç çeşittir:

1- Rububiyet / Rabblık tevhidi; yaratmak ve rızıklandırmak gibi bütün fiil ve eylemlerde Allah'ı birlemek, O'nun tek güç sahibi olduğunu kabul etmek.

2- Uluhiyet / İlahlık tevhidi; yardım isteme, tevekkül etme ve dayanma, korku ve ümit besleme, tevbe ve af dileme gibi kulların her türlü fiil ve eylemlerinde, Allah'ı birlemeleridir.

3- İsim ve sıfat tevhidi; Allah'ı, kendisinin veya resulünün hiçbir benzetme, şekillendirme, yok sayma veya tahrif yapmadan isimlendirdiği ve nitelediği isim ve sıfatlarla bilmek ve tanımaktır.

Sure, bu temel ilkeye davet etme konusunu "Bana yalnızca, sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor" cümlesiyle öne çıkarmaktadır. O halde

---

[194] En'am, 6/141. Bkz. İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 4/92.

sağlam bir inanca sahip olmak, ona teslim olmak ve gerekleri ile amel etmek, amaçlarını gerçekleştirmek dini bir zorunluluktur. Bütün davetçilerin bu önemli konu üzerinde durmaları ve her fırsatta bunu dile getirmeleri gerekir. Özellikle eğer davet edilen, başka bir dine mensup ise veya İslam dışı başka düşüncelere sahip ise davetçi, buna göre bir davet metodu uygular; inanç ve düşünce konusu ile davete başlar. Eğer davet edilen müslüman ancak yanlış düşüncelere sahipse davetçi davetine, davet edilen için daha önemli olan konulardan başlamalı daha sonra başka konulara geçmelidir. Yani önce, zorunlu olanlardan başlayıp sonra kemaliyat / tamamlayıcılara geçmelidir.

Allah resulü, imanın derecelerini önemlerine göre şu şekilde açıklıyor: "İman, yetmiş küsur şubedir. Bunların en üstünü, La ilahe illallah sözü; en aşağısı ise, sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmaktır… Hâyâ da imanın bir şubesidir." [195]

b- Yüce Allah'ın ilahlığına delalet eden bazı ayetler

Uluhiyet / ilahlık tevhidi, bütün peygamberlerin ilk davet konusu olup bu yoldaki ilk konaklama yeridir. Allah'a yürüyenin ilk uğradığı makamdır. Eğer birden fazla ilahın varlığı gerçek olsaydı, bu büyük evrenin düzeni bozulurdu. Allah, şu ayette bu duruma işaret

---

[195] Buhari, 1/10; Müslim, 1/63.

etmektedir: “Eğer her ikisinde (gökte ve yerde) Allah'ın dışında ilahlar olsaydı, hiç tartışmasız, ikisi de bozulup gitmişti.” [196]

Dünyanın bozulmada ayakta kalması ve varlığını devam ettirebilmesi, adalet ve denge sayesinde mümkün olmaktadır. Tevhit inancı ise bu adaletin tam ortasında yer almaktadır. Eğer iki ilah olsaydı, -ki, böyle bir şeyden Allah’ı tenzih ederiz- hiç şüphesiz mutlaka ayrılığa düşerlerdi. Çünkü birinin varolmasını istediği şeyi diğeri, yok olmasını isterdi. Böyle bir durumda şu üç ihtimal ortaya çıkar:

1- İlahlardan birinin isteğinin gerçekleşmesi zorunludur. Bu durumda isteği gerçekleşen, ibadeti hak eden gerçek ilahtır.

2- Her iki ilahın isteğinin gerçekleşmemesi. Bu durumda, her ikisi de ibadet etmeyi hak eden gerçek ilah değildir.

3- Her iki ilahın da isteğinin gerçekleşmesi. Böyle bir durumun gerçekleşmesi imkansızdır. Çünkü iki zıttı bir arada bulundurmaktadır. Halbuki iki zıt, asla bir arada bulunmaz.

Böylece Allah’ın uluhiyeti / ilahlığı, hiçbir şüphe ve kuşku olmadan ispatlanmıştır. O, ibadet edilmeyi hak eden gerçek ilahtır. Başlarında Hz. Muhammed’in

---

[196] Enbiya, 21/22.

(s.a.v.) bulunduğu bütün peygamberler, insanları bu ilaha davet etmişlerdir.[197]

Yüce Allah, birliğine delalet eden bu dünyadaki ve nefislerindeki ayetleri görmelerine rağmen, birliğini inkar eden ve peygamberin davetini kabul etmeyen Mekkelileri ayıplamaktadır. Allah'ın bu büyük evreni iki günde yaratması, O'nun birliğine delalet eden en büyük ayetlerden biridir. Eğer o dönemde Mekkelilere "bir adam araba yapmış" deselerdi, buna son derece şaşırır; bu şaşırtıcı buluşu ve onu icat edeni öve öve bitiremez; mucidi, hakkıyla takdir eder ve derlerdi ki: O, gerçekten büyük biridir, her türlü teşekküre, saygıya ve takdire layıktır; hatta o, sözlerinin dinlenilmesine, davetinin kabul edilmesine, taleplerinin yerine getirilmesine de layıktır. Böyle bir mucidin şanına layık olacak şekilde ona, aralarında en güzel bir yer inşa ederlerdi.

İşte Allah, onların dikkatlerini böyle bir şeye çekmektedirler. Elbette kulun yapısı ile Allah'ın yapısı arasında benzetme yapılamaz. Çünkü hem yapımcı hem de yapıtlar aralarında eşsiz farklar vardır. Bir insanın yaptığı bir şey veya icat ettiği bir alet Allah'ın yarattığı bir şey asla kıyaslanamaz. Çünkü insanın yaptığı veya icat ettiği alet daima eksik ve sınırlıdır. Yaptığı şey, her an yok olmakla karşı karşıyadır. Buna ek olarak ne

197 İbn ebu'l izz el-hanefi, "Şerhu'l-akidetu't-tahaviyye", s. 86.

kadar derin olursa olsun insanın sahip olduğu bilgi, Allah'ın sonsuz bilgisine göre hiçbir şey ifade etmez. Allah şöyle buyurur: "Size ilimden yalnızca çok az bir şey verilmiştir." [198]

Sonra insan, Allah'ın kendisine öğrenme yeteneği vermesi sonucu o bilgiyi elde etmiştir. İnsan öğrenme kurallarını uygulayarak sahip olduğu bilgi sonucu ancak, bu güzel ürüne ulaşabilmiştir. Kuran, Allah'ın yarattıklarından bazılarını şöyle sıralar:

"De ki: "Gerçekten siz mi yeri iki günde yaratanı inkar ediyor ve O'na birtakım eşler kılıyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir. Orda (yerde) onun üstünde sarsılmaz dağlar var etti, onda bereketler yarattı ve isteyip-arayanlar için eşit olmak üzere ordaki rızıkları dört günde takdir etti. Sonra, kendisi duman halinde olan göğe yöneldi; böylece ona ve yere dedi ki: "İsteyerek veya istemeyerek gelin." İkisi de: "İsteyerek (itaat ederek) geldik" dediler. Böylelikle onları iki gün içinde yedi gök olarak tamamladı ve her bir göğe emrini vahyetti. Biz dünya göğünü de kandillerle süsleyip-donattık ve bir koruma (altına aldık). İşte bu üstün ve güçlü olan, bilen (Allah') in takdiridir." [199]

Davetçi, inkar etmekle ve şirk koşmakla işledikleri çirkin suçları, davet edilenlere açıklamaya devam

---

198 İsra, 17/85.

199 Fussilet, 41/ 9-12.

etmelidir. Bu geniş kainatta, göklerdeki ve yeryüzündeki ayetleri onlara anlatmalı, kendilerinin de bir parçası oldukları bu kocaman kainata göre çok küçük ve zayıf bir varlık olduklarını onlara hatırlatmalıdır. Daha sonra onları, davete baktıkları o dar ve küçük köşelerinden çıkarmalıdır.

Müşrikler kendilerini büyük görmekte, bu davet için neden kendilerinin değil de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) seçildiğiyle uğraşmakta, sahip oldukları üstün konumlarını ve çıkarlarını korumakla meşgul olmaktaydılar. Halbuki bu gibi basit ve önemsiz konular onları, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği büyük gerçekleri görmelerine mani oluyordu. Bu yüzden Kuran, bu büyük gerçeği anlamalarını sağlamak için onların dikkatlerini, göklerin ve yerin yaratılışına çekmektedir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği gerçeklerin, her zaman ve her yerde bütün insanları ilgilendirdiğini dolayısı ile kendilerini de hatta bütün evreni ilgilendirdiğini vurgulamaktadır.

"Onun (yerin) üstünde sarsılmaz dağlar var etti.": Allah, başka ayetlerde bu dağları, yerin sallanmasını engellemek için yarattığını bildirmektedir. Yani dağlar, hem kendileri sarsılmayacak hem de yerin sarsılmasını önleyecek ve dengede kalmasını sağlayacak özelliktedir. Bir zamanlar insanlar, yeryüzünün hareketsiz ve sabit olduğuna, sağlam temeller üzerine kurulu olduğuna inanıyorlardı. Daha sonra kendilerine,

yeryüzünün küçük bir top gibi olduğu ve hiçbir şeye dayanmadan mutlak bir uzayda yüzdüğü, uzaydaki çekimin yeryüzünü sarsılmaz kıldığı böylece okyanuslar, yüksek dağlar ve yeryüzü arasında tam bir uyum ve dengenin sağlandığı söylendi.

Yüce Allah ise şöyle buyuruyor: Bakınız! Allah, bu kocaman yeryüzünü nasıl da sadece iki günde yaratmış? Nasıl oluyor da O'na, O'nun bu yaptığının bir benzerini yapmaktan aciz olan eşler koşuyorsunuz? Allah, bir hikmete binaen yeryüzünde sarsılmaz dağlar yaratmıştır. Bu dağların başlıca görevi, yeryüzünü sallanmaktan korumaktadır. Allah, ayrıca yeryüzünü bereketli kılmış, bütün insanlar ve hayvanlar için rızıklar yaratmıştır.

Ayetler, sadece bu gerçekleri hatırlamakla kalmamakta; Allah'ın, yeryüzündeki bütün rızıkları dört günde yarattığını da haber vermektedir. Bu ne yüceliktir! Böyle bir yaratıcı ne yücedir! Allah, bütün bu varlıkların yaratılışını tamamladıktan sonra duman halinde bulunan göğü tercih ederek oraya doğru yöneldi ve yeryüzüne, emirlerine uyarak veya reddederek gelmelerini söyledi. Yer ve gök, O'nun emrini reddetmedi ve "İsteyerek (itaat ederek) geldik" dediler. Sonra Allah, göğü yedi tabakaya ayırdı ve her tabakaya ayrı bir iş ve görev verdi. Allah dünyaya en yakın göğü yıldızlarla süsledi ve şeytanlara karşı korudu. Bütün bu fiiller, her şeyi en iyi bilen, üstün ve güçlü olan

Allah tarafından yapılmış ve ölçüleri konmuştur. Allah, ilmi ile görünen ve görünmeyen bütün varlıkları kuşatmıştır. Bu ayetler, bütün bu varlıkları yaratan Allah'ın sadece ibadete layık olduğunu insanlara haber vermektedir. Kusursuz ve mükemmel yaratılan her varlık, lisanı haliyle O'nu tesbih etmekte ve yalnızca O'na ibadet edilmesini söylemektedir.

O halde ey aklı olan, gören ve işiten insanlar! İbadet, dua ve taleplerinizde sadece bu yaratıcıya yönelmeniz ve diğer ilahları bir kenara bırakmanız için bu ayetler, size delil olarak yetmez mi?

Yüce Allah sizi, ilahlık ve ibadette tevhide davet etmek için sadece bu ayetleri size hatırlatarak düşünmenizi sağlamakla kalmıyor. Bunun yanında gönderdiği peygamberlerin yaptığı tebliğle sizi, açık bir şekilde de bu tevhide davet ediyor. Fakat sizden çok azınız bu öğütleri kabul ediyor, çoğunuz ise onları reddediyor. Bu dünyada ibretler çok, ibret alanlar ise azdır.

“De ki: "Gerçekten siz mi yeri iki günde yaratanı inkar ediyor ve O'na birtakım eşler kılıyorsunuz?” ayeti hakkında İbn Kesir şunları söyler: Allah bu ayette, her şeyin yaratıcısı olmasına ve her şeye gücü yetmesine rağmen kendisiyle birlikte başka ilahlara tapan müşrikleri kınamakta ve onları ayıplamaktadır.

"Yeri iki günde yarattı": Allah'ın günlerine göre iki gün.

"Onun (yerin) üstünde sarsılmaz dağlar var etti ve onda bereketler yarattı.": Kaymasını ve sarsılmasını önlemek için yerin üstünde sarsılmaz dağlar yarattı ve yeryüzünü bereketli kıldı. Toprağın çekirdek ve tohumu kabul etmesini sağlayarak onu, ekim için elverişli hale getirdi.

"Ordaki rızıkları dört günde takdir etti": Yeryüzünde yaşayanların ihtiyaç duyacağı bütün rızıkları, ekim ve dikim yapacakları yerlerle birlikte dört günde yarattı.

"İsteyip-arayanlar için eşit olmak üzere": Sorarak öğrenmek isteyenler için. [200]

"Sonra, kendisi duman halinde olan göğe yöneldi": Allah, yeryüzünü yarattıktan sonra o sırada suyun üstünde duman halinde bulunan göğü yaratmaya yöneldi. Göğün yaratılışını da tamamladıktan sonra "ona ve yere dedi ki: "İsteyerek veya istemeyerek gelin." Yani isteyerek veya istemeyerek emrime boyun eğerek gelin dedi. Her halükarda kaçınılmaz olarak Allah'ın emri uygulanacaktır. Yer ve gök, "İsteyerek (itaat ederek)

---

[200] İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 4/92-93.

geldik" dediler.” Yani bizim, senin iradene aykırı davranacak bir irademiz yoktur dediler.[201]

Bu, evrenin, Allah’ın nizamına ne kadar uyumlu ve itaatkar olduğunu göstermekte; aynı zamanda evrenin, yaratıcısının sözlerine, emirlerine ve dilemesine ne kadar bağlı olduğuna işaret etmektedir. Bu evren isteyerek veya istemeyerek zorunlu olarak Allah’ın emirlerine boyun eğmektedir. Fakat insanın böyle bir zorunluluğu ve mecburiyeti yoktur. O, Allah’ın emir ve yasaklarına uyup uymamakta özgürdür. Bu yüzden her yaptığından sorumludur. Ancak insan, kolay ve rahat yoldan sapmakta, zor olanı tercih etmektedir. Daima Allah’ın iradesine üstün gelmeye çalışmaktadır.

Keşke biz insanlar da yer ve gök gibi isteyerek, sevinç ve mutlulukla Allah’ın emirlerine boyun eğseydik. İtaatkar ve tam bir teslimiyetle alemlerin sahibi ve yaratıcısı olana teslim olsaydık. Çünkü insan mutluluğunun tek yolu budur.

“Böylelikle onları iki gün içinde yedi gök olarak tamamladı”: Onları sağlam bir şekilde mükemmel olarak yarattı ve ilahi hikmeti gereğince onlara işlerini ve görevlerini belirledi.

---

201 Abdurrahman es-Sa’di, “Teysiru’l-kerimu’r-rahman fi tefsiri kelami’l-mennan”, 6/561.

"Ve her bir göğe emrini vahyetti": Her gök katına ve orada bulunan varlıklara emirlerini verdi; kendilerine uygun sorumluluklar verdi.

"Biz dünya göğünü de kandillerle": Yıldızlarla "Süsleyip-donattık."

"Ve bir koruma (altına aldık)": Allah'ın rahmetinden kovulmuş her şeytandan koruduk. "İşte bu": kalemin nitelemekten ve anlatmaktan aciz kaldığı durum

"Üstün ve güçlü olan, bilen (Allah') in takdiridir."[202]

---

[202] Dr. Muhammed Mahmut Hicazi, "Tefsiru'l-vadih", 24/56.

2- AHİRET HAYATINA İMAN ETMEYE DAVET

Ahiret hayatına iman, imanın altı temel şartından bir tanesidir ve iman için son derece önemli bir konudur. Fussilet suresi, bu konu üzerinde yoğunlaşır ve bu hayata inanmayanları ona inanmaya davet eder. Böylece belki kalpleri yumuşar ve Rahman'ın öğütlerine kulak vererek bu hayata inanır.

Ahiret hayatına iman hakkında Yüce Allah şöyle buyurur: "Yüzlerinizi doğudan ve batıdan yana çevirmeniz iyilik değildir. Ama iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, Kitaba ve peygamberlere iman eden...." [203]

Cibril hadisi olarak bilinen hadiste, Cebrail (a.s.) bir Arap bedevinin şeklinde Hz. Peygamberin yanına gelir ve ona İslam, iman ve ihsan hakkında soru sorar. Hz. Peygamber imanı şöyle tanımlar: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve iyi de olsa kötü de olsa kadere inanmandır."[204]

Kuran-ı Kerim de, ahiret hayatını inkar etmeleri ve bunun gerçek olmadığını söylemeleri nedeniyle inkarcıları şöyle tehdit eder: "De ki: "Ben, ancak sizin benzeriniz olan bir beşerim. Bana yalnızca, sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Öyleyse O'na yönelin

---

203 Bakara, 2/177.

204 Buhari, 1/22, 6/24; Müslim, 1/36.

ve O'ndan mağfiret dileyin. Vay haline o müşriklerin. Ki onlar, zekâtı vermeyenler ve onlar ahireti inkâr edenlerdir." [205] Bir başka ayette Kuran, inkarcıların Rableri ile buluşmaktan kuşku duyduklarını söyler: "Dikkatli olun; gerçekten onlar, Rabblerine kavuşmaktan yana derin bir kuşku içindedirler. Dikkatli olun; gerçekten O, her şeyi sarıp-kuşatandır." [206]

Yüce Allah insanlara, üçüncüsü olmayan iki yol sunmaktadır. İnsanlar bu iki yoldan dilediğini seçme ve seçtiği yolda yürüme özgürlüğüne sahiptir. Yüce Allah, insanların bu özgürlüğünü aşağıdaki ayette şöyle ifade eder: "Onlar, Bizim ayetlerimiz konusunda çarpıtma yapanlar, bize gizli kalmazlar. Öyleyse ateşin içine bırakılan mı daha hayırlıdır yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Siz dilediğinizi yapın. Çünkü O, yapmakta olduklarınızı gerçekten görendir." [207]

İman etmekle emrolunduğumuz ahiret hayatının bir çok gerçekleri bulunmaktadır. Bunların en önemlileri şunlardır:

1- Azap veya nimet olaylarını içeren kabir hayatına iman etmek.

2- Büyük ve küçük kıyamet alametlerine iman etmek.

---

205 Fussilet, 41/6-7.

206 Fussilet, 41/54.

207 Fussilet, 41/40.

3- Sur'a üfürüleceğine sonra da ruhların bedenlere dönerek insanların tekrar dirileceğine inanmak.

4- İnsanların hesap vermek için toplanacağına inanmak.

5- İyi veya kötü olsun bütün amellerin karşılığını bulacağına inanmak.

6- İnsanların Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerine inanmak.

7- İnananların susuzluklarını giderecekleri bir havuzun bulunduğuna inanmak.

8- İyi ve kötü amellerin tartılacağına inanmak.

9- Sırat köprüsüne inanmak.

10- Cennet ve cehennemin var olduğuna inanmak.[208]

Eğer ahiret hayatının bu gerçeklerini tek tek ele alıp inceleyecek olsaydım konumuz oldukça uzayacaktı. Zira bu gerçeklerden her biri, ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınacak niteliktedir. Ben bu araştırmamda, Fussilet suresinde geçmeleri nedeniyle bu gerçeklerden sadece son iki tanesini ele alacağım. Önce cehennem –Allah bizi oraya düşmekten korusun- ateşini ve bu konuda surede geçen tehditleri

---

208 Dr. Muhammed Nuaym Yasin, "el-İman"dan kısaltılarak, s. 73-124.

aktaracak, sonra da cenneti –Allah, bizi oranın varislerinden eylesin- ve bu konuda vaadolunanları aktaracağım.

a- Cehennem ateşi

Yüce Allah Fussilet suresinde, bütün düşmanlarını cehennemde toplayacağını, onları böyle kötü bir sona ulaştıran kötü amellerinin ve bütün organlarının bu günde, onların aleyhine şahitlik yapacağını bildirmektedir.

Allah, onların mutlaka azap göreceklerini, sabretseler de sabretmeseler de onların bu ateşte ebedi olarak kalacağını haber vermektedir. Onların, Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri ve peygamberleri yalanlamaları nedeniyle bu duruma düştükleri net ifadelerle açıklanmaktadır. Yüce Allah, onlar hakkında şöyle buyurur:

"Allah'ın düşmanlarının bir araya getirilip-toplanacakları gün işte onlar, ateşe bölükler halinde dağıtılırlar. Sonunda oraya geldikleri zaman, onların işitme, görme (duyuları) ve derileri kendi aleyhlerine şahitlik edecektir. Kendi derilerine dediler ki: "Niye aleyhimizde şahitlik ettiniz?" Dediler ki: "Her şeye nutku verip-konuşturan Allah, bizi konuşturdu. Sizi ilk defa O yarattı ve O'na döndürülmektesiniz. Siz, işitme, görme (duyularınız) ve derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye sakınıp-korunmuyordunuz. Aksine, yapmakta

olduklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz. İşte bu sizin zannınız; Rabbiniz hakkında beslediğiniz-zannınız, sizi bir yıkıma uğrattı, böylelikle hüsrana uğrayanlar olarak sabahladınız. Şimdi eğer sabredebilirlerse, artık onlar için konaklama yeri ateştir. Ve eğer onlar hoşnut olma (dünya) ya dönmek isterlerse, artık onlar hoşnut olacaklardan değildirler. Biz onlara birtakım yakın-kimseleri 'kabuk gibi üzerlerine kaplattık', onlar da, önlerinde ve arkalarında olanları kendilerine süslü gösterdiler. Cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce gelip-geçmiş ümmetlerde (yürürlükte tutulan azab) sözü onların üzerine hak oldu. Çünkü onlar, hüsrana uğrayanlardı. İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onda (okunurken) yaygaralar koparın. Belki üstün gelirsiniz. Artık gerçekten o inkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yapmakta olduklarının en kötüsüyle cezalandıracağız. Bu, Allah'ın düşmanlarının cezası olan ateştir. Bizim ayetlerimizi inkâr etmeleri dolayısıyla bir ceza olarak, orada onlar için ebedilik yurdu vardır." [209]

Kuran-ı Kerim bu ayetlerde, gerçek daveti reddeden ve karşı çıkan inatçı inkarcıların durumunu bize anlatmaktadır. Dünyada bu davete karşı nasıl bir tavır aldıklarını, daveti reddederken nasıl bir yol izlediklerini ve bunun karşılığı olarak nasıl bir ödül aldıklarını açıklamaktadır. Kuran bu insan grubundan

---

[209] Fussilet, 41/19-28.

söz ederken, daveti kabul etmekten kaçınan ve bu daveti reddeden herkesin bu şekilde cezalandırılacağına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda insanları, ahiret hayatının gerçeklerine iman etmeye davet etmektedir.

Kuran, ahiret hayatının ebedi olduğunu vurgulamakta, bu edebi hayatın kalıcı bir nimet veya sürekli bir azap olduğunu bildirmektedir. Ayetler ışığında aşağıda biraz cehennem azabından ayrıntılı bir şekilde söz edeceğim.

Cehennem ateşiyle korkutma ve korunma

Yüce Allah şöyle buyurur: "Ey iman edenler, kendinizi ve yakınlarınızı ateşten koruyun ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır, üzerinde oldukça sert, güçlü melekler vardır. Allah kendilerine neyi emretmişse ona isyan etmezler ve emredildiklerini yerine getirirler." [210]

Adiy b. Hatem anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Yarım bir hurmayla da olsa cehennem ateşten korununuz. Eğer onu bulamazsanız güzel bir sözle..." [211]

Cehennem ateşinin dereceleri ve kapıları

---

[210] Tahrim, 66/6.

[211] Buhari, 4/211-212; Müslim, 2/703.

Yüce Allah şöyle buyurur: "Gerçekten münafıklar, ateşin en alçak tabakasındadırlar. Onlara bir yardımcı da bulamazsın." [212]

Bir başka ayette ise Allah, şöyle buyurur: "Onun yedi kapısı vardır; onlardan her bir kapı için bir grup ayrılmıştır." [213]

İbn Cureyc şöyle der: "Ateşin ilk tabakası cehennem sonra sırayla lezza, hutama, se'ir, sakar, cahim ve haviyedir. Ebu Cehil burada bulunmaktadır."

Cehennemin dibi ve derinliği

Ebu Hüreyre anlatıyor. Bir gün Hz. Peygamberin yanında oturuyorduk. Aniden şiddetli bir gürültü duyduk. Hz. Peygamber: "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Biz: Allah ve resulü daha iyi bilir dedik. Hz. Peygamber: "Bu, yetmiş yıl önce cehenneme atılan bir kayaydı. Daha yeni cehennemin dibine ulaştı" buyurdu. [214]

Cehennem duvarının inkarcıları kuşatması

Yüce Allah şöyle buyurur: "Şüphesiz biz zalimler için bir ateş hazırlamışız, onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır." [215] Cehennem duvarlarının inkarcıları kuşatması, onların ne kadar sıkıntı ve azap

212 Nisa, 4/145.
213 Hicr, 15/44.
214 Müslim, 4/2278.
215 Kehf, 18/29.

içinde ve susuz olduklarını gösterir. Onların bu durumunu Yüce Allah bize şöyle bildirmektedir: “Eğer onlar yardım isterlerse, katı bir sıvı gibi yüzleri kavurup-yakan bir su ile yardım edilirler. Ne kötü bir içkidir o ve ne kötü bir destektir.” [216]

Cehennem ateşi karanlık ve simsiyahtır.

Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Ateşin beyazlaşması için bin yıl, kırmızılaşması için bin yıl, zifiri karanlık bir gece gibi kararması için yine bin yıl yakıldı.” [217]

Dahhak ise şöyle söyler: Cehennem ateşi simsiyahtır. Külü, ağaçları ve orada azap görenlerin hepsi siyahtır. Cehennem ehlinin siyah olduğunu şu ayet bize bildirmektedir: “Onların yüzleri, sanki bir karanlık gecenin parçalarına bürünmüş gibidir. İşte bunlar ateşin halkıdırlar; onda ebedi olarak kalacaklardır.” [218]

Cehennemin sıcağı ve soğuğu

Yüce Allah şöyle buyurur: "Bu sıcakta (savaşa) çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşinin sıcaklığı daha şiddetlidir." Bir kavrayıp-anlasalardı.” [219]

---

216 Kehf, 18/29.

217 Elbani, “Za’ifu süneni’t-tirmizi”, s. 308; Elbani, “Za’ifu süneni ibn mace”, s. 352.

218 Yunus, 10/27.

219 Tevbe, 9/81.

Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "İnsan oğlunun yaktığı şu ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından sadece bir parçadır." Orada bulunanlar: Allah'a yemin olsun ki, azap için bu bile yeterlidir dediler. Hz. Peygamber: Cehennem ateşi, bu yaktığınız ateşten altmış dokuz kat daha fazladır; her katın sıcaklığı, bu ateşin sıcaklığı ile aynıdır." buyurdu. [220]

Abdullah b. Abbas der ki: "Cehennemde öyle bir soğuk vardır ki, onun şiddetinden etler dökülür. Cehennemdekiler, bu soğuğun şiddetinden cehennemin sıcaklığından yardım isterler."

Abdullah b. Mesut ise şöyle söyler: "Cehennem soğuğu da bir azap çeşididir."

Cehennemin uğultusu ve öfkesi

Allah şöyle buyurur: "Biz kıyamet saatini yalan sayanlara çılgınca yanan bir ateş hazırladık. (Ateş,) Onları uzak bir yerden gördüğünde, onlar bunun gazablı öfkesini ve uğultusunu işitirler." [221]

Cehennemin zincirleri ve demir halkaları

Yüce Allah, cehennemin zincirlerinden ve demir halkalarından şöyle bahseder: "Doğrusu biz kafirlere

---

220 Buhari, 4/104; Müslim, 4/2184.

221 Furkan, 25/11-12.

zincirler, demir halkalar (tomruklar) ve çılgınca yanan bir ateş hazırladık." [222]

Hasan Basri der ki: "Demir halkalar, cehennem ehlinin boyunlarına geçirilemez. Bu, onların Allah'ı aciz bırakmalarından değildir. Aksine demir halkaların alevi onları eritmiştir." Hasan Basri'nin bu sözün ardından yere düşüp bayıldığı rivayet edilir.[223]

Cehennem ehlinin yiyecek ve içecekleri

Yüce Allah, cehennem ehlinin yiyecek ve içecekleri hakkında şöyle buyurur: "Doğrusu, o zakkum ağacı, Günahkâr olanın yemeğidir. Pota gibi, karınlarda kaynar-durur; Kaynar-suyun kaynaması gibi." [224]

Abdullah b. Abbas'ın anlattığına göre Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ey iman edenler, Allah'tan nasıl korkup-sakınmak gerekiyorsa öylece korkup-sakının ve siz, ancak müslüman olmaktan başka (bir din ve tutum üzerinde) ölmeyin." [225] Ayetini okudu ve şöyle buyurdu: "Eğer o zakkum ağacından bir damla bu dünyaya damlasaydı, dünya ehlinin yaşamını bütünüyle bozardı. Yemeği zakkum olanı artık siz düşünün." [226]

---

222 İnsan, 76/4.

223 İbn Receb el-hanbeli, "et-Tahvif mine'n-nar ve't-ta'rif bi hali dari'l-bevar", s. 9-10.

224 Duhan, 44/43-46.

225 Al-i İmran, 3/102.

226 Elbani, "Za'ifu süneni't-tirmizi", s. 305; Elbani, "Za'ifu süneni ibn mace", s. 353. İbn Hibban da bu hadisi sahihinde nakleder.

Allah, başka ayetlerde cehennem ehlinin yiyecek ve içeceği hakkında şöyle buyurur: "Sonra gerçekten siz, ey sapık olan yalancılar, hiç şüphesiz zakkum olan bir ağaçtan yiyeceksiniz. Böylece karınları(nızı) ondan dolduracaksınız. Onun üzerine de alabildiğine kaynar sudan içeceksiniz. Üstelik 'içtikçe susayan hasta develerin' içişi gibi içeceksiniz. İşte bu, onların din (hesap ve ceza) gününde şölenleridir." [227]

Cehennem ehlinin giyecekleri

Yüce Allah, cehennem ehlinin giyecekleri hakkında ise şöyle buyurur: "İşte o küfre sapanlar, onlar için ateşten elbiseler biçilmiştir; başları üstünden de kaynar su dökülür." [228]

Semure b. Cündüp'ten, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Cehennem, kimilerini topuğuna kadar; kimilerini dizine kadar; kimilerinin de boğazına kadar içine alır." [229]

Ebu Said'ten, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Cehennem ehlinin en az azap göreni, kendisine ateşten iki ayakkabı giydirilen ve bu

---

Bkz. Alaaddin el-farisi, "el-İhsan bi tertibi sahihi ibn hibban", s. 9/278.

227 Vaki'a, 56/51-56.

228 Hacc, 22/19.

229 Müslim, 4/2185.

ayakkabıların sıcaklığından beyni kaynayan kimsedir.” [230]

Cehennem ehli ile Allah arasında perde vardır.

“Asla, hayır; onların kazanmakta oldukları, kalpleri üzerinde pas tutmuştur. Hayır; gerçekten onlar, Rablerinden perdelenerek-yoksun tutulmuşlardır. Sonra onlar, kuşkusuz cehenneme yollanacaklardır. Sonra onlara: "İşte sizin yalanlamakta olduğunuz budur" denilir.” [231]

Cehennem ehlinin ağlaması, kederle nefes alıp vermeleri ve çığlıkları

Yüce Allah Kuran’da, cehennem ehlinin ağlamasından, keder ve üzüntüyle nefes alıp vermelerinden, iç çekmelerinden ve imdat çığlıklarından söz eder ve şöyle buyurur: “Mutsuz olanlar ateştedirler, onlar için orda (kahırla ve acıyla) nefes alıp vermeler vardır.” [232]

Katade der ki: İnkarcıların cehennem ateşinde çıkardıkları ses, eşek sesi gibidir. Nefes alıp verirken ses çıkarırlar.

Yüce Allah bir başka ayette ise, inkarcıların cehennemdeki durumlarını anlatırken şöyle buyurur:

---

[230] Müslim, 1/195.
[231] Mutaffifin, 83/14-17.
[232] Hud, 11/106.

"İçinde (şöyle) çığlık atarlar: "Rabbimiz, bizi çıkar, yaptığımızdan başka salih bir amelde bulunalım." [233]

Cehennem bekçileri zebaniler

Yüce Allah bize, cehennemin zebani adında bekçileri bulunduğunu şöyle haber verir: "Onun üzerinde ondokuz vardır. Biz o ateşin koruyucularını meleklerden başkasını kılmadık. Ve onların sayısını da küfretmekte olanlar için yalnızca bir fitne (konusu) yaptık ki, kendilerine kitap verilenler, kesin bir bilgiyle inansın, iman edenlerin de imanları artsın; kendilerine kitap verilenler ve iman edenler (böylece) kuşkuya kapılmasın." [234]

b- Cennet ve nimetleri

Her tehditten sonra insanları iyiliğe ve cennete teşvik etmek, Kuran'ın çokça kullandığı bir üsluptur. Bu üslup, önce kişiyi tehdit ederek onu inkarcılıktan ve kötülük işlemekten men eder sonra onu, güzel ve erdemli davranışlara teşvik eder, bunları yapanların elde edeceği sevabın ne kadar çok olduğundan bahseder. Fussilet suresinde bu üslup çok açık bir şekilde kullanılmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

---

233 Fatır, 35/37.

234 Müddesir, 74/30-31. Konuyla ilgili daha fazla bilgi edinmek için bkz. Receb el-hanbeli, "et-Tahvif mine'n-nar ve't-ta'rif bi hali dari'l-bevar", s. 105-160.

"Şüphesiz, "Bizim Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu); işte onların üzerine melekler iner (ve derler ki;) "Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size va'd olunan cennetle sevinin. Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velileriniziz. Orda nefislerinizin arzuladığı ve istemekte olduğunuz her şey sizindir. Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah)'tan bir ağırlanma olarak." [235]

Kuran ayetlerinin yanında cennetten ve Allah'ın orada müminler için hazırladığı nimetlerden söz eden bir çok hadis-i şerif de bulunmaktadır. Belki de Allah ve resulünün cennet ve nimetlerinden söz etmesinin nedeni, müminleri buraya ulaştıracak hayırlı ve güzel ameller işlemelerine teşvik etmek; onları, Allah yolunda kararlılıkla yürümeleri için cesaretlendirmektir.

Cennetin diğer isimleri

Kuran'da cennete bir çok isim verilmiştir. Bunlardan en öne çıkanları şöyle sıralayabiliriz.

1- Cennet: "Takva sahiplerine va'dedilen cennetin misali (şudur) : İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenler için lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır; ve orda onlar için meyvelerin her türlüsünden ve Rabblerinden bir mağfiret de vardır." [236]

---

[235] Fussilet, 41/30-32.

[236] Muhammed, 47/15.

2- Daru's-selam / Barış yurdu: "Allah barış yurduna çağırır ve kimi dilerse dosdoğru yola yöneltip-iletir." [237]

3- Daru'l-huld / Ebedilik yurdu: Cennetin bu adla adlandırılmasının nedeni, oraya giren müminlerin bir daha oradan hiç ayrılmamaları ve kesinlikle oradan göç etmemeleridir. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Mutlu olanlar, artık onlar cennettedirler. Rabbinin dilemesi dışında gökler ve yer sürüp gittikçe, orda temelli kalacaklardır. (Bu) kesintisi olmayan bir ihsandır." [238]

Bir başka ayette ise yüce Allah şöyle buyurur:

"Orda onlara hiç bir yorgunluk dokunmaz ve onlar ordan çıkarılacak değildirler." [239]

4- Daru'l-mukame / Kalıcı yurt: Allah cennet ehlinden bahsederken şöyle buyurur:

"Derler ki: "Bizden hüznü giderip-yok eden Allah'a hamdolsun; şüphesiz Rabbimiz, gerçekten bağışlayandır, şükrü kabul edendir. Ki O, bizi kendi fazlından (ebedi olarak) kalınacak bir yurda yerleştirdi; burada bize bir yorgunluk dokunmaz ve burada bize bir bıkkınlık da dokunmaz." [240]

---

237 Yunus, 10/25.
238 Hud, 11/108.
239 Hicr, 15/48.
240 Fatır, 35/34-35.

5- Cennetü'l-me'va /: "Ki Cennetü'l-Me'va onun yanındadır."[241] Me'va sözcüğü Arapça'da barınılacak, oturulacak yer anlamına gelir.

6- Adn cennetleri: "Adn cennetleri (onlarındır) ki, Rahman (olan Allah, onu) kendi kullarına gaybtan vadetmiştir." [242]

7- Daru'l-heyavan / Hayat yurdu: "Gerçekten ahiret yurdu ise, asıl hayat odur. Bir bilselerdi." [243]

8- Firdevs: Firdevs, kişinin evine bitişik, duvarlarla çevrili ve içinde de her türden meyve, özellikle üzüm bağları bulunan geniş bahçe anlamındadır. Yani çok sayıda bahçeler, bağlıklar içeren geniş bir yerdir. Allah, cenneti anlatırken firdevs sözcüğünü de kullanır. "İşte (yeryüzünün hakimiyetine ve ahiretin nimetlerine) varis olacak onlardır. Ki onlar Firdevs (cennetlerin) e varis olacaklardır; içinde de ebedi olarak kalıcıdırlar." [244]

9- Cennatü'n-naim / Nimetlerle dolu cennet: "Gerçekten iman edip salih amellerde bulunanlar ise; onlar için de nimetlerle-donatılmış cennetler vardır." [245]

---

[241] Necm, 53/15.

[242] Meryem, 19/61.

[243] Ankebut, 29/64.

[244] Mü'minun, 23/10-11.

[245] Lokman, 31/8.

10- Makam-ı emin / Güvenli makam: “Muttakilere gelince; muhakkak onlar, güvenli bir makamdadırlar.” [246]

11- Mak’ad-ı sıdk / Doğruluk makamı: “Hiç şüphesiz muttakiler, cennetlerde ve nehir (çevresin) dedirler. Oldukça kudretli, mülkünün sonu olmayan (Allah)ın yanında doğruluk makamındadırlar.” [247]

[246] Duhan, 44/51.

[247] Kamer, 54/54-55. Cennetin isimleriyle ilgili daha fazla bilgi almak için bkz. İbn kayyım, “Hadi’l-ervah ila biladi’l-efrah”, 65-71.

Cennet ehlinin vasıfları

Yüce Allah, cennet ehlini şu şekilde tanımlar: "O gün, öyle yüzler vardır ki apaydınlıktır; güler ve sevinç içindedir." [248]

Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste Allah resulü şöyle buyuruyor: "Cennete ilk girecek grup, dolunay gibi parlak olarak girecektir. Onlardan sonra girenler, gökteki en parlak yıldız gibi cennete gireceklerdir. Cennet ehlinin, sidiği, dışkısı ve tükürüğü olmayacaktır. Tarakları altından olacak, terleri misk gibi kokacaktır. Buhurdanları öd ağacından, eşleri iri gözlü huriler olacaktır. Onlar, ataları Âdem'in yaratılışı gibi bir adam suretinde olacaktır." [249]

Cennetin sekiz kapısı

Ömer b. Hattab'tan rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Sizden biri abdest alır ama en güzel şekilde abdest alır sonra da "Eşhedü en la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, ve eşhedü enne muhammeden abduhu ve resulüh"[250] derse, cennetin

---

248 Abese, 80/38-39.

249 Buhari, 4/103; Müslim, 4/2178.

250 Bu duanın anlamı şudur: Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şahitlik ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

sekiz kapısı ona açılır ve dilediği kapıdan cennete girer.”[251]

Cennet ehlinden makamı en düşük olan kimse

Muğire b. Şu'be (r.a.) rivayet ediyor. Allah resulü şöyle buyurdu:

"Hz. Musa (a.s.) Rabbine sordu:

"Cennet ehli arasında makamı en düşük olan kimdir?” Yüce Allah buyurdu: "O, cennet ehli cennete girdikten sonra gelen bir adamdır. Kendisine:

"Cennete gir!" denilir. Adam:

"Ey Rabbim nasıl gireyim. Herkes yerini aldı ve mekanına yerleşti!" der. Ona:

"Sana dünyadaki krallardan birinin mülkü kadar mülk verilmesine razı olur musun?" denilir

"Rabbim, razıyım!" der. Allah Teâla:

"Sana bu verilmiştir. Onun misli, onun misli, onun misli, onun misli de."

Adam beşincide:

"Ey Rabbim razı oldum (yeter!)" der. Allah Teâla:

"Bu sana verildi, on misli daha verildi. Ayrıca gönlün ne isterse, gözün neden zevk alırsa, sana hep verilmiştir!" buyurur. Adam:

---

[251] Müslim, 1/210.

"Rabbim razı oldum(yeter!)" der. (Hz. Musa sormaya devam eder):

"Ya derecesi en üstün olan (nasıldır)?"

Allah: "İşte irade ettiklerim bunlardı. Onların keramet fidanlarını kendi elimle diktim ve üzerlerine mühür vurdum. Onlara hazırladığımı, ne bir göz görmüş ne bir kulak işitmiştir, ne de hiçbir insan aklı onu düşünebilmiştir." [252]

Cennet köşkleri

Yüce Allah, cennette bazı özel odaların bulunduğunu şöyle anlatır: "Rablerinden korkup-sakınanlar için yüksek köşkler vardır, onların üstünde de yüksek köşkler bina edilmiştir. Onların altında ırmaklar akmaktadır. (Bu,) Allah'ın va'didir. Allah, va'dinden dönmez." [253]

Cennetin nehirleri

Allah, cennet nehirlerinden şöyle söz eder: "Takva sahiplerine va'dedilen cennetin misali (şudur) : İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenler için lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır; ve orda onlar için

---

[252] Müslim, 1/176.

[253] Zümer, 39/20.

meyvelerin her türlüsünden ve Rablerinden bir mağfiret de vardır." [254]

Cennetin damat ve gelinleri

Allah, cennetin damatlarını bekar ve eşleriyle yaşıt bir şekilde diriltecek, onlarla birlikte iri ve siyah gözlü, bembeyaz ve saklı inciler gibi eşler yaratacaktır. Bu eşler, hayız, nifas veya başka tür kanama gibi her türlü kadın hastalıklarından uzak olacak, kötü bir ahlakları ve yaratılışları olmayacaktır.[255]

Allah, mümin kullarına cennete böyle eşler vaat etmiş ve onları en güzel şekilde, güzel kokulu, her türlü pis kokudan uzak olarak yaratmıştır. Onların bu tanımlanamaz güzelliği, her aklı baştan alacak ve her gönlü kendine cezp edecektir. Yüce Allah onları şöyle tanımlar: "Muttakilere gelince; muhakkak onlar, güvenli bir makamdadırlar. Cennetlerde ve pınarlarda, hafif ipekten ve ağır işlenmiş atlastan (elbiseler) giyinirler, karşılıklı olarak (otururlar). İşte böyle; ve biz onları sim-siyah iri gözlü hurilerle evlendirmişizdir." [256]

Bir başka ayette ise şöyle buyurur:

---

[254] Muhammed, 47/15. Abdullatif aşur, "Naimu'l-cenne fi'l-kur'ani ve's-sünne", s. 51-53.

[255] Seyyid sabık, "el-akaidu'l-islamiyye", s. 302.

[256] Duhan, 44/51-54.

"Ve iri gözlü huriler, Sanki saklı inciler gibidirler." [257]

Yüce Allah, huriler hakkında bir diğer ayette ise şöyle buyurur:

"Orada huyları güzel, yüzleri güzel kadınlar vardır. Şu halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Otağlar içinde korunmuş huri kadınlar. Şu halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Bunlardan önce kendilerine ne bir insan, ne de bir cin dokunmamıştır." [258]

Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Cennet ehlinden her insanın iki eşi olacaktır." [259]

İbn kayyım, cennet hurilerini şiirsel bir anlatımla şu şekilde anlatır:

Sayfa 108. ?????

Cennette Allah'ı görmek

Suheyb (r.a.) anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdikten sonra bir münadi şöyle

---

257 Vakı'a, 56/22-23.

258 Rahman, 55/70-74.

259 Müslim, 4/2380. Daha geniş bilgi için bkz. Ebubekir cabir el-cezairi, "Akidetu'l-mümin", s. 367 vd.

seslenir: Ey cennet ehli! Sizin Allah'la bir buluşmanız var. Allah bu buluşmayı gerçekleştirmek istiyor. Cennet ehli: o da ne? O, bizim mizanımızı ağır basmadı mı? Yüzlerimizi beyazlaştırmadı mı? Bizi cehennem azabından kurtarıp cennete sokmadı mı? derler. Bunun üzerine perde açılır ve Yüce Rablerine bakarlar. Allah'a yemin olsun ki Allah, cennet ehline, kendisine bakma nimetinden daha sevimli başka bir nimet vermemiştir." [260]

İbn Kayyım, Allah'ı görme hakkında şu şiiri yazar:

Sayfa 109.?????

[260] Müslim, 4/2189.

3- VAHYE İMAN ETMEYE DAVET

a- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinin ispatı

Hz. Peygamberin kavmine söylediği "Ben, alemlerin rabbi olan Allah tarafından size gönderilen bir elçiyim. Bu yüzden size haber verdiğim şeyleri tasdik etmeniz, Allah'ın emrettiklerini uygulamanız ve yasakladıklarından kaçınmanız gerekmektedir" sözü, Fussilet suresinde açık bir şekilde geçer. Yüce Allah elçisine şöyle seslenir:

"De ki: "Ben, ancak sizin benzeriniz olan bir beşerim. Bana yalnızca, sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Öyleyse O'na yönelin ve O'ndan mağfiret dileyin. Vay haline o müşriklerin." [261]

Yüce Allah, bu ayette Muhammed'e (s.a.v.) vahiy geldiğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Vahiy ise sadece Allah'tan haber veren, O'nun emir ve yasaklarını insanlara bildiren peygamberlere gelir. Allah, bu ayette aynı zamanda peygamberi teselli etmekte ve ona: "Eğer kavmin bu daveti kabul etmekten ve seni tasdik etmekten kaçınırsa, sakın bundan sıkılma ve kendini üzme! Çünkü Onların tepkileri sadece bununla sınırlı kalmayabilir. Kimisi bu ayetleri inkar ederek sana karşı sert ve katı davranabilir. Sen onların bu tavırlarına hiç aldırma. Zira bu, Allah'ın kavimler için koyduğu ilahi

---

[261] Fussilet, 41/6.

bir kanun gereğidir" demektedir. Aşağıdaki ayet, peygamberi şöyle teselli etmektedir.

"İşte biz sana, böyle Arapça bir Kur'an vahyettik; şehirlerin anası (olan Mekke halkı) nı ve çevresinde olanları uyarıp-korkutman için ve kendisinden şüphe olmayan toplanma gününü (haber verip onları) uyarıp-korkutman için. (O gün onların) Bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgınca yanan ateşin içerisindedirler." [262]

Bir başka ayette Allah, Hz. Peygambere, kendisinden önce gelen peygamberlerin de yalanlandığını, bir çok engellerle karşılaştıklarını, kavimlerinin kendilerinden yüz çevirdiğini ve onları incitecek sözler söylediklerini hatırlatarak onu teselli etmekte; kendisinin sadece bir elçi olduğunu ve sıkılmaması gerektiğini vurgulamaktadır: "Sana söylenen şeyler, senden önceki peygamberlere söylenenden başkası değildir. Şüphesiz senin Rabbin, hem elbette mağfiret sahibidir, hem de acı bir azab sahibidir."[263]

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği, bir çok yönden ispat edilebilir. Biz bu yönlerin sadece en önemli olanlarını aktarmakla yetineceğiz:

---

[262] Şura, 42/7.

[263] Fussilet, 41/43.

1- Peygamberliğinin Kuran'la ispatı

Bu konuda Kuran-ı Kerim'de bir çok ayet bulunmaktadır. İşte bunlardan birkaç örnek:

"İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir; onları sana hak olarak okuyoruz. Sen de gönderilen elçilerdensin." [264]

"Muhammed, yalnızca bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler gelip-geçmiştir." [265]

"Ey insanlar, şüphesiz peygamber size Rabbinizden hakla geldi. Öyleyse iman edin, sizin için hayırlıdır." [266]

"De ki: "Ey insanlar, ben Allah'ın sizin hepinize gönderdiği bir elçisi (peygamberi)yim." [267]

"Andolsun, sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Allah'ın Resulünde güzel bir örnek vardır." [268]

"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir; ancak o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi bilendir." [269]

---

[264] Bakara, 2/252.
[265] Al-i İmran, 3/144.
[266] Nisa, 4/170.
[267] A'raf, 7/158.
[268] Ahzab, 33/21.
[269] Ahzab, 33/40.

"Muhammed, Allah'ın Rasulü'dür." [270]

"O, ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara ayetlerini okuyan, onları arındırıp-temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamberi gönderendir."[271]

"Hiç şüphesiz o (Kur'an) , şerefli bir elçinin kesin sözüdür." [272]

"Hiç şüphesiz biz size, üzerinize şahid olacak bir peygamber gönderdik; Firavun'a da bir peygamber gönderdiğimiz gibi" [273]

2- Peygamberliğinin hadislerle ispatı

- Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Diğer peygamberlerden altı şeyle üstün kılındım. Bana özlü sözlerle konuşma yeteneği verildi. Düşmanların kalplerine korku salmakla bana yardım edildi. Ganimetler bana helal kılındı. Yeryüzü bana temiz mescit kılındı. Bütün varlıklara peygamber olarak gönderildim. Peygamberlik benimle son buldu." [274]

- Allah resulü şöyle buyurdu:"Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey, bana verildi. Önceleri her peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi;

---

270 Fetih, 48/29.
271 Cum'a, 62/2.
272 Hakka, 69/40.
273 Müzemmil, 73/15.
274 Müslim, 1/371.

ben ise siyah, kırmızı bütün insanlara peygamber olarak gönderildim. Benden öncekilere helal kılınmayan ganimetler, bana helal kılındı. Yeryüzü bana temiz kılınarak mescit yapıldı. Artık her kim, namaz vaktine girerse bulunduğu yerde namaz kılabilir. Bir aylık mesafede olan düşmanımın içine düşen korku ile bana yardım edildi. Bana şefaat (etme yetkisi) verildi." [275]

- Ebu Ümame'den (r.a.), Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ben, dört şeyle üstün kılındım. Yeryüzü ümmetime temiz kılındı ve mescit yapıldı. Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim. Bir aylık mesafede olan düşmanımın içine düşen korku ile bana yardım edildi. Ganimetler bana helal kılındı." [276]

3- Vahyin kendisi peygamberliğe delalet eder

**** Vahyin sözlük anlamı***

İbn Manzur genel olarak vahyi, gizli bildirmek olarak tanımlar. Buna göre, gizli bildirmenin bir diğer çeşidi olan ilhamı da vahiy olarak adlandırır. Ona göre bu anlamın dışında vahiy, işaret etmek, yazmak, peygamberlik, ilham, gizli söz ve başkasına söylediğin her söz anlamına da gelir.[277]

---

275 Buhari, 1/99-100, 1/129; Müslim, 1/370-371.

276 İmam ahmed, "Müsned", 5/256.

277 İbn Manzur, "Lisanu'l-arap", 15/379.

Rağıb el-Isfahani vahyin, aslında hızlı işaret etmek olduğunu söyler.[278]

Er-Razi vahyi, gizli bir sözle konuşmak, bir şeye hızlıca işaret etmek anlamında olduğunu söyler.[279]

Makarri vahyin artık, Allah katından peygamberlerin kalplerine atılan anlamlar hakkında kullanıldığını söyler.[280]

Vahyin sözlüklerde geçen anlamlarını özetleyecek olursak şu anlamlara geldiğini görürüz:

a- İnsanın doğasından gelen veya içine doğan ilham. Musa (a.s.)'ın annesine gelen vahiy gibi. Şu ayet bu anlama işaret etmektedir: "Musa'nın annesine: "Onu emzir, şayet onun için korkacak olursan, bu durumda onu suya bırak, korkma ve hüzne kapılma; çünkü onu biz sana tekrar geri vereceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız" diye vahyettik (bildirdik)." [281]

b- Her canlının içgüdüsü anlamında ilham. Arıya vahyedildiğini bildiren şu ayet bu anlama işaret etmektedir.

---

[278] Rağıb el-Isfahani, "el-Müfredat fi ğaribi'l-kur'an", tahkik Seyyid muhammed geylani, s. 515.

[279] Er-Razi, "Muhtaru's-sihah", s. 713.

[280] Menna' kettan, "Mebahis fi ulumi'l-kur'an", s. 32-33.

[281] Kasas, 28/7.

“Rabbin bal arısına vahyetti: Dağlarda, ağaçlarda ve onların kurdukları çardaklarda kendine evler edin.” [282]

c- Sembollerle hızlı işaret etme. Kuran’ın anlattığı Zekeriya (a.s.)’ın işareti gibi. “Böylelikle (Zekeriya) mescitten kavminin karşısına çıkıp onlara (şu anlamları) işaret etti: "Sabah akşam tesbih edin." [283]

d- Şeytanın vesvesesi, kötülüğü insan nefsine hoş göstermek için yaptığı fısıldamalar ve kışkırtmalar. Şu ayet, bu anlama delalet ediyor. “Gerçekten şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına gizli-çağrılarda bulunurlar.” [284]

e- Allah’ın, yerine getirmeleri için meleklere yönelttiği emirler. Şu ayet bu anlama işaret ediyor: “Rabbin meleklere vahyetmişti ki: "Şüphesiz ben sizinleyim, iman edenlere sağlamlık kâtın, küfre sapanların kalplerine amansız bir korku salacağım.” [285]

**** Vahyin terim anlamı***

a- Vahiy, İnsanın içine doğan ve bir vasıta ile veya vasıta olmadan Allah’tan geldiği kesin olarak

---

[282] Nahl, 16/68.
[283] Meryem, 19/11.
[284] En’am, 6/121.
[285] Enfal, 8/12.

bilinen bilgidir. Bir vasıtayla gelen vahiy, kulakla işitilecek kadar sesli olabileceği gibi sessiz de olabilir.[286]

b- Allah'ın gizliden ve hızlıca peygamberlerin kalplerine attığı sözler veya anlamlardır.[287]

c- Peygamberlere inen Allah sözleridir.[288]

**** Vahiy, bütün peygamberlerin bir özelliğidir.***

Vahiy, peygamberliğin temel esaslarından biridir. Her peygamber, bu özellikle diğer insanlardan ayrılır. Bu yüzden peygamberliğin temel özelliği, açık adresi ve özü vahiydir. Yüce Allah, Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar istisnasız bütün peygamberlere vahyettiğini şu ayetle bize bildirmektedir:

"Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebur verdik."[289]

**** Vahyin çeşitleri***

---

286 Muhammed reşit rıza, "el-Vahyü'l-muhammedi", s. 44-45.

287 Dr. Hasan ziyauddin, "Nübüvvetü Muhammed fi'l-kur'an", s. 159.

288 Menna' kettan, "Mebahis fi ulumi'l-kur'an", s. 33.

289 Nisa, 4/163.

Allah, peygamberlere vasıtalı ve vasıtasız olmak üzere iki şekilde vahyeder.

a- Vasıtasız gelen vahiy:

Bu iki şekilde gerçekleşir.

1- Uykuda görülen salih rüya. Bu tür vahye Hz. Aişe'nin şu sözü delalet eder: "Vahiy, ilk kez Hz. Peygamberin uykuda gördüğü salih rüya ile başladı. Onun gördüğü her rüya, tıpkı sabahın aydınlığı gibi aynen çıkıyordu." [290] Bu tür vahiy, Hz. Peygambere uyanıkken gelecek vahiy için bir ön hazırlık aşaması niteliğindeydi.

2- Hiçbir vasıta olmadan, bir perde arkasından Hz. Peygambere uyanıkken gelen ilahi sözlerdir. Bu tür vahyin Hz. Musa'ya geldiğini şu ayet bize bildirmektedir:

"Musa tayin edilen sürede gelince ve Rabbi de onunla konuşunca: "Rabbim, bana göster, Seni göreyim" dedi. (Allah:) "Beni asla göremezsin. Ama şu dağa bak; eğer o yerinde karar kılabilirse, sen de beni göreceksin."[291] Bu olay dışında Kuran'da, bu tür vahye delalet eden başka örnek bulunmamaktadır.

---

290 Buhari, 1/4; Müslim, 1/139.

291 A'raf, 7/143.

b- Bir vasıta ile gelen vahiy:

Vahiy meleği, Hz. Peygambere şu iki şekilde vahiy getirirdi:

1- Meleğin zil sesine benzer bir sesle gelmesi. Bu tür vahiy Hz. Peygambere pek ağır gelen bir vahiydi. Bu sesi duyan Hz. Peygamber, dikkat kesilir; meleğin söylediklerini iyi bellemek için bütün gücünü toplayıp kendini hazırlardı. Hz. Peygamber bu şekilde vahye hazır olduktan sonra, vahiy kendisine geliyordu. Bu ses bazen, meleklerin kanatlarını çırparken çıkardığı sese benzemekteydi. Vahyin, kanat çırpma sesine benzer bir sesle de geldiğine aşağıdaki hadis işaret etmektedir: "Allah gökte bir işe karar verdiği zaman melekler, onun bu kararına boyun eğdiklerini göstermek için kanatlarını çırparlar. Bu kanat çırpmadan, kayalara vurulan zincirin çıkardığı sese benzer bir ses çıkar." [292]

Allah resulünün, vahyi ilk dinlemeye başladığında duyduğu ses, bizzat meleğin sesi de olabilir.

2- Meleğin, bir insan suretinde gelmesi. Bu şekilde gelen vahiy, öncekine göre daha hafiftir. Çünkü konuşan ile dinleyen arasında bir uyum bulunmaktadır. Böylece insan olan peygamber ile melek olan vahiy elçisi arasında daha çok yakınlık doğar. Aralarında insanın insana duyduğu bir yakınlık ve samimiyet oluşur.

---

[292] Menna' kettan, "Mebahis fi ulumi'l-kur'an", s. 37-40.

Bu her iki vahiy türü, Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadiste zikredilmektedir: Haris b. Hişam, Hz. Peygambere: Ey Allah'ın elçisi! Vahiy sana nasıl gelir? diye sordu. Allah resulü: Bazen zil sesine benzer bir sesle gelir. Bu bana pek ağır gelir ve neredeyse çatlar hale gelirim. Bu şekilde meleğin bütün söylediklerini iyice bellerim. Bazen de melek, bir adam suretinde bana görünür ve konuşur; böylece söylediklerini iyice bellerim." [293]

4- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olduğunu gösteren deliller

Burada delilden kastımız, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olduğunu ve belirli hiçbir şarta bağlı olmadan söylediklerinin kesinlikle doğru olduğunu gösteren olaylardır. Deliller ile mucizeler arasında bir takım farklılıklar vardır. Mucize, peygamberliği ve gökten gelen gerçekleri inkar edenlere karşı bir meydan okumadır. Deliller ise, peygamberliği ispat eden sadece bir alamet ve işarettir; inkarcılara meydan okumazlar. Bu tanıma göre her mucize, peygamberliği ispat eden bir delil ve işarettir ancak, her delil ve işaret mucize değildir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini gösteren deliller iki kısma ayrılır.

1- Duyusal / hissi deliller:

[293] Buhari, 1/403.

İnsan aklını ikna eden ve hislerini doyuran delillerdir. Bunlardan öne çıkanları şöyle sıralayabiliriz:

a- Hz. Peygamberin zatının dışında gerçekleşen deliller. İsra ve miraç mucizesi, ayın yarılması, kayaların kendisine selam vermesi, bir odun kütüğünün iniltileri, büyük bir insan grubunun kanıncaya kadar parmaklarından su akması, az yemekle büyük bir topluluğun doyması gibi deliller bu türdendir.

b- Hz. Peygamberin bizzat kendi zatında bulunan deliller. İki omuzu arasında bulunan peygamberlik mührü bu tür delilden sayılır.

c- Hz. Peygamberde bulunan nitelikler ve üstün ahlaki deliller. Hz. Peygamberin sahip olduğu bu üstün ve yüce ahlak, onu, şimdiye kadar gelmiş ve kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlardan daha üstün kılmaktadır. Yüce Allah'ın onun bu üstün ahlak ve niteliklerden söz etmesi ona, şeref ve onur olarak yeter. Onun hakkında şöyle buyurur:

"Andolsun, size içinizden sıkıntıya düşmeniz onun gücüne giden, size pek düşkün, mü'minlere de şefkatli ve esirgeyici olan bir peygamber gelmiştir." [294]

Bir başka ayette ise Allah, hz. Peygambere şöyle seslenir:

---

[294] Tevbe, 7/128.

“Ve şüphesiz sen, pek büyük bir ahlâk üzerindesin.”[295]

2- Akli deliller

Bu tür deliller, aklın bütün idrak ve düşünme gücüne karşı meydan okur. Her insan, anlama gücüne ve kavrama derinliğine göre bu meydan okumadan payını alır. Bir çok bölüme ayrılan bu tür delillerin en öne çıkanlarını şöyle sıralamak mümkündür:

a- Hz. Peygamber, ilim ehli olmayan ve içlerinde bir alimin bulunmadığı bir kabilenin içinden çıktı. Bilgisizlik ve cehalet, bu kabilenin temel özelliğiydi. Böyle bilgisiz bir çevrede ortaya çıkan birinin, daha sonra Allah’ı tanıma ve niteliklerini bilme konusunda bütün dehaların ulaşmaktan aciz kaldıkları büyük bir ilmi dereceye ulaşması, akıl sahibi kimseleri, Allah’ın özel bir bildirmesi olmadan hiçbir insanın bu derece yüksek bilgiye ulaşmasının mümkün olmadığı kanaatine götürmektedir. Yüce Allah şöyle buyurur:

“Bunlar: Sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bunları sen ve kavmin bundan önce bilmiyordun. Şu halde sabret. Şüphesiz (güzel olan) sonuç takva sahiplerinindir.” [296]

b- Hz. Peygamber, kendisine gelen bu ilahi mesajı insanlara ulaştırabilmek için bir çok zorluklarla karşılaştı;

---

[295] Kalem, 68/4.

[296] Hud, 11/49.

her insanın dayanamayacağı sıkıntılar çekti. Ama buna rağmen kararlılığından hiçbir şey kaybetmedi; yılmadı; iddialarından vazgeçmedi. Bu sıkıntıların sonunda Hz. Peygamberin elde ettiği güç ve kurduğu devlet, onun hayatını hiç değiştirmedi. Daha önce yaşadığı şekilde yaşamaya devam etti. Rabbine kavuşuncaya kadar insanlar arasında hep adaletle hükmetti.

c- Bir defasında kuraklık olmuş, ekinler yeşermemiş ve hayvanlar telef olmuştu. İnsanlar onun yanına gelerek, kendileri için Allah'a dua etmesini istediler. Bunun üzerine Allah resulü, dua etmeye başladı. Gökte hiç bulut yoktu. Kısa bir süre sonra yağmur yağmaya başladı ve günlerce devam etti. Öyle ki, insanlar zarar görmekten ve sıkıntıya girmekten korktular. Bunun için tekrar Hz. Peygamberin yanına geldiler ve dua etmesini istediler. Allah resulü şöyle dua etti: "Ey Allah'ım! Üzerimize değil çevremize yağdır. Ey Allah'ım! Dağlara ve vadilere yağdır." Bu dua ile yağmur durdu ve insanlar gelecek bir beladan kurtuldular.

Yüce Allah'ın, her hangi bir nedenle kendisine dua eden ve talepte bulunan birinin talebini karşılaması ve duasını kabul etmesi, o insanın, Allah katında çok değerli ve üstün biri olduğunun en büyük delilidir. Bu aynı zamanda onun, peygamberlik iddiasında doğru olduğunu da gösterir.

d- Allah, Tevrat ve İncil'de onun peygamberliğini müjdelemiştir.

Kuran-ı Kerim, bu müjdeden şöyle söz eder: "Onlar, Ümmi peygamber (Rasûl) e uyanlardır. Yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de (geleceği) yazılıdır. Ki O (peygamber) onlara marufu (iyiliği) emrediyor, münkeri (kötülüğü) yasaklıyor, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılıyor…" [297]

e- Hz. Peygamberin, okuma yazma bilmeyen ümmi biri olmasına ve hiçbir insandan ilim öğrenmemesine rağmen geçmiş ve gelecek olaylardan haber vermesi onun, peygamber oluşunun büyük bir delilidir. Hz. Peygamberin gaipten bildirdiği ve peygamber oluşuna delalet eden haberlerden bir kaçını şöyle sıralayabiliriz:

- Sevban (r.a.) anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah, bana yeryüzünü bir köşeden gösterdi. Bu sayede yeryüzünün doğusunu ve batısını gördüm. Ümmetimin mülkü, Allah'ın dilediği kadar doğuya ve batıya uzanacaktır." [298]

- Hz. Peygamber, Ammar b. Yasir'e şöyle dedi: "Seni azgın bir topluluk öldürecek." Gerçekten de Ammar, Sıffin savaşında Hz. Ali'nin saflarında Muaviye'ye karşı savaşırken şehit edildi.

---

297 A'raf, 7/157.

298 Müslim, 4/2215. Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/234; Elbani, "Sahihu süneni ibn mace", 2/352; Elbani, "Sahihu süneni Ebu Davut", 3/801.

Allah resulü, İran ve Mısır'ın müslümanlar tarafından fethedileceğini, Rum hükümdarı Kayser'in hazinelerinin Allah yolunda infak edileceğini de haber vermiş ve bu olaylar aynen gerçekleşmiştir.

- Hz. Peygamber, peygamberlik davası ortaya çıkmadan ve ilahi mesajlar kendisine gelmeden önce, ilahiyat ve peygamberlikle ilgili konularla hiç meşgul olmamış ve bu konuları hiç araştırmamıştır. Eğer Hz. Peygamber bu konulara çok az bir ilgi bile gösterseydi, düşmanlar bunu, inkarlarına gerekçe gösterir ve onun, bu iddiaları ortaya çıkarmak için ömrünü düşünmekle ve araştırmakla geçirdiğini iddia ederlerdi. Fakat o, bu konularla hiç ilgilenmediği için inkarcılar, bu konuda hiçbir iddiada bulunamadılar. Çünkü çok iyi biliyorlardı ki o, geçmişte ilahiyat konularıyla asla ilgilenmedi. Onun okuma ve yazma bilmeyen ümmi biri olduğunu kesin şekilde biliyorlardı. Yüce Allah, onun kendi düşüncesiyle hareket etmediğini bize şöyle bildiriyor:

"De ki: "Eğer Allah dileseydi, onu size okumazdım ve onu size bildirmezdi. Ben ondan önce sizin içinizde bir ömür sürdüm. Siz yine de akıl erdirmeyecek misiniz?"[299]

Sağlıklı ve önyargıdan uzak her akıl, bu Kuran'ın Allah'ın sözü olduğuna, Hz. Muhammed'in (s.a.v.)

---

299 Yunus, 10/16.

peygamberliğini ispat etmek ve İslam dinini açıklamak için Allah'ın onu, elçisine vahyettiğine şahitlik eder.[300]

5- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mucizeleri

Mucize, karşı konulması mümkün olmayan ve herkese meydan okuyan olağanüstü durumlardır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mucizeleri pek çoktur. Bu mucizelerin en büyüğü ise hiç şüphesiz şu Kuran'dır. Kuran, bütün zamanlar boyunca dil, bilim ve yasama açısından büyük bir mucize olup, peygamber, onunla Araplara ve bütün insanlara meydan okumaktadır. Edebiyat ve dil bilimlerinde ileri düzeyde olan o dönemdeki Araplar, Kuran'ın bu meydan okuyuşuna cevap vermekten ve ona karşı çıkmaktan aciz kalmışlardır. Karşı konulamayan böyle bir kitap, ancak mucize olabilir. Hz. Peygamberin inkarcılara Kuran'la meydan okuyuşu üç türlü olmuştur:

a- Hz. Peygamber, öncelikle genel bir üslup kullanır. Bütün insanlara ve cinlere Kuran'ın tamamıyla meydan okur. Fakat ne Mekke müşrikleri ne de başkaları, bu meydan okumaya cevap veremez. Kuran bu meydan okuyuştan şöyle söz eder: "De ki: "Eğer bütün ins ve cin (toplulukları) , bu Kur'an'ın bir benzerini

300 Er-Razi, "Kitabu'l-erbain fi usuli'd-din", s. 309-322; Dr. Hasan ziyaeddin ıtr, "Nübüvvetu muhammed fi'l-kur'an", s. 236-245.

getirmek üzere toplansa, -onların bir kısmı bir kısmına destekçi olsa bile- onun bir benzerini getiremezler." [301]

b- Hz. Peygamber daha sonra, Kuran'dan sadece on surenin benzerini getirmekle onlara meydan okur: "Yoksa: "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Haydi siz, yalan üzere uydurulmuş olarak onun benzeri on sure getirin ve eğer doğru sözlüler iseniz, Allah'tan başka çağırabildiğiniz güçleri de çağırın. Eğer buna rağmen size cevap vermezlerse, artık biliniz ki, o, gerçekten Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse artık, siz müslüman mısınız?" [302]

c- Hz. Peygamber bundan sonra, Kuran'dan sadece bir surenin benzerini getirmekle inkarcılara meydan okur: "Yoksa: "Bunu kendisi yalan olarak uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Bunun benzeri olan bir sure getirin ve eğer gerçekten doğru sözlüler iseniz. Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın." [303]

Kuran, bu meydan okuyuşu bir başka ayette şöyle tekrarlar: "Eğer kulumuza indirdiğimiz (Kur'an) den şüphedeyseniz, bu durumda, siz de bunun benzeri olan bir sûre getirin. Ve eğer doğru sözlüler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi (kendilerine güvendiğiniz yardımcılarınızı) çağırın." [304]

---

301 İsra, 17/88.
302 Hud, 11/13-14.
303 Yunus, 10/38.
304 Bakara, 2/23.

Araplar, dillerinin zirvede ve en güçlü olduğu bir dönemde, Kuran'ın bu meydan okumalara cevap vermekten ve ona karşı çıkmaktan aciz kalmışlardır. Çağlar geçmesine rağmen Kuran'ın mucize oluşu ve meydan okuması hala devam etmektedir. Çağdaş bilimin daha yeni keşfettiği bu evrenin bazı sırları, bu mucizenin gösterdiği gerçeklerin sadece küçük bir bölümüdür. Keşfedilen her yeni sır, bu evrenin yaratıcısına ve yöneticisine delalet etmekte, Kuran'ın ne büyük bir mucize olduğunu ispat etmektedir.[305]

6- Muhammed (s.a.v.)'in mesajı diğer peygamberlerin mesajlarıyla aynıdır.

Hz. Peygamberin daveti, yeni ortaya çıkmış, benzeri olmayan ve anlaşılmayan bir davet değildi. O, kendisinden önce yaşamış diğer peygamberler gibi insanları, Allah'ın birliğine ve sadece O'na ibadet etmeye; O'nun dışındaki bütün ilahları bir kenara bırakmaya ve Allah'tan başkasına ibadet etmemeye davet ediyordu. Bütün peygamberler insanları bu inanca çağırmış ve Allah'ın kendilerine vahyettiği mesajı insanlara tebliğ etmişlerdir. Yüce Allah, bu gerçeği Kuran'da şöyle dile getirir: "Hiç şüphesiz biz size, üzerinize şahid olacak bir peygamber gönderdik; Firavun'a da bir peygamber gönderdiğimiz gibi. Fakat

[305] Menna' kettan, "Mebahis fi ulumi'l-kur'an", s. 259-260.

Firavun peygambere isyan etti, biz de onu pek vahim bir tarzda (azabla) yakalayıverdik." [306]

Allah, elçisi Hz. Muhammed'in de (s.a.v.) diğer bütün peygamberler gibi, insanları bu ilahi mesaja davet ettiğini şöyle bildirir: "Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebur verdik. Ve sana daha önceden gerçekten haberlerini aktarıp-verdiğimiz peygamberler ile sana haberlerini aktarıp vermediğimiz peygamberlere de (vahyettik). Allah, Musa ile de konuştu." [307]

Dolayısı ile Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği, alışılmışın dışında ve benzeri olmayan bir olay değildir. Allah bunu, şu ayetle açık bir şekilde haber verir: "De ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim, bana ve size ne yapılacağını da bilemiyorum. Ben, yalnızca bana vahyedilmekte olana uymaktayım ve ben, apaçık bir uyarıcı-korkutucudan başkası değilim." [308]

---

306 Müzemmil, 73/15-16.

307 Nisa, 4/163-164. Geniş bilgi için bkz. İbn Teymiyye, "el-Cevabu's-sahih limen bedele dine'l-mesih", 4/117.

308 Ahkaf, 46/9.

7- Hz. Muhammed'in peygamberliği önceki peygamberleri tasdik etmektedir.

Yüce Allah'ın insanlara gönderdiği bütün mesajların inanç, öğüt ve ahlak konusundaki ilkeleri hep aynıdır. Aralarında hiçbir çelişki ve tutarsızlık yoktur. İlahi mesajların hepsi insanları Allah'ın birliğine, meleklere, peygamberlere, kitaplara ve ahiret gününe inanmaya davet eder; onları ahlaki değerlere bağlı kalmaya ve erdemli olmayan davranışlardan kaçınmaya teşvik eder. İyi fiilleri över, kötü olanları yerer. Bütün hareket ve davranışlarında Allah'ın emirlerine tam bir teslimiyetle uymayı ve hükümlerinin dışına çıkmamayı tavsiye eder. Allah katında tek geçerli dinin, İslam olduğunu vurgular. "Hiç şüphesiz din, Allah katında İslâm'dır." [309]

Bu anlamıyla din, Hz. Adem (a.s.) döneminden Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Allah, Kuran'ın kendisinden önceki kitapları tasdik ettiğini bize şöyle haber verir: "Bu Kur'an, Allah'tandır, başkası tarafından yalan olarak uydurulmuş değildir. Ancak o, önündekileri doğrulayan ve kitabı ayrıntılı olarak açıklayandır. Bunda hiç şüphe yoktur, alemlerin Rabbindendir." [310]

8- Semavi kitapların Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini haber vermesi

---

[309] Al-i İmran, 3/19.

[310] Yunus, 10/37.

Yüce Allah Hz. Muhammed'i (s.a.v.), dünyanın çok kötü ve karanlık şartlar içinde bulunduğu, cehalet bataklığı içinde debelenip durduğu bir dönemde peygamber olarak gönderdi. Tüm insanlık, kendilerini bu karanlıklardan kurtarıp aydınlığa çıkaracak bir kurtarıcı bekliyordu.

Bu yüzden Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olarak gönderilişini, bir grup cahil putperest dışında hiç kimse garipsemiyordu. İlahi nurun kalplerine nüfuz etmediği bu putperestlerin, akılları ve kalpleri yoğun pas tutmuştu. Bu nedenle kalpleri, iyiliğe karşı mühürlenmiş ve Hz. Peygamberin davetini kabul etmemişlerdi. Buna karşılık önceki semavi kitaplardan haberi olanlar, bir peygamberin geleceğini biliyorlardı ve onu bekliyorlardı. Çünkü kutsal kitaplarında böyle bir peygamberin geleceği müjdelenmekteydi.

Ben bu araştırmamda, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olarak geleceğini müjdeleyen, gerek eski ahitte –Tevrat- gerekse yeni ahitte –İncil- olsun semavi kitaplardan örnekler vermeyeceğim. Sadece sağlam ve doğru oluşundan hiç şüphe etmediğimiz Kuran'dan, bu konuda nakledilenleri zikretmekle yetineceğim.

- Allah İsrail oğullarını firavunun zulmünden kurtardıktan sonra, elçisi Musa'yı kendisine dua etmesi için çağırdı. Hz. Musa, Rabbiyle buluşmaya gidince kavminden Samiri adında biri, altından bir buzağı yaptı ve ona tapmaya başladı. İsrail oğullarından bazıları da

Samiriye uyarak buzağıya tapmaya başladılar ve doğru yoldan ayrıldılar. Musa tekrar yanlarına döndüğünde, putperestliğe kaymaktan dolayı suçluluk duygusuna kapıldılar ve bu yaptıklarından pişmanlık duyup tevbe ettiler, Allah'tan günahlarının bağışlanmasını talep ettiler. Kuran, bu olayı bize şu şekilde nakleder: "Musa ile otuz gece sözleştik ve ona on daha ekledik. Böylece Rabbinin belirlediği süre, kırk geceye tamamlandı. Musa, kardeşi Harun'a "Kavmimde benim yerime geç, ıslah et ve bozguncuların yolunu tutma" dedi. Musa tayin edilen sürede gelince ve Rabbi de onunla konuşunca: "Rabbim, bana göster, Seni göreyim" dedi. (Allah:) "Beni asla göremezsin. Ama şu dağa bak; eğer o yerinde karar kılabilirse, sen de beni göreceksin." Rabbi dağa tecelli edince, onu param parça etti, Musa bayılarak yere düştü. Kendine geldiğinde: "Sen ne yücesin (Rabbim). Sana tevbe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim" dedi. (Allah:) "Ey Musa" dedi. "Sana verdiğim risaletimle ve seninle konuşmamla seni insanlar üzerinde seçkin kıldım. Sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol. Biz ona Levhalar'da her şeyden bir öğüt ve her şeyin yeterli bir açıklamasını yazdık. (Ve:) "Şimdi bunlara sıkıca sarıl ve kavmine de emret ki en güzeliyle sarılsınlar. Size fasıkların yurdunu pek yakında göstereceğim (dedik)." [311]

[311] A'raf, 7/142-145.

Buzağıya tapmaları nedeniyle Allah'tan özür dilemek ve bu yaptıklarından tevbe ederek Allah'tan bağışlanma dilemek için Musa, kavminin ileri gelenlerinden yetmiş kişi seçti ve onlarla birlikte Tur dağına çıktı. Böyle yapmasını Allah ona emretmişti. Musa ve beraberindekiler Tur'a varınca yer şiddetlice sarsıldı. Yerin şiddetle sarsıldığını gören Musa, hemen Allah'a sığındı ve kendilerini koruması için ona dua etti. Ancak eğer Allah, önceki günahları yüzünden onları yok etmek isteseydi, onları daha önce de yok edebilirdi. Kuran, bu sahneyi bize şöyle aktarıyor: "Musa belirlediğimiz buluşma zamanı için kavminden yetmiş adam seçip-ayırdı. Bunları da 'dayanılmaz bir sarsıntı' tutuverince, dedi ki: "Rabbim, eğer dileseydin, onları da, beni de daha önceden helak ederdin. (Şimdi) İçimizdeki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helak edecek misin? O da Senin denemenden başkası değildir. Onunla sen dilediğini saptırır, dilediğini hidayete eriştirirsin. Bizim velimiz Sensin. Öyleyse bizi bağışla, bizi esirge; Sen bağışlayanların en hayırlısısın. Bize bu dünyada da, ahirette de iyilik yaz, şüphesiz ki biz Sana yöneldik. Dedik ki: "Azabımı dilediğime isabet ettiririm, rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, korkup-sakınanlara, zekâtı verenlere ve bizim ayetlerimize iman edenlere yazacağım." [312]

---

[312] A'raf, 7/155-156.

Bu sarsıntının şiddetinden Musa (a.s.)'ı dayanılmaz sıkıntı ve endişeler kapladı. Kavminin başına geleceklerden ve onların Allah'ın gazabına uğramalarından çok korktu. Bu yüzden Allah'a çok dua etti, bağışlaması için çok yalvardı. Bunun üzerine Allah, elçisi Musa'nın korkularını giderdi, onu sakinleştirdi ve mükemmel bir üslupla ona şu cevabı verdi: "Azabımı dilediğime isabet ettiririm, rahmetim ise her şeyi kaplamıştır. Onu, korkup-sakınanlara, zekâtı verenlere ve bizim ayetlerimize iman edenlere yazacağım." [313]

Allah, azabının sadece Musa'nın kavmine has olmadığını, azap için sadece onların belirlenmediğini, rahmetinin çok geniş kapsamlı olduğunu, mümin-kafir, iyi-kötü herkesi kapladığını ve bunun kendi fazlı ve ihsanının bir gereği olduğunu haber vermekte ve şöyle devam etmektedir: "Bize bu dünyada da, ahirette de iyilik yaz, şüphesiz ki biz Sana yöneldik. Dedik ki: "Azabımı dilediğime isabet ettiririm, rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, korkup-sakınanlara, zekâtı verenlere ve bizim ayetlerimize iman edenlere yazacağım. Onlar, Ümmi peygambere uyanlardır. Yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de (geleceği) yazılıdır. Ki o (peygamber) onlara marufu (iyiliği) emrediyor, münkeri (kötülüğü) yasaklıyor, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılıyor ve onların ağır yüklerini, sırtlarındaki zincirleri indiriyor. Ona inananlar, saygı gösterip

---

[313] A'raf, 7/156.

düşmanlarına karşı yardım edenler ve onunla birlikte indirilen nuru izleyenler, işte kurtuluşa erenler bunlardır. De ki: "Ey insanlar, ben Allah'ın sizin hepinize gönderdiği bir elçisi (peygamberi) yim. Ki göklerin ve yerin mülkü yalnız O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur, O, diriltir ve öldürür. Öyleyse Allah'a ve ümmi peygamberine iman edin. O da Allah'a ve O'nun sözlerine inanmaktadır. Ona iman edin ki hidayete ermiş olursunuz." [314]

Yüce Allah, İsrail oğullarının dikkatini gelecek ümmi peygambere inananlara çekmekte, o elçinin niteliklerini, nasıl bir toplumda çıkacağını, ne gibi özelliklere sahip olacağını kendilerine bildirmektedir. Onlara böyle bir peygamberin geleceğini müjdelemekte ve onun peygamberlerin sonuncusu olacağını söylemektedir. Bu yüzden onları, bu peygambere inanmaya, ona destek vermeye ve saygı duymaya davet etmektedir. Allah, İsa (a.s.)'ın diliyle bu müjdeyi şöyle vermektedir: "Bir zamanlar Meryem oğlu İsa da: "ey İsrail Oğulları, ben size gönderilmiş Allah elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak geldim" demişti. Fakat onlara apaçık deliller gelince: "Bu apaçık bir büyüdür" dediler. Allah'a iftira edenden daha zalim kim olabilir? Ki o İslam'a

[314] A'raf, 7/156-158.

(Allah'a itaat etmeye) davet olunmuştu. Allah zalimler topluluğuna hidayet vermez.” [315]

b- Kuran’ın Allah tarafından indirildiğinin ispatı

Bu gerçek, Fussilet suresinin en başında açık bir üslupla şöyle ifade edilmektedir:

“Hâ, Mîm. (Bu Kur'an,) Rahman ve Rahim'den indirilmiştir. Bilen bir kavim için, ayetleri (çeşitli biçimlerde, birer birer) 'fasıllar halinde açıklanmış' Arapça Kur'an (veya okunan) kitaptır.” [316]

Kuran-ı Kerim’in Allah tarafından indirildiği, Kuran’ın bir çok ayetinde açık bir şekilde haber verilir. Bu ayetlerden sadece bir kaçını zikretmekle yetineceğim:

”Gerçekten o (Kur'an), alemlerin Rabbinin (bir) indirmesidir.” [317]

“(Kur'an) Güçlü ve üstün olan, esirgeyen (Allah')ın indirmesidir.” [318]

“(Bu) Kitabın indirilmesi, üstün ve güçlü olan, hüküm ve hikmet sahibi bulunan Allah(katın) dandır.” [319]

---

[315] Saf, 61/6-7.

[316] Fussilet, 41/1-3.

[317] Şuara, 26/192.

[318] Yasin, 36/5.

[319] Zümer, 39/1.

Kuran'ın kaynağı, bizzat yüce Allah'ın kendisidir. O, kendi şanına ve yüceliğine yakışır bir şekilde, gerçek olan sözlerle konuşmuştur. Kuran, ne vahiy meleği Cebrail (a.s.)'in ne de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözleri değildir. Çünkü her ikisi de sadece tebliğcidirler. Cebrail (a.s.), Allah'ın sözü olan Kuran'ı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tebliğ etmiş, Hz. Muhammed (s.a.v.) de insanlara tebliğ etmiştir. Onların rolü, sadece tebliğ ve ulaştırmaktır. Yüce Allah, kendisi adına söz uydurup söyleyenlerin, peygamber dahi olsalar, hatta bütün varlıkların en üstünü olsalar bile, hem bu dünyada hem de ahirette şiddetli bir azaba uğrayacaklarını bize şöyle bildirmektedir: "Eğer o, bize karşı bazı sözleri uydurup-söylemiş olsaydı, Muhakkak onun sağ- elini (bütün güç ve kudretini) çekip-alıverirdik. Sonra onun can damarını elbette keserdik. O zaman, sizden hiç kimse araya girerek bunu kendisinden engelleyip-uzaklaştıramazdı. Çünkü o (Kur'an, Allah'tan sakınan) muttakiler için bir öğüttür." [320]

Kuran-ı Kerim, Allah'ın katından dünya göğüne toptan indirilmiş, sonra oradan yeryüzüne yirmi üç yılda parça parça Hz. Peygambere indirilmiştir. Peygamberliğin başlamasından Hz. Peygamberin vefatına kadar geçen sürede Kuran, olaylara ve durumlara göre yavaş yavaş nazil olmuştur.

---

[320] Hakka, 69/44-48.

Kuran'ın indirilişi hakkında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ramazan ayı. İnsanlar için hidayet olan ve doğru yolu ve hak ile batılı birbirinden ayıran apaçık belgeleri (kapsayan) Kur'an onda indirilmiştir." [321]

"Gerçek şu ki, biz onu kadir gecesinde indirdik."[322]

"Gerçekten biz onu mübarek bir gecede indirdik, gerçekten biz uyarıp-korkutanlarız." [323]

Bu ayetlerin zahiri anlamları arasında bir çelişki yoktur. Son ayette geçen "Mübarek bir gece", kadir gecesidir. Bu gece, Ramazan ayının bir gecesidir.

Kuran'ın parça parça indirilişinin hikmeti

a- Hz. Peygamberin gönlünü ve kalbini sağlamlaştırıp pekiştirmek. Yüce Allah bununla ilgili olarak şöyle buyurur: "Küfredenler dediler ki: "Kur'an ona tek bir defada, toplu olarak indirilmeli değil miydi?" Biz onunla senin kalbini sağlamlaştırıp-pekiştirmek için onu böylece (ayet ayet indirdik) ve onu 'belli bir okuma düzeniyle (tertil üzere) düzene koyup' okuduk." [324]

---

[321] Bakara, 2/185.

[322] Kadir, 97/1.

[323] Duhan, 44/3.

[324] Furkan, 25/32.

Hz. Peygamber, kavmi kendisini yalanladıkça büyük bir üzüntüye kapılmakta ve derin bir sıkıntıya düşmekteydi. İşte bu sırada Kuran'dan bir parça inmekte ve onu teselli ederek moralini yükseltmekteydi. Buna karşılık müşrikleri de tehdit etmekte, Allah'ın onların yaptıklarından haberdar olduğunu ve her yaptıkları çirkin eylemin karşılıksız ve cezasız kalmayacağını bildiriyordu.

2- İnanmayanlara meydan okumak ve güçsüzlüklerini kendilerine ispatlamak. Müşrikler, içinde bulundukları azgınlıklarda kalmaya devam ettiler. Hatta bu taşkınlıklarda daha da ileri giderek Hz. Peygambere olmadık sorular sormaya, onu taciz etmeye, peygamberliğini sınamaya başladılar. Onların bu olmadık sorularından birini Kuran, bize şöyle haber verir: "Sana kıyamet-saatini soruyorlar." [325] Müşrikler, bunun gibi taciz edici daha nice sorular Hz. Peygambere yönelttiler. Fakat Yüce Allah onlara, Hz. Peygamberi taciz etmek istedikleri her yerde ve her konuda meydan okudu. Onlara önce, Kuran'ın bir benzerini getirmekle meydan okudu. Sonra sadece on sure getirmekle sonra sadece bir surenin benzerini getirmekle meydan okudu. Fakat her defasında yenildiler ve Kuran'ın bu meydan okumalarına cevap veremediler. Her fitne çıkardıklarında veya Hz. Peygamberi taciz etmeye kalkıştıklarında Allah, bir ayet indirerek onların batıl ve

---

[325] Naziat, 79/42.

geçersiz iddialarını çürüttü, hak ve gerçek olanı apaçık ortaya koydu.

3- Kuran'ın anlaşılmasını ve ezberlenmesini kolaylaştırmak. Kuran-ı kerim, pek okuma ve yazma bilmeyen bir topluma indi. Eğer bir defada toptan indirilmiş olsaydı, toplum onu öğrenmede ve getirdiklerini anlamada çok güçlük çekerdi. Bu yüzden Kuran'ın kolay anlaşılmasını ve kolay ezberlenmesini sağlamak için Allah tarafından parça parça ve bölüm bölüm indirildi. Yüce Allah, aşağıdaki ayette buna dikkat çeker: "O, ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara ayetlerini okuyan, onları arındırıp-temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamberi gönderendir. Oysa onlar, bundan önce gerçekten açıkça bir sapıklık içinde idiler." [326]

4- Aşamalı bir yasama metodu ve olaylarla eş zamanlılık. Buna içkinin aşamalı olarak yasaklanmasını örnek verebiliriz. Kuran, içkinin yasaklanmasında şu aşamaları izlemiştir. Önce içkinin elde edildiği ürünlere dikkat çekmiş ve bunların, Allah'ın temiz birer nimeti olduğunu, O'nun bunları kullarına ihsan ettiğini vurgulamış ve şöyle buyurmuştur: "Hurmalıkların ve üzümlüklerin meyvelerinden kurdukları çardaklarda hem sarhoşluk verici içki, hem güzel bir rızık

326 Cuma, 62/2.

edinmektesiniz. Şüphesiz aklını kullanabilen bir topluluk için, gerçekten bunda bir ayet vardır." [327]

Bundan sonra ikinci aşama gelmektedir. Allah, bu aşamada ise yarar ile zararı karşılaştırmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından daha büyüktür." [328]

Daha sonra üçüncü aşama gelmektedir. Allah, bu aşamada ise içkili ve sarhoş bir halde namaz kılmayı yasaklamakta ve şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, sarhoş iken, ne dediğinizi bilinceye ve cünüp iken de -yolculukta olmanız hariç- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın." [329]

Son aşamada ise Yüce Allah, her halükarda içki içmeyi kesin bir şekilde yasaklamakta ve şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak şeytanın işlerinden olan pisliklerdir. Öyleyse bun(lar) dan kaçının; umulur ki kurtuluşa erersiniz." [330]

Hz. Aişe'den rivayet edilen şu söz, Kuran'ın parça parça indirilmesinin hikmetini en güzel şekilde ifade

---

[327] Nahl, 16/67.
[328] Bakara, 2/219.
[329] Nisa, 4/43.
[330] Maide, 5/90.

etmektedir: "Kuran ilk inmeye başladığında önce, cennet ve cehennemin zikredildiği sureler indi. İnsanlar, İslam'ı kabul etmeye başladıktan sonra helal ve haramlarla ilgili ayetler inmeye başladı. Eğer ilk olarak "içki içmeyin" ayeti inseydi insanlar, biz asla içkiyi terk etmeyiz derlerdi. Eğer ilk olarak "zina etmeyin" ayeti inseydi insanlar, biz asla zinayı terk etmeyiz derlerdi." [331]

5- Kuran-ı Kerim kesinlikle hikmet ve adalet sahibi Allah tarafından indirilmiştir.

Hz. Peygambere yirmi üç yılda parça parça inen bu Kuran, belirli aralıklarla bazen ayet ayet bazen ayetler topluluğu halinde bazen de tüm sure olarak nazil olmuştur. İndiği günden beri müminler tarafından daima okunmakta ve hatmedilmektedir. Okuyanlar her defasında onda ayrı bir zevk ve ayrı bir tat almaktadırlar. Ayetler ve sureler son derece uyumlu bir şekilde dizilmiş ve anlamları birbiriyle irtibatlıdır. Bu yönüyle Kuran, etkileyici bir üsluba sahiptir. Hiçbir insan sözü bu derece düzenli ve etkileyici olamaz. Yüce Allah, Kuran'ın bu benzersizliğini şöyle ifade eder: "Elif, Lâm, Râ, (Bu,) Ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra hüküm ve hikmet sahibi olan ve her şeyden haberdar bulunan

---

[331] Buhari, 6/122-123. Daha geniş bilgi için bkz. Hasan ziyauddin ıtr, "Muhammed fi'l-kur'an", s. 270-336.

(Allah) tarafından birer birer (bölüm bölüm) açıklanmış bir Kitaptır." [332]

Eğer bu Kuran, bir insan sözü olsaydı bir çok toplantılarda ve çeşitli münasebetlerde bu dile getirilir ve onda bir çok çelişki ve ihtilaflar bulunurdu.

"Onlar halâ Kur'an'ı iyice düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkasının katından olsaydı, kuşkusuz içinde birçok aykırılıklar (çelişkiler, ihtilâflar) bulacaklardı." [333]

---

[332] Hud, 11/1.

[333] Nisa, 4/82.

Dördüncü Bölüm

FUSSİLET SURESİNDE DAVETÇİNİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölüm, şu dokuz başlık altında incelenecektir.

Allah’a iman

Salih amel

Takva

İstikamet

Davet

Bağlılık ve üstünlük (Sadakat ve onur duyma)

Kötülü(ğe)klere iyilikle karşılık vermek

Sabır

Şeytandan Allah’a sığınmak

1- ALLAH’A İMAN

Fussilet suresi, nerede bulunursa bulunsun her insanın özellikle her davetçinin mutlaka bilmesi gerektiği temel bir gerçek üzerinde durmaktadır. Bu gerçek, her şeyin temeli olan ve Allah’ın dinine girmenin ana kapısı sayılan Allah’a iman gerçeğidir. Yüce Allah, bu gerçeği şöyle ifade eder: “Gerçek şu ki, iman edip salih amellerde bulunanlar için, kesintisi olmayan bir ecir vardır.” [334]

Bu iman gerçeğini kabul etmek ve gereklerini yerine getirmek ancak, kişiyi Allah’ın azabından kurtarır. Yüce Allah, insanı azaptan kurtaracak şeyin, kendisinde inanmak ve emirlerine karşı gelmekten sakınmak olduğunu bize şöyle bildirmektedir: “İman edenleri ve korkup-sakınmakta olanları kurtardık.” [335]

Bu temel üzerine kurulu olan bir davaya davet eden kimsenin, o davete inanmaması veya gereklerini yerine getirmemesi durumunda, o davetin ne önemi kalır.

Davetçi, insanları Allah’a davet eder. Bu, onları Allah’a ulaştıracak yola yönlendirmek, o yolu kendilerine göstermek demektir. Ki o yol, dünyanın yaratılışından beri bütün peygamberlerin ve salih insanların izlediği bir yoldur.

---

[334] Fussilet, 41/8.

[335] Fussilet, 41/18.

Bu yüzden her davetçi, mutlaka sağlam ve sarsılmaz bir imanla Allah'a inanmalıdır. Sağlam ve köklü bir iman, her insanın bütün hayatını etkiler, vicdanını harekete geçirir. Onu, eyleme, bu dine hizmet etmeye ve fedakarlık yapmaya teşvik eder. Erdemli insanların yolunu izlemesini sağlar. İnsanları bu yola girmeye davet eder.

Davetçinin en büyük amacı, insanları Allah'tan başka şeylere ibadet etmekten kurtarıp onları, sadece Allah'a ibadet etmelerini sağlamaktır.

Hiç şüphesiz her davetçi, hangi alanda olursa olsun, hangi ilkelere davet ederse etsin, mutlaka kendisinin o ilkelere güçlü bir şekilde inandığı ve bağlı kaldığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Örneğin sosyalizmi savunan ve hararetle ona davet eden kimsenin, bu düşüncenin temel ilkelerine samimiyetle inandığını, liderlerini ve siyaset adamlarını kutsallaştırdığını ve parti liderlerine derin bir saygı duyduğunu görmekteyiz. Hatta bu kimselerin, sosyalist düşüncenin ilkelerini bizzat yaşantısında uyguladığını, hayatını bu ilkelere göre düzenlediğini ve o ilkeleri hayatının ayrılmaz parçaları olarak kabul ettiğini müşahede etmekteyiz.

Eğer Allah'a davet eden her davetçi, davet ettiği ilkelere göre hareket etmez ve gereklerini yerine getirmezse, hiç kimse onun davetini kabul etmez.

Çünkü yaşantısı, sözleriyle çelişmekte ve çift yönlü bir kişilik ortaya koymaktadır.

Müminin, ilkelere inancı güçlendikçe ve o ilkelerin gerekleri ile amel ettikçe aktivitesi daha da artar, dine davet azmi daha da güçlenir. Böylece insanları daha çok etkilemeye başlar. Biz imanı şöyle tarif etmekteyiz: İman, kalbe yerleşen ilahi bir nurdur. Bu nur sayesinde insanların içi açılır ve huzur bulurlar. İmanın etkileri, dil ve diğer organlar üzerinde açık bir şekilde görünür. Sağlam ve güçlü bir imana sahip olan kimsenin dili, İslam inancıyla bağdaşmayan şeyleri söylemekten kaçınır. Sadece İslam'a uygun olan sözlerle konuşur. Aynı şekilde diğer organlar da İslam'ın kabul etmediği şeyleri yapmazlar. Bütün hareketleri dinin gerekleri ile tam bir uyum içindedir. Bu yüzden her mümin, Allah'ın emrettiklerini hiçbir gevşeklik göstermeden coşkuyla yerine getirir, tereddüt etmeden ve gerekçe uydurmadan Allah'ın yasaklarından şiddetle kaçınır.

Bu anlamıyla iman, sağlam ve olgun akıl sahibi her insanın güçlü bir bağıdır. İman, insana sağlam bir düşünce kazandırır; onu, çelik gibi güçlü bir kararlılığa ulaştırır; tereddüt etmeyen bir iradeye kavuşturur; ona, ölümün önünde diz çökmeyen bir cesaret verir. Böylece o ölüme değil, ölüm ona yenilir.[336]

---

[336] Muhammed hasan el-hımsi, "el-İmanu-billah", s. 88-89.

Kesin olarak bilinmelidir ki, bir ve tek olan Allah'a iman, kalplere yerleşip orada kök saldığında ve insana iç huzur kazandırdığında; davetçi müminin, hayatın zorluklarına ve dünyanın aldatıcı süslerine karşı kuşanacağı ilk silah bu iman olacaktır. Çünkü iman olmadıkça hiçbir silahın faydası yoktur. İman olmadan yapılan her hazırlık boşa çıkar; her azık biter ve tükenir.

İmanla şunu kastediyorum: Davetçi, hiçbir kuşku duymadan ve paniğe kapılmadan, herkesin ecelinin Allah'ın elinde olduğuna, başına gelen musibetlerin yanlış yapmaya gerekçe olmadığına, yaptığı hataların kader gereği olmadığına, bir toplum kendisine yarar sağlamak için bir araya gelip yardımlaşsa, Allah'ın yazdığından başka kendisine bir yarar sağlayamayacaklarına veya zarar vermek için toplansalar yine Allah'ın yazdığından başka kendisine bir zarar veremeyeceklerine kesin bir şekilde inanmalıdır. Mümin ancak böyle bir inançla ve böyle bir şuurla korkudan, korkaklıktan ve kaygılardan kurtulabilir; sabır ve cesaret sahibi girişken bir kişi olabilir. Ancak o zaman Hz. Ali (r.a.)'nin savaşlarda düşmana karşı haykırdığı şu şiiri haykırabilir:

Ben hangi gün ölümden kaçayım ki?

Güçlü olduğum gün mü? Zayıf olduğum gün mü?

Zayıf olduğum gün bile ölümden asla korkmam

Güçlü olduğum gün ise, tedbir asla fayda etmez.

Yine imanla şunu kastediyorum: Mümin, bütün varlıkların rızkının Allah'ın elinde olduğuna bütün kalbiyle inanmalı ve rızık konusunda asla endişeye kapılmamalıdır. Rızkın tamamen Allah'ın elinde olduğuna kalpten inanan bir mümin, dünyaya aşırı bağlanma ve sürekli onun peşinde koşma hastalığından kurtulur. Böyle bir inanç sayesinde mümin, nefsinin cimriliğinden ve cimrilik derecesine varan tasarruftan da kurtulur. İnsanlara ikramda bulunmayı, yoksullara bağış vermeyi ve başkasını kendisine tercih etmeyi sever. Mutluluğun kanaat etmekte olduğunu görür.

Yine imanla şunu kastediyorum: Mümin, Allah'ın kendisini her zaman ve her yerde gördüğüne inanmalı; Allah'ın, gizliliklerini ve fısıltılarını bildiğini, hatta hiç kimseye söylemeyip sinesinde sakladıklarını ve gizli bakışlarını bile bildiğini unutmamalıdır. Mümin bu inanç sayesinde nefsani arzu ve tutkularından kurtulur; kötülüğü emreden nefsin kışkırtmalarına kapılmaz, şeytanın vesveselerine aldırmaz, mal, mülk ve kadın sevgisine düşkün olmaz, bunların fitnesine kapılıp peşlerinden gitmez. Daima Allah'ın gözetiminde olduğunu hatırlar; samimiyetle O'nun çizdiği yolda yürümeye devam eder ve daima O'na ibadet etmekle

meşgul olur, O'ndan yardım diler ve tam bir teslimiyetle yalnızca O'na teslim olur.[337]

Bizim davetçide aradığımız ve mutlaka bulunmasını istediğimiz iman, şu üç önemli temel esası kapsamalıdır:

İmanın sağlam, derin ve köklü olması

İmanın üretken ve gelişebilir olması

İmanın kavrama gücünün geniş olması.

Sahabelerden çoğunun imanı, sağlam, derin ve köklü bir imandı. Çünkü ikna olarak İslam'a girmeyi kabul etmişlerdi. İslam'a girdikten sonra iman, onların kalplerine tam yerleşmiş, duygu, düşünce ve hayatlarında köklü bir değişiklik yapmıştı. İşte bunlardan Hz. Ömer, Hz. Hamza, Sa'd b. Ebi Vakkas, Tufeyl b. Amr ed-Devsi, Mus'ab b. Umeyr, Selman-ı Farisi, Bilal b. Rabah, Suheyb er-Rumi ve diğerleri. Bütün bu sahabelerin İslam'a giriş hikayeleri, nasıl titizlikle gerçekleri aradıklarını ve gerçeği bulmak için nasıl mücadele ettiklerini bize anlatmaktadır.

Kimi sahabeler bir araya geldiklerinde birbirlerine, "haydi biraz imanımızı arttıralım" derdi. Kimisi de birbirine "dün gece Rabbinle aran nasıldı?" diye sorardı. Yani dün gece, gece namazına kalktığında

---

[337] Abdullah Ulvan, "Sıfatu'd-daiyetu'n-nefsiyye", s. 8-11.

neler hissettiğini arkadaşına sorardı. Bütün bu sözler, onları daha çok ibadete teşvik ediyor ve imanın daha çok gelişmesine yardım ediyordu.[338]

Sahabelerin imanı, derin ve köklü olmasının yanında bağlı oldukları ve davet ettikleri İslam düşüncesini de çok iyi anlamış ve kavramıştı. Onların imanı, dervişlerin, taklitçilerin veya halkın imanı gibi değildi. Aksine imanları, geniş kavrama gücüne ve engin bir anlayışa sahipti.

Her davetçinin de, bu üç özelliği kapsayan bir imana sahip olması gerekir. İmanının, hayatını, duygu ve düşüncelerini değiştirmesi için böyle bir iman mutlaka gereklidir. Hatta kendisini geliştirip daha da ileriye gitmesi için de böyle bir iman gereklidir.[339]

Sözünü ettiğimiz imanda üç temel esas bulunmalıdır. Bu esaslar, imanı dil ile söylemek, kalp ile inanmak ve azalar ile amel etmektir. Sahabe ve tabiilerin imanı bu üç esası da barındırmaktaydı. İmam el-Acurri der ki: "Bütün müslüman din bilginlerine göre iman, bütün varlıkların üzerine vaciptir. İman, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalar ile amel etmektir. İmanın bu tanımına delalet eden bir çok delil bulunmaktadır.

338 İbn Kayyım, "el-Kafiyetu'ş-şafiye fi'l-intisar li'l-firketi'n-naciye", şerh Ahmet b. isa, 2/141.

339 Muhammed sabbağ, "Min sıfati'd-daiye", s. 13-20.

Bunlardan bir tanesi de şudur: Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "İman altmış küsur şubedir. İmanın en üst şubesi, la ilahe illallah sözü; en düşük şubesi ise, sıkıntı ve eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Haya da imanın bir şubesidir." [340] el-Acurri der ki: "Bu hadis, söz, amel ve kalbin bir ameli sayılan tasdiki, imanın bir parçası saymaktadır." Abdullah b. Mesut ise şöyle söyler: "Söz, amel etmedikçe; amel, söylenmedikçe fayda etmez. Niyet olmadıkça da söz ve amelin faydası yoktur. Niyet ise, sünnete uygun olmadıkça geçerli olmaz."[341]

Şeyh Hafız el-Hakemi, şiirsel bir anlatımla imanı şöyle tanımlar:

Bil ki din, söz ve ameldir

Bunu iyi belle ve sorumluluğunu anla.

O halde iman, şu dört unsuru içinde bulundurmalıdır:

1- Kalbin imana ikna olması ve tereddüt etmeden tasdik etmesi. Yüce Allah bununla ilgili olarak şöyle buyurur: "Mü'min olanlar, ancak o kimselerdir ki, onlar, Allah'a ve Rasulü'ne iman ettiler, sonra hiç bir kuşkuya kapılmadan Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat ettiler. İşte onlar, sadık (doğru) olanların ta

340 Buhari, 1/10; Müslim, 1/63.

341 El-acurri, "eş-Şeria", s. 119-131.

kendileridir."[342] Yani tasdik ettikten sonra asla kuşku duymadılar.

2- Dilin, imanı sözle ifade etmesi. Yani şehadet kelimesini söylemesi ve bu sözün gereklerini kabul edip onları ifade etmesi. Yüce Allah, bununla ilgili olarak da şöyle buyurur: "Onlara okunmakta olduğu zaman: "Biz ona inandık, gerçekten o, Rabbimizden olan bir haktır, şüphesiz biz bundan önce de müslümanlar idik" derler."[343]

Bir başka ayette ise şöyle buyurur: "Şüphesiz: "Bizim Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu) ; artık onlar için korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır." [344]

3- İmanın, kalbi bir amel olarak kabul edilen niyet, ihlas, sevgi, itaat, Allah'a yönelme, O'na dayanma ve bunların gerektirdiği veya bunlara bağlı olan diğer durumları içine alması. Yüce Allah, sağlam bir imana sahip olan bir kimsede bu niteliklerin bulunduğunu bize şöyle açıklar: "Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, O'nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rablerine tevekkül ederler."[345]

---

342 Hucurat, 49/15.
343 Kasas, 28/53.
344 Ahkaf, 46/13.
345 Enfal, 8/2.

Bir başka ayette ise şöyle buyurur: "İman edenlerin Allah'a olan sevgisi ise, daha güçlüdür." [346]

4- Dil ve diğer azaların amel etmesi. Dilin ameli, Kuranı ve meşru kılınan diğer zikir ve duaları okumaktır. Diğer azaların ameli ise, namaz kılmak, rüku ve secde yapmak, Allah'ın hoşnut olacağı işler yapmak, camiye gitmek, hacca gitmek, Allah yolunda cihada çıkmak, ibret almak amacıyla kabir ziyaretinde bulunmak, akrabaları ziyaret etmek gibi hayır yollarda yürümek bu amellerden sadece bir kaçıdır. Yüce Allah bütün bu hayırlı amelleri bize aşağıdaki ayetlerde belirtmektedir:

"Gerçekten Allah'ın Kitabını okuyanlar, dosdoğru namazı kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden gizli ve açık infak edenler; kesin olarak zarara uğramayacak bir ticareti umabilirler." [347]

"Sana Rabbinin Kitabından vahyedileni oku. O'nun sözlerini değiştirici yoktur ve O'nun dışında kesin olarak bir sığınacak (makam) bulamazsın." [348]

"Ey iman edenler, rükû edin, secdeye varın, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin, umulur ki kurtuluşa erersiniz. Ve Allah adına gerektiği gibi cihat edin." [349]

---

346 Bakara, 2/165.
347 Fatır, 35/29.
348 Kehf, 18/27.
349 Hac, 22/77-78.

“(Allah,) Doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. Şu halde (yalnızca) O'nu vekil tut.” [350]

“Hiç şüphesiz Allah, müminlerden -karşılığında onlara mutlaka cenneti vermek üzere - canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler; (bu,) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da O'nun üzerine gerçek olan bir vaaddir. Allah'tan daha çok ahdine vefa gösterecek olan kimdir? Şu halde yaptığınız bu alış-verişten dolayı sevinip-müjdeleşiniz. İşte 'büyük kurtuluş ve mutluluk' budur. Tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, (İslam uğrunda) seyahat edenler, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülükten sakındıranlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar; sen (bütün) müminleri müjdele.” [351]

İbn Kayyım, şiirsel bir anlatımla imanı şöyle tanımlar:

Şahit ol ki, insanoğlunun imanı

Söz, fiil ve kalple tasdiktir.

İbadet yapmakla iman, kesinlikle artar

Günah işlemekle de mutlaka eksilir

Allah’a yemin olsun ki, günahkarlarımızın imanı

---

[350] Müzemmil, 73/9.

[351] Tevbe, 9/111-112. Hafız el-Hakemi, “Mea’ricu’l-kabul”, 2/17-21.

Kuran'ı indiren meleğin imanı gibi değildir

Hayır, itaatkar olanlarımızın imanı da

İmanı öğreten elçinin imanı gibi değildir.[352]

Sefarini de imanı, yine şiirsel bir anlatımla şöyle tanımlar:

İmanımız, söz, tasdik ve ameldir

İbadetler onu arttırır, günahlar ise eksiltir.[353]

Yukarıda aktardığımız ayetler ve din bilginlerinin sözleri, imanın ibadetlerle ve iyi amellerle arttığını, buna karşılık günahlarla ve çirkin amellerle de eksildiğini göstermektedir. Ehl-i sünnet'in iman konusundaki görüşü bu şekildedir.

O halde kulun imanı, bir araçtaki hız göstergesi gibidir dersek yanlış söylemiş olmayız. Nasıl ki, aracın hızına göre gösterge sağa veya sola doğru kaymakta ise, aynı şekilde iman da, kulun çok ibadet etmesi ve iyilik yapmasıyla artar. Böylece kendisini Allah'a daha yakın hisseder; nefsi arınır, durumu düzelir, kötü gizli düşünceleri yok olur ve daha yüksek mertebelere çıkar. Bazen de kul, ibadetlerde gevşeklik gösterir, fazla ibadete düşkün olmaz, hatta Allah'ın bazı yasaklarını

---

352 İbn Kayyım, "el-Kafiyetu'ş-şafiye fi'l-intisar li'l-firketi'n-naciye", şerh Ahmet b. isa, 2/133.

353 Sefarini, "Levamiu'l-envaru'l-behiyye", 1/403.

çiğneyebilir. Bu durumda olan kulun imanı gittikçe zayıflar.

Davetçi, davet ettiği düşüncenin doğruluğuna samimiyetle inanmalıdır. Çünkü o, insanları Allah'a davet etmekte yasalarına bağlı kalmaya ve ipine sıkıca sarılmaya çağırmaktadır.

Davetçi, doğru yolda olduğunu ve bu uğurda fedakarlık yapması gerektiğini iyi bilmelidir. Böylece davetçinin imanı ve azmi daha da artar; bu yolda çalışma aşkı daha da güçlenir. Eğer bir zaman gelir davetçi sıkılır veya gevşeklik göstermeye başlarsa, bu durumdan kurtulmak için, davet etmekte olduğu büyük gerçekleri ve insanları davet etmekle elde edeceği büyük mükafatı ve ödülü düşünmelidir.

Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Hidayet yoluna davet eden kimseye, hidayete tabi olanların kazandığı kadar sevap vardır ve onların sevabından hiçbir şey eksilmez." [354]

[354] Müslim, 4/2060; Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/341; Elbani, "Sahihu süneni ibn mace", 1/41; elbani, "Sahihu süneni ebi Davut", 2/87.

Bir başka hadiste ise Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Allah'a yemin olsun ki Allah'ın, sayende bir kişiyi bile hidayete erdirmesi, senin için kızıl develere sahip olmaktan daha hayırlıdır." [355]

[355] Buhari, 4/246-247; Müslim, 4/187.

2- SALİH AMEL

Fussilet suresinde bu özellik, açık bir şekilde şöyle zikredilir: "Gerçek şu ki, iman edip salih amellerde bulunanlar için kesintisi olmayan bir ecir vardır." [356]

Kuran-ı Kerim, bir çok ayette iman ile salih ameli yan yana zikreder ve aralarında sıkı bir ilişki bulunduğunu vurgular. Kişinin Allah'ın azabından kurtulabilmesi için mutlaka salih amelin bulunması gerektiğini aşağıdaki ayetler belirtmektedir:

"Şüphesiz iman edip güzel amellerde bulunanlar, dosdoğru namazı kılanlar ve zekâtı verenler; onların ecirleri Rablerinin katındadır. Onlara korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır." [357]

"Şu halde kim iman eder ve (davranışlarını) düzeltirse, artık onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olacak değildirler." [358]

"İman edenler ve salih amellerde bulunanlar, Rableri onları imanları dolayısıyla altından ırmaklar akan nimetlerle donatılmış cennetlere yöneltip-iletir (hidayet eder)."[359]

"İman edip salih amellerde bulunanlar ve 'Rablerine kalbleri tatmin bulmuş olarak bağlananlar',

---

356 Fussilet, 41/8.

357 Bakara, 2/277.

358 En'am, 6/48.

359 Yunus, 10/9.

işte bunlar cennetin halkıdırlar. Onda temelli olarak kalacaklardır."[360]

"Şüphesiz iman edip salih amellerde bulunanlar ise; biz gerçekten en güzel davranışta bulunanın ecrini kayba uğratmayız." [361]

"İman edip salih amellerde bulunanlar, Firdevs cennetleri onlar için bir konaklama yeridir." [362]

"İman edenler ve salih amellerde bulunanlar, Rahman (olan Allah), onlar için bir sevgi kılacaktır." [363]

"Gerçekten iman edip salih amellerde bulunanlar için nimetlerle-donatılmış cennetler vardır." [364]

"Şüphesiz iman edip de salih amellerde bulunanlar için, altından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük 'kurtuluş ve mutluluk' budur." [365]

"İman edip salih amellerde bulunanlar; işte onlar yaratılmışların en hayırlılarıdır." [366]

"İman edip salih amellerde bulunanlar, işte onlar cennet halkıdırlar, orada temelli kalıcıdırlar." [367]

---

360 Hud, 11/23.
361 Kehf, 18/30.
362 Kehf, 18/107.
363 Meryem, 19/96.
364 Lokman, 31/8.
365 Buruc, 85/11.
366 Beyyine, 98/7.
367 Bakara, 2/82.

Allah'a davet eden her davetçi için, salih amel özelliği çok önemli ve mutlaka bulunması gereken zorunlu bir özelliktir. Çünkü o, salih amel işledikçe imanı daha çok güçlenir ve onu, daha fazla fedakarlık yapmaya teşvik eder.

Salih amel kavramı, gerçekten çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Salih amel, namaz kılmak, zekat vermek, ramazan ayında oruç tutmak, hacca gitmek gibi dinin her bireye farz kıldığı bir çok ameli kapsadığı gibi, farz olmayan, ancak işlendiğinde sevap kazanılan terk edildiğinde bir ceza gerektirmeyen bir çok sünnet ve müstehab olan amelleri de kapsamaktadır. Kudsi bir hadis-i şerifte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kulum, kendisine farz kıldığımdan daha üstün başka bir amel ile bana yaklaşamaz. Farzları yaptıktan sonra kulum, kendisinin sevinceye kadar nafile ibadetlerle bana yaklaşmaya devam eder." [368]

Hz. Peygamberin farzlardan önce ve sonra pek terk etmediği sünnet namazlar, kuşluk namazı, tahiyyetu'l mescit namazı, vitir namazı, pazartesi ve perşembe oruçları, Ramazandan sonra şevval ayında tutulan altı gün orucu, her ayın başında ortasında ve sonunda tutulan oruç ve muharrem ayında tutulan oruç, nafile ibadetlere örnek olarak verilebilir.

---

[368] Buhari, 7/243-244.

Bu amellerin yanında, çok sadaka vermek, Allah yolunda malını infak etmek, hac ve umre tekrarı yapmak da sevabı bol olan amellerdir. Yukarıda belirttiğimiz gibi salih amel konusu çok geniş bir konudur. Bu yüzden salih amellerin en başında yer alan amellerden sadece bir tanesi üzerinde durmakla yetineceğim. Üzerinde duracağım salih amel, gece namazı ve bunun davetçinin üzerindeki etkisidir.

Gece namazına kalkmak ve geceyi ibadetle geçirmek salihlerin, davetçilerin ve bu ümmetin ilk kuşağının bir adeti ve terk etmedikleri bir alışkanlıktır. Yüce Allah, onların bu özelliğini bize şöyle anlatır:

"Onların yanları yataklarından uzaklaşır. Rablerine korku ve umutla dua ederler ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler." [369]

İbn Kesir, "yanları yataklarından uzaktır" cümlesini, uykusunu bozup rahat yatağı terk etmek ve gece namazına kalkmak olarak tefsir eder.

İşte böyle kimseler, farz ve sünnet olan ibadetleri yaparak Allah'a yaklaşan kimselerdir. Bunların en başında da, dünyanın ve ahiretin efendisi ve en şereflisi olan Hz. Peygamber gelmektedir. Abdullah b. Revaha, bunu şu dizelerle ifade eder:

Aramızda Allah'ın kitabını okuyan bir elçi vardır

---

[369] Secde, 32/16.

Gerçekleri, sabahın ilk aydınlığı gibi parlaktır.

Körlükten sonra bize, hidayet yolunu gösterdi

Kalplerimiz gerçekten onunla ikna oldu.

Yataklar müşriklere rahat geldikçe, O

Az uyuyup yataktan hep uzak kaldı. [370]

Muaz b. Cebel'in anlattığı şu hadis, gece namazının ne kadar önemli olduğunu haber vermektedir. Muaz b. Cebel anlatıyor: Bir defasında Hz. Peygamberle birlikte bir sefere çıktık. Bir ara yürürken onun yanına yaklaştım ve dedim ki: Ey Allah'ın elçisi! Beni cennete sokacak ve cehennemden uzaklaştıracak bir amel bana söyle. Hz. Peygamber: "Gerçekten sen, pek büyük bir amelden sordun; O amel, Allah'ın kendisine kolaylaştırdığı kimseye pek kolay gelen bir ameldir. İşte o amel, Allah'a ibadet etmen ve hiçbir şeyi ona ortak koşmaman, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen, ramazan orucunu tutman ve Allah'ın evi Kabe'yi ziyaret etmendir" dedi. Biraz sustuktan sonra şöyle devam etti: Sana hayrın kapılarını göstereyim mi? Oruç, bir kalkandır; sadaka, hataları siler; ve kişinin gece kıldığı namaz dedi ve: "Onların yanları yataklarından uzaklaşır. Rablerine korku ve umutla dua ederler ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler." [371] ayetini okudu. Sonra:

370 İmam Ahmet, "el-Müsned", 3/451.
371 Secde, 32/16.

Sana işin başını, temel direğini ve en zirvesini haber vereyim mi? dedi. Ben: Evet ey Allah'ın resulü dedim. Hz. Peygamber: İşin başı İslam'dır; temel direği, namazdır; en zirvesi ise, Allah yolunda cihattır buyurdu." [372]

Hasan Basri der ki: "Geceleyin kılınan namaz kadar etkileyici başka bir ibadet bulamadım." Bir defasında kendisine: İnsanların en güzel yüzlü olanları neden gece namazı kılanlardır? diye soruldu. Şöyle cevap verdi: "Çünkü onlar, Rableri ile baş başa yalnız kaldılar. Bu yüzden Allah da, onlara kendi nurundan giydirdi."

Gece namazına kalkmayı kolaylaştıran sebepler:

Kolaylaştırıcı şartları yerine getirmede başarılı olanların dışında gece namazlarına kalkmak gerçekten çok zordur. Kolaylaştırıcı şartlar, zahiri ve batıni olmak üzere iki çeşittir. Gece namazına kalkmayı kolaylaştıracak zahiri şartlar, az yemek, gündüz kendisini zor işlerle yormamak, gece kalkmaya yardımcı olan öğlen uykusunu (kaylule) terk etmemek ve günahlardan sakınmaktır. Batıni şartlar ise, kalbin müslümanlara karşı her türlü kötü düşüncelerden ve bidatlerden arınmış olması, gereğinden ve ihtiyacından

[372] Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/328; İmam ahmed, "el-Müsned", 5/231; Elbani, "Sahihu süneni ibn mace", 2/359; İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 3/459.

fazla dünya ile meşgul olmaması, kalbin uzun emel sahibi olmasını engelleyecek bir korkunun bulunması, gece namazına kalkmanın ne kadar sevap olduğunu bilmesi, bu sevabı düşünmesi, salih amellerle meşgul olan kimselerle arkadaşlık kurup onlarla sohbet etmesi bu batıni şartların en önemlileridir.

İnsan, salih arkadaşlarla arkadaşlık kurup onlarla birlikte olduğunda bu, onu salih amellere teşvik eder. Çünkü her insan, çevresinden ve arkadaşlarından etkilenir.

Allah sevgisi ve iman gücü de insanı, gece namazına kalkmayı, o sessiz anlarda Rabbine yalvarmayı teşvik eder; onda, Rabbinin huzurunda ve gözetimi altında olduğu hissini uyandırır ve ona sonsuz zevkler yaşatır. Bu yüzden gece namazlarına daha çok kalkmaya çalışır.

Ebu Süleyman der ki: "Gece namazına kalkanların duydukları zevk, eğlenceye dalanların duydukları zevkten daha tatlıdır. Eğer geceler olmasaydı, bu dünyada kalmayı asla arzu etmezdim."

Hz. Peygamber de şöyle buyurur: "Geceleyin öyle bir saat vardır ki, müslüman bir kul o saatte, Allah'tan dünya ve ahiretle ilgili bir talepte bulunursa, Allah

mutlaka onun istediğini verir. Bu, her gece için böyledir." [373]

Salih ameller, her insanın ruhi gıdasıdır. Bu yüzden salih ameller işlemeye devam etmeli ve her zaman daha fazla yapmaya özen göstermelidir. Eğer bir kul, kendisini bir ibadete alıştırır ve onu adet edinirse, bu ibadeti hiç kesintiye uğratmadan mutlaka yapmaya devam etmelidir. Böylece hayatına tat veren bu ruhi gıdadan yoksun kalmamış olur.

Bu yüzden Yüce Allah, elçisi Muhammed'e, ölüm kendisine gelinceye kadar ibadet etmeye devam etmesini emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Ve yakîn (ölüm) sana gelinceye kadar Rabbine ibadet et." [374]

Bir hadiste, Hz. Peygambere en sevimli olan amelin, sahibinin yapmaya devam ettiği amel olduğu bildirilmiştir.[375]

Bir başka hadiste ise Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Kim gece virdini okumadan yatar da onu sabah namazı ile öğlen namazı arasında okursa ona, geceleyin okumuş gibi sevap yazılır." [376]

---

373 Müslim, 1/521. Bkz. İbn Kudame, "Muhtasaru minhacu'l-kasidin", s. 70-71.

374 Hicr, 15/99.

375 Buhari, 1/19; Müslim, 1/540.

376 Müslim, 1/515.

Abdullah b. Amr b. As anlatıyor. Hz. Peygamber bana şöyle söyledi:

"Ey Abdullah! Sakın filanca gibi olma. O, gece namazına kalkardı ama daha sonra gece namazını terk etti."[377]

[377] Buhari, 2/61; Müslim, 2/813. Kkz. Ahmed izzeddin el-beyanuni, "el-Amelu's-salih", s. 58-60

3- TAKVA

Fussilet suresi davetçinin, kavmini uyarıp Allah'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiğinde nefsinin boyunduruğundan kurtulacağını haber vermektedir. Özellikle takva özelliğini kazanması onun, günah konusunda kavmiyle birlikte hareket etmesine mani olacaktır. Bütün peygamberler ve Allah'ın salih kulları bu özelliğe sahiptiler.

Hz. Peygamber, kavmini uyardığında ve onları hidayete davet ettiğinde bu özellik, açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Fakat inkarcıların, körlüğü –küfrü- hidayete –imana- tercih etmeleri ve Allah'ın emir ve yasaklarını reddetme suçunu işlemeleri yüzünden onları, alçaltıcı bir azap yakalayıverdi. Azap onları nasıl yakalamasın ki? Kendilerine bütün deliller ve mucizeler gösterildiği halde inkara sapmışlardı. İşte Salih (a.s.)'ın kavmi… Hz. Salih, kavmini imana davet etmiş ve Allah'ın izniyle onlara deve mucizesini göstermişti. Ama kavmi, bu dehşet verici mucizeyi görmelerine rağmen onu inkar ettiler ve Salih (a.s.)'ın söylediklerine hiç aldırmadılar. Hatta daha da ileri giderek, kendilerine mucize olarak gönderilen deveyi boğazlatıp öldürdüler. Halbuki, bir kayanın yarılıp içinden bir devenin çıkması gerçekten büyük bir mucizeydi. Ama buna rağmen onlar, Salih (a.s.)'ın davetini kabul etmediler. Bunun üzerine gökten, üzerlerine acı bir azap indi. Bu azaptan

sadece Salih (a.s.) ve beraberindeki takva sahipleri kurtuldu. Allah, bunu bize şöyle bildiriyor:

"Semûd'a da gelince; biz onlara doğru yolu gösterdik, fakat onlar körlüğü hidayete tercih ettiler. Böylece kazanmakta oldukları şeyler yüzünden onları alçaltıcı azabın yıldırımı yakalayıverdi. İman edenleri ve korkup-sakınmakta olanları ise kurtardık." [378]

*** Takvanın Tarifi**

Takva, Arapça "Vaka" kökünden türemekte olup[379] şu şekillerde tanımlanmıştır.

1- Takva, insanın, Yüce Allah'ın daima kendisini gözetlediği bilincinde olması, O'nu sevmesi, O'ndan korkması, merhametini ve hoşnutluğunu kazanmak için hayırlı ameller işlemesi, gazabından ve cezalandırmasından korunmak için kötülüklerden uzak durmasıdır. [380]

2- Takva, insanın, kıyamet günü kendisine zarar verecek bütün sözlerden ve davranışlardan şiddetle kaçınmasıdır. Veya takva, insanın, Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak hayırlı ameller işlemesi, gazabını ve cezasını gerektirecek yasaklardan kaçınmasıdır.

---

378 Fussilet, 41/17-18.

379 İbn Manzur, "Lisanu'l-arab", 15/402.

380 Ahmed izzeddin el-beyanuni, "Şu'mu'l-ma'siye ve bereketu't-takva", s. 71.

3- Hz. Ömer, Ubeyy b. Ka'b'a: Takva nedir? diye sordu.

Ubeyy: Sen, hiç dikenli yolda yürümedin mi? dedi.

Hz. Ömer: Evet dedi.

Ubeyy: Peki ne yapıyordun? diye sordu.

Hz. Ömer: Dikenlere basmamaya dikkat ediyordum dedi.

Ubeyy: İşte takva budur dedi.

4- Hz. Ali ise takvayı şöyle tanımlar: "O, Yüce yaratıcıdan korkmak, Kuran'la amel etmek, aza kanaat etme ve kıyamet gününe hazırlık yapmaktır."

5- Sahabelerden Ebu Derda da takvayı şöyle tarif eder: "Tam takva, kulun zerre miktarınca dahi olsa Allah'tan tam anlamıyla sakınmasıdır. Öyle ki, helal gördüğü bazı şeyleri bile haram korkusuyla terk etmesidir. O, kendisiyle haram arasında kesin bir perde olması için böyle davranır. Çünkü Allah, ufak dahi olsa kulların bütün yaptıklarından sorumlu olduklarını bize şöyle bildirmektedir:

"Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onu görür; Kim de zerre ağırlığınca bir şer (kötülük) işlerse, o da onu görür." [381]

---

[381] Zilzal, 99/7-8.

6- Adaletiyle ün salmış Ömer b. Abdülaziz takva hakkında şöyle söyler: "Gündüzleri oruç tutmak veya geceleri ibadetle geçirmek veya bu iki ameli de işlemek takva değildir. Asıl takva, Allah'ın yasakladıklarını terk etmek, emrettiklerini de yerine getirmektir. Bunları yaptıktan sonra, daha fazla ibadet yapabilen elbette daha fazla sevap kazanır."

7- Talak b. Habib de takvayı şöyle tanımlar: "Takva, Allah'ın sana verdiği nur ile sevabını umarak O'na itaat etmen, yine O'nun verdiği nur ile azabından korkarak yasakladıklarını terk etmendir."

8- Bazı erenler de şöyle söylemişlerdir: "İnsan, kalbinde olanlar bir tabağa konulup çarşı ve pazarda dolaştırıldığında, kendisine bakanlardan utanmadıkça takvada zirveye ulaşamaz."

9- Takva, Allah'ın seni, emrettiği yerlerde bulması, yasakladığı yerlerde de bulmamasıdır."

10- Takva, dışını halka süslediğin gibi içini de Hakk'a süslemendir. [382]

*** Takvanın dereceleri**

Dini metinlerde yapılan araştırma, takvanın üç derece olduğunu göstermektedir. Bu üç derece şöyledir:

---

[382] Salahaddin mardini, "et-Takva", s. 16-17.

1- Kıyamet günündeki ebedi azaptan, la ilahe illallah sözü ile kurtulmak. Şu ayet, takvanın bu derecesine işaret etmektedir: "Onları "takva sözü" üzerinde 'kararlılıkla ayakta tuttu. Zaten onlar da, buna layık ve ehil idiler." [383]

2- Allah'ın emirlerini yapmak, yasakladıklarından kaçınmak. Aşağıdaki ayet bu takva derecesine işaret etmektedir: "Eğer o ülkelerin halkı, inansalardı ve korkup-sakınsalardı, gerçekten üzerlerine hem gökten, hem de yerden (sayısız) bolluklar (bereketler) açardık." [384]

3- İnsanın düşüncesini, Allah dışında başka şeylerle meşgul eden her türlü düşünce ve fiilden uzak durmak. Şu ayet bu manaya işaret etmektedir: "Ey iman edenler, Allah'tan nasıl korkup-sakınmak gerekiyorsa öylece korkup-sakının ve siz, ancak müslüman olmaktan başka (bir din ve tutum üzerinde) ölmeyin." [385]

Abdullah b. Mesut bu ayetin anlamı şudur der: "İsyan etmeden Allah'a itaat etmek, O'nu hiç

---

[383] Fetih, 48/26.

[384] A'raf, 7/96.

[385] Al-i İmran, 3/102.

unutmadan daima anmak ve nankörlük etmeden O'na şükretmektir."[386]

*** Takva ile ilgili ayetler**

Yukarda da belirttiğimiz gibi 'Vaka' kökünden türeyen takva sözcüğü, Kuran-ı Kerim'in bir çok yerinde değişik şekillerde 258 kez geçmektedir. Ben bu araştırmamda, takva sözcüğünün anlamını en iyi şekilde ifade eden, onun önemini, faziletini ve faydalarını belirten ayetler üzerinde duracağım.

1- Takvayı emreden ayetler:

"Ey iman edenler, Allah'tan nasıl korkup-sakınmak gerekiyorsa öylece korkup-sakının." [387]

"Andolsun, biz sizden önce kitap verilenlere ve sizlere: "Allah'tan korkup-sakının" diye tavsiye ettik." [388]

"Ey iman edenler, Allah'tan korkup-sakının ve sözü doğru olarak söyleyin." [389]

"Ey iman edenler, Allah'tan korkup-sakının. Herkes yarın için neyi takdim edip-gönderdiğine baksın.

---

386 Ebu Suud, "Tefsir", 1/133; Beyanuni, "Şu'mu'l-ma'siye ve bereketu't-takva", s. 72-73.

387 Al-i İmran, 3/102.

388 Nisa, 4/131.

389 Ahzab, 33/70.

Allah'tan korkup-sakının. Hiç şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdar olandır.” [390]

2- Takva, imanın bir işaretidir:

“Eğer inanıyorsanız, Allah'tan korkup-sakının.” [391]

3- Takva, ilahi bir bağıştır:

“Nefse ve ona 'bir düzen içinde biçim verene, sonra ona fücurunu (sınır tanımaz günah ve kötülüğünü) ve ondan sakınmayı ilham edene (andolsun).” [392]

“Hidayeti bulmuş olanlara gelince; (Allah,) onların hidayetlerini arttırmış ve onlara takvalarını vermiştir.” [393]

4- Takva, insanlar arasında bir üstünlük ölçüsüdür:

“Allah katında sizin en üstün olanınız, takvaca en ileride olanınızdır.” [394]

5- Takva, Allah dostlarının bir özelliğidir:

“Haberiniz olsun; Allah'ın velileri, onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olacak değildirler. Onlar iman edenler ve (Allah'tan) korkup-sakınanlardır.” [395]

6- Takva, iyilik ve şükrün bir ifadesidir:

---

390 Haşr, 59/18.
391 Maide, 5/57.
392 Şems, 91/7-8.
393 Muhammed, 47/17.
394 Hucurat, 49/13.
395 Yunus, 10/62-63.

“Ama iyilik sakınan(ın tutumudur).” [396]

“Şu halde Allah'tan korkup-sakının ki, O'na şükredebilesiniz.” [397]

“Artık Allah'tan korkup-sakının ve bana itaat edin. Bilmekte olduğunuz şeylerle size yardım edenden korkup-sakının. Size hayvanlar, çocuklar (vererek) yardım etti. Bahçeler ve pınarlar da verdi." [398]

7- Mümin, takvada önder olmak ister:

“Ve onlar: "Rabbimiz, bize eşlerimizden ve soyumuzdan, gözün aydınlığı olacak (çocuklar) armağan et ve bizi takva sahiplerine önder kıl,"diyenlerdir.” [399]

*** Takvanın faydaları**

Takvanın insanlara büyük faydaları vardır. Bunlardan bir kaçını şöyle sıralayabiliriz:

1- Takva, Allah sevgisini kazanmayı sağlar:

“Hayır; kim ahdine vefa eder ve sakınırsa şüphesiz Allah da muttaki olanları sever.” [400]

2- Takva, Allah’ın merhametine yakın olmayı sağlar:

---

[396] Bakara, 2/189.

[397] Al-i İmran, 3/123.

[398] Şuara, 26/131-134.

[399] Furkan, 25/74.

[400] Al-i İmran, 3/76.

"(Allah) dedi ki: Azabımı dilediğime isabet ettiririm, rahmetim ise her şeyi kaplamıştır. Onu korkup-sakınanlara, zekâtı verenlere ve bizim ayetlerimize iman edenlere yazacağım." [401]

"Bu indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır. Şu halde ona uyun ve korkup-sakının. Umulur ki esirgenirsiniz." [402]

3- Takva, Allah'ın yardımına sebep olur, başarılı olmayı sağlar:

"Şüphe yok Allah, korkup sakınanlarla ve iyilik edenlerle beraberdir." [403]

"Allah'tan korkup-sakının ve bilin ki muhakkak Allah, korkup-sakınanlarla beraberdir." [404]

"Fakat kim verir ve korkup-sakınırsa ve en güzel olanı doğrularsa, Biz de onu kolay olan için başarılı kılacağız." [405]

4- Takva, kurtuluş gemisidir; başarı ve kurtuluş yoludur; insanları güvenlik ve esenliğe kavuşturur:

"Ey Ademoğulları, içinizden size ayetlerimi haber veren peygamberler geldiğinde, kim korkup-sakınırsa

---

401 A'raf, 7/156.
402 En'am, 6/155.
403 Nahl, 16/128.
404 Bakara, 2/194.
405 Leyl, 92/5-7.

ve (davranışlarını) düzeltirse işte onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır." [406]

"Allah, takva sahiplerini (inanarak ve davranarak) zafere ulaşmaları dolayısıyla kurtarır. Onlara kötülük dokunmaz ve onlar hüzne kapılmayacaklardır." [407]

5- Takva, kalpte bir nur diriltir; takva sahibi bu nur sayesinde, hak ile batılı birbirinden ayırt eder:

"Ey iman edenler, eğer Allah'tan korkup-sakınırsanız, size doğruyu yanlıştan ayıran bir nur ve anlayış (furkan) verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar." [408]

6- Takva, kişinin gaflette kalmasına engel olur, ona hatırlama yeteneği kazandırır ve işlerin hakikatini görmesini sağlar:

"(Allah'tan) Sakınanlara şeytandan bir vesvese eriştiğinde (önce) iyice düşünürler (Allah'ı zikredip-anarlar) , sonra hemen bakarsın ki görüp bilmişlerdir..." [409]

7- Takva, kötülükleri örter ve bağışlanmasını sağlar:

---

406 A'raf, 7/35.
407 Zumer, 39/61.
408 Enfal, 8/29.
409 A'raf, 7/201.

"Eğer, Kitap Ehli iman edip sakınsalardı, elbette onların kötülüklerini örter ve onları 'nimetlerle donatılmış' cennetlere sokardık." [410]

"Kim Allah'tan korkup-sakınırsa, Allah, onun kötülüklerini örter ve onun ecrini büyütür." [411]

8- Takva, dostlar arasında sohbetin devam etmesini sağlar:

"Muttakiler hariç olmak üzere, o gün, dostların kimi kimine düşmandır. Ey kullarım, bugün sizin için bir korku yoktur ve siz hüzne kapılacak da değilsiniz." [412]

9- Takva, işlerin kolaylaşmasını ve rızkın bol olmasını sağlar:

"Eğer o ülkelerin halkı inansalardı ve korkup-sakınsalardı, gerçekten üzerlerine hem gökten, hem de yerden (sayısız) bolluklar (bereketler) açardık." [413]

"Kim Allah'tan korkup-sakınırsa, (Allah) ona bir çıkış yolu gösterir; Ve onu hesaba katmadığı bir yönden rızıklandırır. Kim de Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter." [414]

10- Takva, düşmandan korunmanın ve zafer elde etmenin bir sebebidir:

---

[410] Maide, 5/65.

[411] Talak, 65/5.

[412] Zuhruf, 43/67-68.

[413] A'raf, 7/96.

[414] Talak, 65/2-3.

"Eğer siz sabreder ve sakınırsanız, onların 'hileli düzenleri' size hiç bir zarar veremez." [415]

11- Takva, işlerin düzelmesini sağlar:

"Ey iman edenler, Allah'tan korkup-sakının ve sözü doğru olarak söyleyin. Ki O (Allah), amellerinizi ıslah etsin ve günahlarınızı bağışlasın." [416]

12- Takva, amellerin kabul edilmesini sağlar:

"Allah, ancak korkup-sakınanlardan kabul eder." [417]

13- Takvanın faydalarından biri de, bu dünyada ve ölümden sonra müjdelenmektir:

"Haberiniz olsun; Allah'ın velileri için korku yoktur, onlar mahzun olacak da değildirler. Onlar iman edenler ve (Allah'tan) korkup-sakınanlardır. Müjde, dünya hayatında ve ahirette onlarındır. Allah'ın sözleri için değişiklik yoktur. İşte büyük 'kurtuluş ve mutluluk budur." [418]

14- Takva, ahirette büyük ödül ve sevap kazanmayı sağlar:

---

[415] Al-i İmran, 3/120.

[416] Ahzab, 33/70-71.

[417] Maide, 5/27.

[418] Yunus, 10/63-64.

"Eğer iman eder ve korkup-sakınırsanız, sizin için büyük bir ödül / ecir vardır." [419]

"Şüphesiz muttaki olanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini alanlar olarak cennetlerde ve pınarlardadırlar; Çünkü onlar, bundan önce ihsanda (güzel davranışta) bulunanlardı." [420]

15- Takvanın en büyük faydası, nimetler yurdu cennette ebedi kalmaktır:

"De ki: Dünyanın metaı azdır, ahiret ise muttakiler için daha hayırlıdır." [421]

"O cennet; biz, kullarımızdan takva sahibi olanları (ona) varisçi kılacağız." [422]

"Rabbinizden olan mağfirete ve eni, göklerle yer kadar olan cennete (kavuşmak için) yarışın; o, muttakiler için hazırlanmıştır." [423]

---

[419] Al-i İmran, 3/179.

[420] Zariyat, 51/15-16.

[421] Nisa, 4/77.

[422] Meryem, 19/63.

[423] Al-i İmran, 3/133. Daha geniş bilgi için bkz. Salahaddin mardini, "et-Takva", s. 23-27; Beyanuni, "Şu'mu'l-ma'siye ve bereketu't-takva", s. 70-90.

4- İSTİKAMET

Davetçide mutlaka bulunması gereken bir özellik de, dürüstlük ve istikamettir. İstikamet, doğru olan yolu takip etmek ve ondan hiç ayrılmamaktır.[424]

İstikamet, İslami değerlere bağlı kalmak, Allah'ın çizdiği hidayet yolunda yürümek, sınırlarını korumak, sınırlamalarına uymak, emirlerini yerine getirmek ve yasakladıklarından kaçınmaktır.[425]

İstikamet ve dürüstlük, hem niyetlerde hem sözlerde hem de fiillerde olmalıdır. Fussilet suresinin bir çok ayeti, bu özellik üzerinde durmakta ve onun ne derece büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. İstikamet sahibi olan, niyetinde sözünde ve fiillerinde dürüst olan mümin, ahirette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan aklın düşünmediği büyük nimetlere ve ödüllere kavuşacaktır. Yüce Allah bu gerçeği şöyle ifade etmektedir:

"Şüphesiz onlar "Bizim Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu); işte onların üzerine melekler iner (ve derler ki;) "Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size va'd olunan cennetle sevinin. Biz, dünya hayatında da, ahirette de

---

424 Muhammed b. alan es-Sıddiki, "Delilu'l-falihin", 1/282.

425 Dr. Ahmet eş-Şirbasi, "Mevsuatu ahlaki'l-kur'an", 1/165.

sizin velileriniziz. Orda nefislerinizin arzuladığı her şey sizindir ve istemekte olduğunuz her şey de sizindir. Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah) tan bir ağırlanma olarak." [426]

Abdullah b. Abbas bu ayet hakkında şunları söyler: "Bu ayet Hz. Ebubekir hakkında nazil oldu. Müşrikler: "Rabbimiz Allah'tır, melekler de onun kızlarıdır. Tapmakta olduğumuz bu ilahlar, bizim Allah katındaki şefaatçilerimizdir" dediler ve doğru yoldan ayrıldılar. Müşriklerin bu sözlerine karşılık Hz. Ebubekir de: "Bizim Rabbimiz birdir ve O'nun hiçbir ortağı yoktur. Muhammed (s.a.v.) de O'nun kulu ve resulüdür." Dedi ve doğru yolu takip etti."

Enes b. Malik anlatıyor. Hz. Peygamber, "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu)" ayetini okudu ve şöyle buyurdu: "İnsanlar bu sözü söylediler ancak daha sonra bir çoğu onu yine inkar etti. Kim bu söz üzerine ölürse işte o, istikamet sahibi olanlardandır." [427]

Bir defasında Hz. Ömer minbere çıktı ve: "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru bir istikamet tutturanlar (yok mu)" ayeti hakkında: "Allah'a yemin olsun ki onlar, Allah'ın yolunda dosdoğru

[426] Fussilet, 41/30-32.

[427] Elbani, "Zaifu süneni't-tirmizi", s. 411.

yürüdüler ve asla tilkiler gibi, sağa sola sapmadılar" dedi.

Hz. Osman ise bu ayet hakkında şunu söyler: "İstikamet, "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra samimiyetle ve içtenlikle onun gerekleriyle amel etmektir."

Hz. Ali, "istikamet tutturanlar", Allah'ın farz kıldıklarını yapan ve yerine getirenlerdir der. Tabiilerden de bu ayet hakkında bir çok söz nakledilmiştir. İşte onlardan Fudayl b. Iyad'ın sözü: "İstikamet tutturanlar", bu fani dünyadan uzaklaşıp baki ve sürekli olana yönelenlerdir."

Kimisi de istikamet, sözde istikamet sahibi olanın amelde de istikamet sahibi olmasıdır demiştir.

Kurtubi der ki: Bu sözler, her ne kadar benzer anlamalar taşısa da bunların özeti şudur. İstikamet, inançta, sözde ve amelde Allah'a itaat etmek ve buna devam etmektir.

"Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size va'd olunan cennetle sevinin": İbn Zeyd ve Mücahit bu ayeti: "Melekler, ölüm anında onların yanına iner" diye tefsir ederken, Mukatil ve Katade: "Yeniden diriliş için kabirlerinden kalktıkları vakit melekler yanlarına iner" diye tefsir ederler.

Veki' ve İbn Zeyd ayette geçen müjdenin, ölüm anında, kabirde ve yeniden diriliş anında olmak üzere üç yerde gerçekleştiğini söylerler.

"Korkmayın ve hüzne kapılmayın", geride bıraktığınız çocuklarınıza Allah kefil olduğu için, gelecekleri konusunda endişelenmeyin ve korkmayın. Amellerinizin reddedilmesinden de korkmayın; çünkü bütün iyi amelleriniz kabul edilmiştir. İşlediğiniz günahlar yüzünden üzülmeyiniz; çünkü onlar da bağışlanmıştır.

Cennet müjdesiyle istikamet sahibi olanlara inen melekler derler ki: "Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velileriniziz." Mücahit bu ayet hakkında: "Melekler bu kimselere: "Biz, dünyada sizinle birlikte olan yakın dostlarınızız" derler. Kıyamet günü olunca da onlara: "Biz, sizinle birlikte cennete girmedikçe asla sizden ayrılmayız" derler. "Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velileriniziz" sözünün Allah'a ait olma ihtimali de vardır. Çünkü Allah, bu dünyada da ve ahirette de müminlerin velisi ve dostudur."

"Orda nefislerinizin arzuladığı her şey sizindir": Her türlü zevk ve sefaya kavuşacaksınız.

"Ve istemekte olduğunuz her şey de sizindir.": Temenni ettiğiniz ve kavuşmayı arzuladığınız her şeyi elde edeceksiniz.

"(Allah)'tan bir ağırlanma olarak.": Bu nimetlerin hepsi Allah'ın size bir ikramıdır. O gerçekten günahları bağışlayan ve kullarına çok merhamet edendir. [428]

---

[428] Kurtubi, "el-Cami'u li ahkami'l-kur'an.", 15/357.

Bu ayetler, istikamet gerçeğini, dünya ve ahiret hayatındaki büyük mükafatını açık ve net bir şekilde ifade etmektedir. "Rabbimiz Allah'tır" sözünün anlamı, sadece sözle bu söze bağlı kalmak değildir. Aynı zamanda bu söz, onun gereklerini yerine getirmek, yaşantı biçiminde ve iç dünyasında istikamet sahibi olmak anlamına da gelmektedir.

Bu sözde durmak ve kişiye yüklediği sorumlulukları yerine getirmek, hiç şüphesiz oldukça zor ve ağır bir iştir. Zaten bu yüzden bu niteliği taşıyanlar, Allah katında böyle büyük nimetlerle ödüllendirilmekte, meleklerle sohbet etme, onların desteklerini ve sevgilerini kazanma şerefine kavuşmaktadırlar. Melekler bu yüzden onlara "korkmayın ve üzülmeyin, size va'd olunan cennetle sevinin; biz, dünya hayatında da ahirette de sizin velileriniziz" demekte ardından, onlara va'd edilen cenneti en güzel şekilde ve en kapsamlı ifadelerle tasvir etmektedirler. Çünkü varacakları yerleri bilmeleri onları, daha da sevindirecek ve oraya varmanın özlemi içinde olacaklardır.

"Orda nefislerinizin arzuladığı her şey sizindir ve istemekte olduğunuz her şey de sizindir" cümlesi, cenneti onların gözünde daha da güzelleştirmekte ve değerli kılmaktadır.

"Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah) tan bir ağırlanma olarak" cümlesi de, bu nimetlerin bizzat Allah

katından O'nun rahmet ve mağfireti ile kendilerine indirildiğini vurgulamaktadır.

Bütün bunlardan hareketle bu özelliğin, mutlaka her davetçide bulunması gerekir. Çünkü davetçi, insanları erdemli davranışlara, üstün ahlaka ve kötülüklerden uzak durmaya çağırmaktadır. Zaten istikamette budur. Davetçi, kendisinin yapmadığı veya uzak durduğu bir işe insanları nasıl davet edebilir? Davetçinin tamamen veya kısmen istikamet sahibi olmaması, onun kişiliğinde ikili bir yapının oluşmasına ve çelişkiye düşmesine neden olur. Halbuki davetçi, sözlerden önce fiilleriyle ve ahlakıyla insanları davet eder; bu özelliğiyle onlara öncülük ve önderlik eder. Yüce Allah, davetçinin yapısında ikilik olmaması gerektiğine dikkat çeker ve şöyle buyurur:

"Kitabı okuduğunuz halde siz, insanlara iyiliği emrederken kendinizi unutuyor musunuz? Yine de akıllanmayacak mısınız?" [429]

Bu durumla ilgili olarak Yüce Allah bir başka ayette ise şöyle buyurur:

"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi neden söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında büyük bir suçtur." [430]

---

[429] Bakara, 2/44.
[430] Saf, 61/2-3.

İstikametle ilgili söylenenler özetle işte bunlardır. O halde davetçi, düşüncesinde, sözlü veya fiili yaşantısında ve ahlaki yapısında kesinlikle herhangi bir eğrilik ve yanlışlık bulunmamalıdır. Her şeyden önce samimi olmalı, sağlam bir niyete ve amaca sahip olmalıdır.

Ebu Amr veya Ebu Amra'dan, Süfyan b. Abdullah dedi ki: "Bir defasında Hz. Peygambere: Ey Allah'ın resulü! İslam'da bana öyle bir söz söyle ki, bir daha senden başkasına sormayayım? dedim. Allah resulü: "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol!" buyurdu." [431]

"Dosdoğru ol!", yani Allah'ın emrettiklerini yapmaya ve yasakladığı bütün davranışlardan kaçınmaya devam et. Doğruluk asla eğriliği kabul etmez; çünkü eğrilik, doğruluğun zıddıdır.[432]

Bilinmelidir ki peygamberler gibi Allah'ın hata yapmaktan koruduğu masum kimselerden başka hiç kimse, tam ve kamil bir istikamete ulaşamaz. Fakat bizden istenen, ona ulaşmak için gayret göstermek, bu hususta nefisle mücadele etmek ve çaba harcamaktır. Elbette peygamberler dışında hiç kimse masum ve hatasız değildir. Ama insan elinden geldiğini ve yapabildiğini yapmaktan geri kalmamalı, hataları ve

---

431 Müslim, 1/65.

432 Muhammed b. alan es-Sıddiki, "Delilu'l-falihin", 1/284.

eksiklikleri için Rabbinden bağışlanma dilemeli, farkına vardığı hatadan tevbe edip onu terk etmeli ve bir daha aynı hatayı yapmamalıdır.

Enes b. malik rivayet ediyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Her insan oğlu hata yapar. Ancak hata yapanların hayırlısı, o hataları terk edip tevbe edenlerdir."[433]

Hz. Peygamber bir hadisinde, insanların tam ve kamil bir istikamete ulaşamayacaklarını bize bildirmiştir. Sahabelerden Sevban rivayet ediyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Dosdoğru / istikamet sahibi olun ve amellerinizi hesaplamayın. Biliniz ki, sizin en hayırlı ameliniz namazdır ve müminden başkası abdest almaya özen göstermez." [434]

Ebu Hüreyre rivayet ediyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Şüphesiz din, kolaylıktır. Dinde aşırı / katı davranan mutlaka mağlup olur. O halde doğru ve dengeli olunuz; müjdeleyiniz; sabah, öğlen ve gece vakitlerinden yardım alınız."[435]

İstikamet, sözlerde, amellerde ve niyetlerde dengeli olmak ve aşırılıklara kaçmamaktır. Kul ne zaman ki, Allah'ı tanır, O'na karşı gelmekten korkar, O'nu sever, iradesine tam anlamıyla teslim olur, O'ndan

---

[433] İmam Ahmet, "el-Müsned", 3/198; Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/305.

[434] İmam Ahmet, "el-Müsned", 5/276-277, 5/282.

[435] Buhari, 1/18; Müslim, 1/540.

ümit kesmez, her işinde O'na dayanır, O'nun dışında her şeyden yüz çevirirse işte o zaman, diğer bütün organları Allah'a itaat etmede istikrara kavuşur. Unutulmamalıdır ki kalp, diğer organların padişahıdır. Bir başka ifadeyle bütün organlar, kalbin birer askeridir. Eğer padişah düzelir ve doğru yola girerse, askerler ve halk da düzelir; liderleriyle birlikte doğru yolu takip ederler. Bu yüzden Yüce Allah, "(ey Peygamber ve Peygamber'e uyanlar) yüzünü samimiyetle ve tamamen bu dine çevir." [436] buyurmaktadır.

Kalpten sonra kişinin istikametini koruyan ve ona doğru bir kişilik kazandıran en büyük organ, dildir. Çünkü dil, kalbin tercümanıdır. Kalpte saklı olan anlamları dil ifade eder. Bu yüzden Hz. Peygamber, istikameti emrettikten sonra dili korumayı tavsiye etmektedir. Enes b. Malik anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bir kulun kalbi düzelmedikçe, imanı düzelmez. Dili düzelmedikçe de kalbi düzelmez." [437]

Bir başka hadiste ise Hz. Peygamber şöyle buyurur: "İnsan oğlu her sabahladığında, bütün organlar dile der ki: Bizim için Allah'tan kork! Çünkü biz,

---

[436] Rum, 30/30.

[437] İmam Ahmet, "el-Müsned", 3/198.

sana bağlıyız. Eğer sen düzelirsen biz de düzelir; eğrilirsen biz de eğriliriz." [438]

[438] Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/287; İbn Receb el-Hanbeli, "Camiu'l-ulum ve'l-hikem.", s. 177-179.

5- DAVET

Davetçiyi diğer insanlardan ayıran en büyük özellik, insanları Allah'a davet etmesidir. Bu, Allah'a davetin sadece ona mahsus bir özellik olduğunu anlamına gelmez. Çünkü Allah'a davet işi, gücü nispetinde toplumdaki her bireyin bir görevidir.

Allah katında en güzel sözler, Allah'a davet edilirken söylenen sözlerdir. Bu gerçek, şu ayette açık bir şekilde ifade edilmektedir: "Allah'a çağıran, salih amelde bulunan ve: "Gerçekten ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir?" [439]

Kurtubi bu ayeti tefsir ederken şunu söyler: "Bu ayetin anlamı, hangi söz bu Kuran'dan daha güzeldir? Allah'a ve O'na itaate davet edenden daha güzel sözlü kim vardır?"

İbn Sirin, es-Suddi, İbn Zeyd ve Hasan Basri ise, "ayette sözü edilen kişi Hz. Peygamberdir" demişlerdir. Hasan Basri, bu ayeti okuduğu zaman şöyle derdi: "Bu kişi, Allah'ın sevgili kulu, özel dostu, en seçkin ve en üstün kulu Hz. Peygamberdir. Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın yeryüzünde en çok sevdiği insan odur. Allah, onun duasını ve davetini kabul etmiş, o da insanları buna davet etmiştir."

---

439 Fussilet, 41/33.

Hz. Aişe, İkrime, Kays b. Ebi Hazim ve Mücahit, bu ayetin müezzinler hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir. İbn Arabi, ilk görüşün doğru olduğunu, çünkü ezanın Medine'de meşru kılındığını, bu ayetin ise Mekke'de nazil olduğunu; ancak ikinci görüşün anlam olarak doğru olabileceğini söyler.

Hasan Basri, bu ayetin âmm / genel olduğunu, dolayısı ile Allah'a davet eden her kesin güzel sözlü olduğunu söyler.[440]

Es-Sa'di bu ayeti tefsir ederken şunları söyler: Ayette geçen soru, tekrarlanan olumsuzluk anlamındadır. Yani, hiç kimse Allah'a davet edenden daha güzel sözlü olamaz. Buradaki söz sözcüğü, cümleler topluluğu olarak bilinen anlamda olabileceği gibi, takip edilen yol ve uyulan metot anlamında da olabilir. Davetçi, inanmayanları İslam'a davet ederken, gaflette olan müminlere öğüt verirken ve batıl düşünceleri savunanlarla tartışırken mutlaka güzel bir üslup kullanmalı ve onların nefretini kazanacak üsluplardan kesinlikle kaçınmalıdır. İnsanlara, Allah'a ibadet etmeyi emrederken, elinden geldiğince onları ibadete teşvik ederken, onları Allah'ın yasaklarını işlemekten men ederken tatlı dil ve tavsiye edici bir dil kullanmalı, yasakları işlemeyi terk etmelerini sağlayacak yollar ve metotlar geliştirmelidir. İnsanları gerçek İslam'a

440 Kurtubi, "el-Cami'u li ahkami'l-kur'an.", 15/360.

çağırırken onları küfür ve şirkten kurtarma amacında olmalı, başka hiçbir gizli amacı olmamalıdır. Kısaca davetçi, iyiliği emrederken de kötülükten men ederken de asla nefret ettirici üslup kullanmamalıdır.

Davetçinin böyle sevdirici ve özendirici bir üslupla insanları Allah'a davet etmesi, onların sevgisini kazanmasını sağlar. Davetçi, insanlara daha çok Allah'ın nimetlerinden ve merhametinden bahsetmeli fakat bunun yanında, onları azapla korkutmaktan da geri kalmamalıdır. Çünkü insanları teşvik etmek de tehdit etmek de İslam'ın kullandığı davet üsluplarındandır.

İnsanları davet ederken, konuyla ilgili Allah'ın kitabından ve ilim ve hidayet rehberi resulün sünnetinden alıntılar yapmak gerekir. İnsanları, üstün ahlaki değerlere çağırmak, onları kötülüklere iyilikle cevap vermeye davet etmek, yoksullara, anne ve babaya, uzak ve yakın akrabaya yardım etmeye teşvik etmek her müminin bir görevidir. Davetçi, çeşitli vesilelerle, mutluluk veya musibet zamanlarında ortama uygun öğütler ve nasihatlerde bulunmalı, insanları her türlü hayra ve güzele teşvik edip onları, her türlü kötülük ve fenalıklardan da sakındırmalıdır.[441]

---

441 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/575-576.

Davet, davetçinin vazgeçilmez bir özelliğidir. Davetçinin iki hedef kitlesi vardır.

1- Müslüman olamayanlar. Davetçi müslüman olamayan insanları, İslam'a girmeye davet eder.

2- Müslüman olanlar. Davetçi, müslüman olan ancak bir çok hataları bulunan insanları da davet etmekle yükümlüdür. Davetçinin müslümanlara yönelik daveti, onların imanlarını güçlendirecek, İslam'ın emir ve yasaklarına, edep ve ahlakına bağlı kalmalarını sağlayacak çalışmalar yapmasıdır.

Yukarda zikrettiğimiz ayet, Allah'a davet eden davetçinin özelliklerini belirtmekte, kullanacağı üsluptan, sahip olması gereken edep ve ahlaktan söz etmektedir. Başta Hz. Peygambere ve ümmetinden her davetçiye davet metodunu ve ilkelerini açıklamaktadır. Yani Allah bu ayetle, peygambere ve onun yolunu takip edenlere şöyle demektedir: Ey Muhammed (s.a.v.) ve takipçileri! İnsanları mutlaka bu dine davet etmelisiniz. Bunu en güzel şekilde ve üslupta yapmalısınız. Bu yolda yalnız kalmaya, sıkıntılara ve yolun uzunluğuna sabretmelisiniz.

Ancak o zaman davet için söylenen sözler, yeryüzünde söylenen en güzel sözler olur; güzel kelimelerin en başında göğe doğru yükselir. Fakat bu sözler, mutlaka onları doğrulayan salih amellerle ve tam bir teslimiyetle birlikte söylenmelidir. İşte o zaman

yapılan davet, her türlü şaibeden ve bulanıklıktan uzak net bir davet olur. Davetçiye düşen, bu daveti en güzel şekilde insanlara tebliğ etmektir.

Böyle bir samimiyet ve içtenlikle yapılan davetten sonra insanların, davetçiden yüz çevirmesi veya onu terbiyesizlikle suçlayıp düşüncelerine saldırmalarının pek önemi yoktur. Davetçi, onların bu tür davranışlarına aynen karşılık vermez; iyilikle karşılık verir. Böylece o, güzel karşılık vermekle derecesi yükselirken diğerleri, davetçiye kötü cevap vermekle dereceleri daha da düşmüştür.

Allah'a davet, her zaman ve her durumda davetçiye lazımdır. Onun durumu, tıpkı peygamberlerin durumu gibidir. Peygamberler, bir saat bile davetten geri durmayıp, bu görevi hakkıyla yerine getirmek için bütün hayatlarını feda ettiler ve bu uğurda karşılaştıkları sayısız sıkıntı ve musibetlere göğüs gerdiler. Davetçi de, peygamberleri kendine örnek almalı ve bu uğurda karşılaşacağı zorluklara tahammül etmelidir.

Davetçi, kesintisiz devam eden davet çalışmaları sonunda eğer kendinde bir yavaşlama ve gevşeklik hissederse, azim ve kararlılığının zayıfladığını ve yılgınlıkla karşı karşıya olduğunu bilmelidir. Böyle bir durumda kendisine dönüp nefsini hesaba çekmeli, imanını güçlendiren salih amelleri çok işlemeye ve daha çok Rabbine yalvarmaya özen göstermelidir. Böylece bu

yılgınlık ve gevşeklik musibetinden kurtulur; önceki gibi girişken, azimli ve cesur olur.

Eğer nefis serbest bırakılır ve rahatlığa alışırsa, iş yapmaktan erinir; hareketsizliğe ve tembelliğe alışır. Böylece yerine çakılıp kalır, hareket etmekten ve çalışmaktan hoşlanmaz, azmi kırılır, kararlılığı zayıflar. Halbuki davetçinin, kırılmayan bir azme, zayıflamayan bir kararlılığa, güçlü bir kişiliğe ve fedakarlığa ihtiyacı vardır. Davetçi, bütün bu özelliklere sahip olmalıdır ki, güçlü bir şekilde yaşam savaşına katılabilsin, zorluk ve sıkıntılara karşı direnebilsin. Allah'ın izni ve yardımı ile hoşnut olacağı sonuçlara ulaşabilsin.

Davetçi, insanları Allah'ın dinine davet etme yükümlülüğünü yerine getirdikçe mutlu olacak ve davet nedeniyle elde ettiği sevabın üstünlüğünü daha iyi anlayacaktır. Bu, onu daha çok çalışmaya teşvik edecek ve davet konusunda daha duygusal olmasını sağlayacaktır.

Bu yüzden davetçinin, söylediğimiz bu meseleleri yalnız başına veya aralarında alimlerin de bulunacağı gruplar arasında müzakere etmeli ve konuyla ilgili kitaplar okuyarak kendisini geliştirmelidir. Özellikle bir ağırlık ve gevşeklik hissettiğinde veya kendisinde bir yavaşlama gördüğünde bu muhasebeyi mutlaka yapmalıdır.

6- BAĞLILIK VE ÜSTÜNLÜK (SADAKAT VE ONUR DUYMA)

Müslüman davetçinin, dine bağlılık ve onunla onur duyma özelliği Fussilet suresinde açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu özellik, surede şöyle ifade edilir:

“Allah'a çağıran, salih amelde bulunan ve: "Gerçekten ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir?” [442]

Bu ayet, davetçinin İslam’a bağlılık ve sadakatine vurgu yapmakta, onun değerli bir varlık olduğunu bildirmektedir. Ayet bu şekilde davetçinin şanını yüceltmekte ve onu başkalarından daha üstün tutmaktadır. Davetçiye verilen bu şeref ve makam, kesinlikle onun ırkı, rengi veya dili yüzünden kendisine verilmemiştir. Onun söz, amel ve yaşam tarzında dini değerlere bağlı kalması, bununla onur duyması, sadece kendi iyiliğini düşünmeyip insanları davet etmekle, başkalarını da düşündüğünü ortaya koyması, ona bu üstün makamı kazandırmıştır. Yüce Allah, kendi katında tek geçerli dinin İslam olduğunu, bu yüzden ona bağlı olanların da diğer varlıklardan üstün olduğunu şöyle bildirmektedir:

“Hiç şüphesiz din, Allah katında İslâm'dır.” [443]

---

[442] Fussilet, 41/33.

[443] Al-i İmran, 3/19.

Davetçi, kişisel ve bireysel din anlayışını aşmış, söz ve eylemleriyle onu başkasına aktarma derecesine ulaşmış örnek bir insandır. Bu yüzden Allah katında üstün mevki ve makama layıktır.

İslam, daima yücedir ve kendisine bağlı olanları da yüceltir. Hiçbir din kesinlikle onun üstünde olamaz. Bu yüzden Allah katında müslüman, diğer insanlardan daha üstündür. Hatta üstünlük konusunda müslüman olanlarla olmayanlar arasında karşılaştırma yapacak bir yön bile bulunmamaktadır. Yüce Allah, inananların inanmayanlardan kendisine şirk koşanlardan daha üstün olduğunu şöyle bildirmektedir:

"Hiç şüphesiz, Allah, kendisine şirk koşanları bağışlamaz. Bunun dışında kalanlardan dilediğini bağışlar." [444]

"Onların yapmakta oldukları her işin önüne geçtik, böylece onu savrulmuş toz zerreleri haline getirdik." [445]

İslam, müslümanın özellikle davetçinin dini ile onur duymasını teşvik etmekte, ona, kendisine güven duymasını ve imanının güçlenmesini sağlamaktadır. Yüce Allah, bununla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, dirimim ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah'ındır.

[444] Nisa, 4/116.

[445] Furkan, 25/23.

O'nun hiç bir ortağı yoktur. Ben böyle emrolundum ve ben müslüman olanların ilkiyim." [446]

"Eğer yüz çevirecek olursanız, ben sizden bir karşılık istemedim. Benim ecrim, yalnızca Allah'a aittir. Ve ben, müslümanlardan olmakla emrolundum." [447]

"Biz, İsrailoğullarını denizden geçirdik; Firavun ve askerleri azgınlıkla ve düşmanlıkla peşlerine düştü. Sular onu boğacak düzeye erişince (Firavun) : "İsrailoğullarının kendisine inandığı (ilahtan) başka ilah olmadığına inandım ve ben de müslümanlardanım" dedi." [448]

"(De ki:) "Ben, ancak bu şehrin Rabbine ibadet etmekle emrolundum ki, O, burasını kutlu ve saygıdeğer kıldı. Her şey O'nundur. Ve müslümanlardan olmakla emrolundum." [449]

"De ki: "Ben, dini yalnızca O'na halis kılarak Allah'a ibadet etmekle emrolundum. Ve ben, müslümanların ilki olmakla da emrolundum." [450]

"Biz insana, 'anne ve babasına' iyilikle davranmasını tavsiye ettik. Annesi onu güçlükle taşıdı ve onu güçlükle doğurdu. Onun (hamilelikte) taşınması

---

[446] En'am, 6/162-163.
[447] Yunus, 10/72.
[448] Yunus, 10/90.
[449] Neml, 27/91.
[450] Zümer, 39/11-12.

ve sütten kesilmesi, otuz aydır. Nihayet güçlü (erginlik) çağına erip kırk yıl (yaşın)a ulaşınca, dedi ki: "Rabbim, bana, anne ve babama verdiğin nimete şükretmemi ve senin razı olacağın salih bir amelde bulunmamı bana ilham et; benim için soyumda da salahı ver. Gerçekten ben tevbe edip sana yöneldim ve gerçekten ben müslümanlardanım." [451]

"Gerçekten ben müslümanlardanım" ayeti hakkında müfessirlerin görüşleri şöyledir.

1- İbn Cerir, bu ayeti şöyle tefsir eder: "Yani, Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak ona boyun eğdim, ibadet ederek O'na karşı kendimi zelil kıldım, O'nun birliğine inanarak azabından kendimi korudum demektir." [452]

2- Er-Razi bu ayete şu anlamı verir: Kalbin Allah'ı tasdik etmesi ve organların da O'na itaat etmesi iman için yeterli değildir. Dilin de eğer bir mani yoksa, mutlaka kalpte bulunanı ifade etmesi ve bunu dile getirmesi gerekir. Böylece mümin bir kişide şu dört özellik bulunmuş olur:

a- Dilin imanı ikrar etmesi

b- Organların salih amel işleyerek Allah'a itaat etmesi

---

451 Ahkaf, 46/15.

452 Taberi, "Camiu'l-beyan fi tefsiri'l-kur'an", 24/75.

c- Kalbin hakkı tasdik etmesi

d- Delillerle Allah'ın dinini anlatması.

Hiç şüphesiz bu dört özelliğe sahip olan insan, bütün varlıkların en üstünü ve en şereflisidir. Bu özelliklerin eksiksiz bulunduğu kimse, elbette Hz. Muhammed'den (s.a.v.) başkası değildir.[453]

3- Es-Sa'di de bu ayet hakkında şöyle söyler: Allah'ın emir ve yasaklarına içtenlikle uyanlar ve O'nun çizdiği yoldan ayrılmayanlardır. Bu mertebe, kendilerini yetiştiren ve görevlerini en güzel şekilde ve eksiksiz yerine getiren, böylece peygamberlerin bütün mirasını elde eden sıddıklara has bir mertebedir.[454]

4- el-Alusi ise ayet hakkında şunu söyler: Mümin bu sözü, müminlerden olma sevinci ve mutluluğuyla söyler. Sevabını umarak ve onunla onur duyarak kalbindeki bu inancı ifade eder. [455]

İman ve İslam'da istisna

Hiç kuşku yok ki, dinin mertebeleri İslam, iman ve ihsan olmak üzere üçtür. Bu mertebelerden biri yalnız söylendiğinde, bütün mertebeleri kapsar ve dinin tamamına özel ad olur. Ama eğer biri, diğeriyle birlikte anılırsa, örneğin iman ile İslam yan yana zikredilirse, o

---

453 Er-Razi, "Tefsiru'l-kebir", 27/126.

454 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/576.

455 El-Alusi, "Ruhu'l-meani", 24/122.

zaman her birinin kast ettiği anlamın farklı olduğu ve aynı anlamda kullanılmadıkları anlaşılır.

İslam, İslam'ın şartları olarak bilinir ve zahiri bir takım ibadet türlerini kapsar.

İman, imanın şartları olarak bilinir ve gaybi bir takım inançlarla ilgilidir.

İhsan da, iman gibi gaybla alakalı bir konudur.

Bazı kimseler, "İnsan, açık bir şekilde kendisinin müslüman veya mümin olduğunu söyleyebilir mi? Yani insanın, ben müslümanım veya ben müminim demesi caiz mi? İman veya İslam'da istisna yapabilir mi? Yani, ben müslümanım inşallah veya ben müminim inşallah demesi caiz mi?" sorusunu sorabilir. İbn Teymiyye bu sorulara şöyle cevap verir: "İmanda istisna –yani insanın, ben müminim inşallah demesi- hakkında din bilginleri üç görüş ileri sürmüşlerdir.

Kimi din bilginleri insanın, böyle söylemesini vacip kabul eder. İmanda istisna yapmanın vacip olduğunu söyleyen bu kimselerin iki delili bulunmaktadır.

İman veya küfür, kişinin üzerinde öldüğü bir inançtır. Bu yüzden insan, öldüğü inanca göre mümin veya kafir sayılır. Kişinin mümin veya kafir olacağı Allah'ın ilminde önceden belirlenmiştir. Biz ne Allah'ın bu konudaki ilmini ne de kişinin, üzerine öldüğü inancı bilemeyiz. Bu yüzden insanın imanda istisna yapması vaciptir.

Mutlak iman, Allah'ın kullarına emrettiği bütün emirleri yapmak ve bütün yasaklardan kaçınmaktır. Eğer insan 'ben müminim' derse kendisinin, emredildikleri bütün şeyleri yapan ve nehyedildikleri bütün yasaklardan kaçınanlar anlamına gelen ebrar ve muttakilerden olduğuna; böylece Allah'ın veli kullarından biri olduğuna şahitlik etmiş olur. Bu ise kişinin, kendisini tezkiye etmesi / aklaması ve bilmediği bir şeyde kendi lehine şahitlik yapması demektir. Eğer böyle bir şahitlik doğru olsaydı insanın, bu hal üzere ölmesi durumunda kendisinin kesinlikle cennete gideceğine şahitlik yapması da doğru ve caiz olurdu.

Kimisi bu sözü haram kabul eder. İmanda istisnayı kabul etmeyen ve onun haram olduğunu savunanlar, mürcie, cehmiyye ve onların yolundan gidenlerdir. Bunlar imanı, insanın bildiği bir şey olarak kabul eder ve insanın imanlı olup olmadığını bilebileceğini, bu yüzden istisnanın olamayacağını söylerler. Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmek gibi.İnsan kalbinde böyle bir inancın olup olmadığını mutlaka bilir. Bu yüzden imanda istisna yapan, imanından şüphe eden biridir derler.

Kimisi de bu sözü, iki yönden caiz kabul eder. Doğru ve delilleri kuvvetli olan görüş budur. Zira en hayırlı görüş, ifrata ve tefrite kaçmayan dengeli görüştür. Bu görüş, iki yönden doğrudur:

İmanda istisna yapan kimse eğer, imanının aslından şüphe ederek bu sözü söylüyorsa, istisna haramdır. Çünkü iman, asla şüphe kabul etmez. Bu konuda bütün din bilginleri aynı görüşü paylaşmaktadırlar.

Eğer bu sözle, Allah'ın aşağıdaki ayette niteliklerini belirttiği müminlerden olduğunu kast ediyorsa, bu durumda imanda istisna yapmak caizdir. Yüce Allah, imanda ileri gitmiş müminlerin bazı niteliklerini şöyle haber verir: "Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, O'nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rablerine tevekkül ederler. Onlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. İşte gerçek mü'minler bunlardır. Rableri katında onlar için dereceler, bağışlanma ve üstün bir rızık vardır." [456]

Aynı şekilde imanda istisna yaparken, nasıl bir sona varacağını kasteden ve imanında şüphe etmemek kaydıyla işinin Allah'a kaldığını kastedenler hakkında da bu hüküm geçerlidir. Bu görüşün daha sağlam ve doğru olduğu açıktır. [457]

---

[456] Enfal, 8/2-4.

[457] İbn Teymiyye, "Mecmuu'l-fetava", derleyen, Abdurrahman b. Muhammed b. kasım ve oğlu, 7/429.

7- KÖTÜLÜ(ĞE)KLERE İYİLİKLE KARŞILIK VERMEK

Normal günlük hayatında veya çalışma ve davet hayatında davetçinin, kendisine yapılan kötülüğe iyilikle karşılık vermesi, onun insanlar arasındaki değerini daha da arttırır. Zira iyilikle kötülük arasında büyük farklar vardır; birbiriyle karşılaştırılacak benzer yönleri hiç yoktur. Her iyilik, güzellik ve parlaklık bakımından gökte uçan bir kuş gibidir. İyilik, kuşun giderek yükseldiği gibi sahibini daha çok yükseltir.

Her kötülük ise, çirkinlik ve bozukluk bakımından toprak altında yaşayan bir hayvan gibidir. Daima sokacağı ve zehirini akıtacağı bir av bekler.

Fussilet suresi, iyilikle kötülüğün kesinlikle aynı olmadığını, davetçinin kötülüğe nasıl karşılık vermesi gerektiğini, birinden kötülük gördüğünde ne yapması gerektiğini net bir şekilde şöyle açıklar:

"İyilikle kötülük eşit olmaz. Sen, en güzel olan bir tarzda (kötülüğü) uzaklaştır; o zaman, (görürsün ki) seninle onun arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost(un) oluvermiştir. Buna da, sabredenlerden ve büyük bir pay sahibi olanlardan başkası kavuşturulamaz." [458]

---

[458] Fussilet, 41/34-35.

Ünlü müfessir Kurtubi, bu ayeti şöyle tefsir eder: Senin üzerinde bulunduğun tevhit inancı ile müşriklerin üzerinde bulundukları şirk asla eşit ve bir değildir. Abdullah b. Abbas, ayette geçen iyiliği, tevhit (la ilahe illallah) kelimesi; kötülüğü ise şirk olarak açıklar. Kimisi iyiliği, Allah'a itaat, kötülüğü şirk olarak; kimisi iyiliği, inkarcılara yağcılık kötülüğü gaflet olarak; kimisi iyiliği af ve bağış, kötülüğü öç almak olarak açıklamıştır. Dahhak ise ayette geçen iyiliği ilim, kötülüğü ise fuhuş ve fenalık olarak açıklar.[459]

Şevkani ise ayeti şöyle açıklar: İyilik, Allah'ı hoşnut eden ve karşılığında sevap verdiği amellerdir. Kötülük ise, Allah'ın hoşnut olmadığı ve işleyenleri cezalandırdığı amellerdir. Ayette geçen iyiliği belirli bir ibadetle sınırlamak, kötülüğü de belirli bir günahla sınırlamak için herhangi bir işaret yoktur. Bu yüzden hem iyilik kavramı hem de kötülük kavramı burada âmm / geneldir.[460]

Allah'ın rızasına kavuşmak için yapılan iyilik ve ibadet ile Allah'ın hoşnut olmadığı, gazap ve öfkesine neden olan kötülük ve günah arasında yapı, nitelik ve karşılık bakımından hiçbir eşitlik yoktur. Aynı şekilde insanlara iyilik yapmak veya onlara kötülük yapmak arasında da bu tür bir eşitlik bulunmamaktadır. Zira yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

---

459 Kurtubi, "el-Cami'u li ahkami'l-kur'an.", 15/361.

460 Şevkani, "Fethu'l-kadir", 4/516.

"İyiliğin karşılığı iyilikten başkası mıdır?"[461] Elbette iyiliğin karşılığı, iyilikten başka bir şey olamaz.

Allah bu durumu belirttikten sonra daha büyük bir öneme sahip olan başka bir iyilik türünü emretmektedir. O da, yapılan kötülüğe iyilikle karşılık vermektir.[462]

"Sen, en güzel olan bir tarzda (kötülüğü) uzaklaştır." Yani onların bilgisizlik ve beyinsizlikten dolayı yaptıkları kötülükleri sen, en güzel bir yolla başından sav. Çünkü eğer sen, onların defalarca tekrarladığı ve alışkanlık haline getirdikleri bu kötü ahlaklarına sabreder, onlara zarar vermekten ve öfkeyle karşılık vermekten sakınırsan, onlar, bu kötü ahlaklarından ve alışkanlıklarından utanmaya başlar ve o çirkin davranışları terk ederler. [463]

Kimi müfessirler bu ayetin, kılıç ayetleri ile nesh edildiğini (hükmünün kalktığını), kötülüğe iyilikle karşılık vermenin sadece bazı hallerde ve inançla ilgili olmayan durumlarda müstehab olduğunu söylemişler; insanlarla iyi geçinme, verdikleri sıkıntılara katlanma ve bazı davranışlarına göz yummayı bu durumlar arasında zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas bu ayeti, "Cahillik ederek sana kötülük yapan kimseye sen, yumuşak huyunla

---

461 Rahman, 55/60.

462 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/577.

463 Er-Razi, "Tefsiru'l-kebir", 27/127.

karşılık ver" şeklinde tefsir etmiştir. Bir defasında da şöyle demiştir: "Bir adam bir başkasına söver. Kendisine sövülen bu küfre şöyle karşılık verir: "Eğer doğru söylüyorsan Allah beni affetsin, eğer yalan söylüyorsan Allah, seni affetsin."[464]

Eğer insanlardan biri sana sözlü veya fiili bir kötülük yaparsa, özellikle eğer bu, akrabalarından veya yakın arkadaşlarından senin üzerinde büyük hakkı bulunan bir kimse ise, ona iyilikle karşılık ver. Eğer seninle ilişkisini kesmişse, onunla ilişkini devam ettir; eğer sana haksızlık etmişse, onu affet; eğer gıyabında veya yüzüne karşı hakkında kötü konuşmuşsa, ona karşılık verme; aksine onu affet, güzel ve yumuşak sözle cevap ver. Eğer seninle konuşmaz ve senden uzaklaşırsa, onun arkasından kötü konuşma ve ona selam gönder. Çünkü eğer onun yaptığı kötülüğe iyilikle karşılık verirsen büyük faydalar elde edersin.[465] Yüce Allah, bu faydalardan birini şöyle açıklar: "O zaman, (görürsün ki) seninle onun arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost(un) oluvermiştir."[466]

Gerçekten de öfkeli birine yumuşaklıkla karşılık verildiğinde, kötülük yapana iyilikle mukabele edildiğinde bu kaide gerçekleşmektedir. Öfkeli, kızgın,

---

464 Kurtubi, "el-Cami'u li ahkami'l-kur'an.", 15/361.

465 Abdurrahman es-Sa'di, "Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan", 6/577.

466 Fussilet, 41/35.

iplerini koparmış ve ne dediğini bilmeyen bir kimseye söylenen tatlı ve güzel bir söz, onun öfkesini dindirmekte, kızgınlığını gidermekte ve aklını başına getirmektedir. Çoğu defa yaptıklarından ve söylediklerinden utanç duymakta ve özür dilemektedir. Halbuki, kendisine aynı kızgınlık ve öfkeyle karşılık verilseydi, öfkesi daha da artacak, hayasını tamamen bir kenara bırakıp daha fahiş sözler sarf edecek ve günah bataklığına daha fazla batacaktı.

Fakat öfkeli ve kötülük yapan kimseye karşı gösterilecek hoşgörü ve yumuşaklık da, hoşgörü ve merhametle donanmış, kötülüğü iyilikle defedebilecek güçte bir büyük kalbe ve anlayışa gerek duyar. Ama bunla birlikte hoşgörünün de bir sınırı vardır ve inanca saldırı veya müminlerin arasında fitne çıkarma gibi durumlarda hoşgörü gösterilemez. Davetçi, bunun dışındaki bütün durumlarda insanlara karşı daima hoşgörülü olmalı; Allah, emrini uygulayıncaya kadar sabretmeli ve kötülüğü iyilikle defetmenin bütün yollarını denemelidir. Zira fenalığı iyilikle defetme derecesine, sabreden ve büyük bir pay sahibi olandan başkasının ulaşamayacağını, Allah bize şöyle bildiriyor: "Buna da, sabredenlerden ve büyük bir pay sahibi olanlardan başkası kavuşturulamaz." [467]

---

[467] Fussilet, 41/35.

İnsanın fenalığa iyilikle karşılık verme derecesi, gerçekten ulaşılması çok zor olan yüksek bir derecedir. Özellikle insanlara hayrı ulaştırmaya çalışanların, bu yolda karşılaştıkları sıkıntılara katlanmaları ve sabretmeleri, Allah katında büyük bir mükafata kavuşmalarını sağlayacaktır. Bu yüksek dereceye ulaşmak, cennet ve nimetlerini kazanmak elbette büyük ve sonsuz bir mutluluğa kavuşmaktır.

8- SABIR

Sabır sözlükte; nefsi, tepkilerden alıkoymak, acı üzüntü ve sıkıntılara katlanmak, zorluk ve güçlüklere dayanmak gibi anlamlara gelir.[468] Bu anlamda Yüce Allah şöyle buyurur:

"Sen de sabah akşam O'nun rızasını isteyerek Rablerine dua edenlerle birlikte sabret." [469]

Sabrın terimsel anlamı ise; nefsi, kötülüklerden; dili, şikayetlerden korumaktır. Sevgi yolunda insanlara en zor gelen makam bu makamdır.[470]

Davetçinin ilmi, ameli ve davet hayatında sahip olması gerektiği en önemli özelliklerden biri de budur. Çünkü sabır, hangi işe girerse mutlaka o işi ağırlaştırır ve önemli kılar; hangi işte de bulunmazsa o iş, mutlaka değerini kaybeder ve önemsizleşir.

Fussilet suresi, bu özelliği açık bir şekilde ifade eder ve her davetçide mutlaka bulunması gerektiğini şöyle vurgular:"Allah'a çağıran, salih amelde bulunan ve: "Gerçekten ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir? İyilikle kötülük eşit olmaz. Sen, en güzel olan bir tarzda (kötülüğü) uzaklaştır; o zaman, (görürsün ki) seninle onun arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost(un) oluvermiştir. Buna da,

---

468 Er-Razi, "Muhtaru's-sihah", s. 354-355.

469 Kehf, 18/28.

470 İbn Kayyım, "Medaricu's-salikin", 2/161.

sabredenlerden ve büyük bir pay sahibi olanlardan başkası kavuşturulamaz." [471]

O halde Allah'ın davet ve kötülüğü iyilikle defetme vasiyetini, sabreden ve büyük bir pay sahibi olanlardan başkası kabul edemez; onunla amel edemez. Çünkü bu vasiyetle amel etmek, her nefse zor gelir.

Ayette geçen "Büyük bir pay sahibi olan" yani dünya ve ahiret mutluluğundan payı bol olan demektir.

Abdullah b. Abbas der ki: "Allah, müminlere öfke anında sabırlı olmayı, cehalet anında yumuşak ve halim olmayı, kötülük anında da affedici olmayı emretmiştir. Eğer müminler bunları yaparlarsa Allah, onları şeytandan korur ve düşmanlarını, samimi bir dost gibi onlara boyun eğdirir." [472]

İbn Cevzi ise şöyle söyler: "Kavuşturulamaz", yani herkes kötülüğü iyilikle savma mertebesine ulaşamaz; bunda başarılı olamaz. "Sabredenlerden", yani öfkesine hakim olan ve onu yutabilenden başkası. "Ve büyük bir pay sahibi olandan başkası", hayır ve iyilikten, cennetten büyük bir payı olmayan da bu erdemli fiili işleyemez."

---

[471] Fussilet, 41/33-35.

[472] İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 4/100-101.

O halde her davetçinin mutlaka üstün ve erdemli bir davranış olan sabır özelliğine sahip olması gerekir. Çünkü o, insanları, arzu ve isteklerine ters gelen şeylere davet etmektedir. Onları tutkularını yenmeye, nefsani arzularına karşı çıkmaya çağırmaktadır. Bu ise, sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Bu yüzden davetçinin, yoluna devam edebilmesi için sabırla donanması şarttır.

Davetçi, ilim öğrenmek ve öğrendiklerini uygulamak için de sabırla donanmalıdır. İnsanları davet ederken sabırla donanmak iyi yönde olmalıdır:

1- Davet edilene sabretmek. Davetçi, insanlara davetini sunarken acele etmemeli, sunum için uygun olan zamanı ve ortamı seçmelidir. Davet edilenin sakin olduğu, dinlemeye müsait olduğu ve davetçiden emin olduğu bir zaman tercih etmelidir. Çünkü bu faktörlerin göz önünde bulundurulması, davetin kabul edilmesini çok etkiler.

Davetçi bu şartları ve faktörleri gözeterek davetini insanlara sunarsa, davet edilenler kendisine karşı çıkmakta acele etmez, ona sert ve katı davranmaz ve ona karşı güç kullanmazlar. Böyle bir ortam ise, davet edilenlerden çok davetçiye yarar. Davetçi ortamı germekten kaçınmalı, onlara yumuşak davranmalı, davet ettiği konuları düşünebilmelerini sağlamak için onlara süre tanımalıdır. Zaten davetçinin görevi, davette güzel bir üslup kullanmaktır. Davetinin mutlaka kabul edilmesini sağlamak, onun görevi değildir. Çünkü

bu dereceye, peygamberler bile ulaşamamışlardır. Masum / hatasız olmayan, eksik ve noksanlıklardan uzak olmayan bir davetçinin böyle bir dereceye ulaşması elbette mümkün değildir. Yüce Allah Kuran'da, peygamberlerde olduğu gibi davetçinin görevinin sadece tebliğ etmek olduğunu bize şu ayetlerle haber vermektedir:

"Eğer yüz çevirirlerse, artık yalnızca sana düşen duyurup-bildirme (tebliğ)dir." [473]

"Peygambere düşen, apaçık bir tebliğden başkası değildir." [474]

"Gerçek şu ki, sen, sevdiğini hidayete eriştiremezsin, ancak Allah, dilediğini hidayete eriştirir; O, hidayete erecek olanları daha iyi bilendir." [475]

O halde davetçinin görevi sadece, insanlara doğru yolu göstermek ve onları uyarmaktır. İnsanların doğru yola girmeleri ve hidayet bulmaları, öncelikle insanların kendi tercihlerine sonra da Yüce Allah'ın onları bu tercihlerinde başarılı kılmasına bağlıdır. Davetçi, davet edilene, görevinin buraya kadar olduğunu, artık bütün sorumluluğun kendisinde olduğunu, daveti reddetmesi halinde bunun cezasını çekeceğini, kabul etmesi halinde ise sevap

473 Al-i İmran, 3/20.
474 Nur, 24/54.
475 Kasas, 28/56.

kazanacağını söylemeli, şartların ve ortamın durumuna göre onu teşvik etmeli veya uyarmalıdır.

b- Davette sabırlı olmak. Bu konuyu iki şekilde açıklayabiliriz.

- Davet yolunun uzunluğuna sabretmek. Davet yolu gerçekten uzun, zor ve yorucu bir yoldur. İman nurunun kalbe yerleşmesiyle birlikte her müslüman, elde ettiği bilgiye göre davet etmek ve bu emaneti taşımakla sorumludur. Yüce Allah, bu sorumluluğu şöyle bildirmektedir:

"Gerçek şu ki, biz emanetleri göklere, yere ve dağlara sunduk da onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve ondan korkuya kapıldılar; onu insan yüklendi. Çünkü o, çok zalim, çok cahildir." [476]

Dolayısı ile insan, dinen İslami yükümlülükleri yerine getirmekle sorumlu tutulduğu andan itibaren ölünceye kadar, gücü ve bilgisi oranında insanları davet etmekle mükelleftir. Bu konuda Peygamberler, bizim için en güzel örneklerdir. Örneğin Hz. Nuh (a.s.), ilahi gerçekleri 950 yıl kavmine tebliğ etti; onları uyardı, müjdeledi ve Allah'a davet etti. Aynı şekilde diğer peygamberler de, içinden çıktıkları toplumları Allah'a davet ettiler, hayatlarını bu uğurda feda ederek kendilerini Allah'a sattılar. Bunu, insanları Allah'ın dinine davet etmek için

[476] Ahzab, 33/72.

yaptılar. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) de 23 yıl boyunca kavmini Allah'a davet etti.

Davetçi, şu ayeti daima gözünün önünde bulundurmalı ve düşünüp kendisi için dersler çıkarmalıdır:

"De ki: "Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, dirimim ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah'ındır. O'nun hiç bir ortağı yoktur. Ben böyle emrolundum ve ben müslüman olanların ilkiyim." [477]

Davetçilerin önderleri olan peygamberler, davet yolunun pek uzun ve yorucu olduğunu, bu yüzden mutlaka sabırlı ve dayanıklı olmanın, fedakarlık yapmanın gerektiğini bildikleri için sıkı bir şekilde hazırlanıyor ve kendilerini eğitiyorlardı.

- Davetin getirdiği zorluklara ve sorunlara sabretmek. Davetçinin, davet yolunda bir çok zorluklarla, sorunlarla hatta sıkıntılarla karşılaşacağı muhakkaktır. Davetçi bu tür durumda sabretmeyi bilmeli ve zorluklara katlanmalıdır. Her davetçi, dini değerlere bağlılığına ve iman derecesine göre sıkıntılarla karşılaşır. Bu sıkıntı ve zorluklar, onun dayanıklılığını ve tahammül gücünü ortaya çıkarmak içindir.

---

[477] En'am, 6/162-163.

Sa'd b. Ebi Vakkas anlatıyor. Bir defasında Hz. Peygambere: Ey Allah'ın resulü! Hangi insanların bela ve musibetleri daha çoktur? diye sordum. Hz. Peygamber: Önce peygamberlerin sonra salih kulların sonra da onlara benzeyenlerin dedi ve şöyle devam etti: İnsanlar, dinlerine göre musibete maruz kalırlar. Eğer dinine sıkı bir şekilde bağlı ise, musibetleri daha çok olur. Eğer dinlerine hafif bağlı iseler, musibetleri az olur. Kul, yeryüzünde dolaştığı sürece, hiçbir hatası kalmayıncaya kadar belalar onun peşini bırakmaz." [478]

Davet yolunda sıkıntı ve musibetlerin olması, Allah'ın kevni kurallarından biridir. Allah katında en değerli ve en şerefli varlıklar olmalarına rağmen peygamberler de bu tür sıkıntı ve musibetlere uğramışlardır. Peygamberler, tebliğ amacıyla Allah tarafından gönderildikleri ve desteklendikleri halde yine de, bu eziyetlerden kurtulamamışlar ve başlarına bir çok musibetler ve belalar gelmiştir.

Bu peygamberlerden bazıları, ölümle tehdit edilmiş ve çeşitli işkenceler görmüşlerdir. Davet nedeniyle bazı peygamberler, toplumdan tamamen izole edilerek kendileriyle ve ona inananlarla bütün ilişkiler koparılmıştır. Yine davet nedeniyle bazı peygamberler kendine inananlarla birlikte inkarcılara karşı savaşmak zorunda kalmışlardır. Hatta bazı

---

[478] Elbani, "Sahihu süneni't-tirmizi", 2/286; İbn Mace, 2/371.

peygamberler, kendilerine yapılan ‘daveti terk et!’ uyarılarına karşı çıkmaları nedeniyle kavimleri tarafından öldürülmüşlerdir. Fakat buna rağmen onlar, daveti terk etmediler ve Allah’ın kendilerine vaat ettiği büyük ödüle koştular. Çünkü Allah’ın, bu uzun ve yorucu yolda sabırla yürüyenlere büyük nimetler ve ödüller vaat ettiğine hiç şüphe duymadan inanmışlardı. Allah’a davet, gerçekten bir sorumluluk ve emanettir. Bu görevi hakkıyla yerine getiren büyük ecir alacaktır. Bu ecir, sürekli ve kesintisiz olan cennet ve nimetleridir.

Geçmiş zamanda sahabeler, tabiiler, bu ümmetin ilk kuşağı ve daha sonra gelenler ile çağımızdaki davetçiler, davet yolunda bir çok zorluklarla karşılaşmışlardır. Sahabelerden Habbab b. Eret’in anlattığı şu olay bize, karşılaştıkları zorlukların ne derece şiddetli olduğunu göstermektedir. Habbab şöyle anlatıyor: "Hz. Peygamber hırkasını yastık yapmış Kabe’nin gölgesinde oturmaktaydı. Ona: Hala bize yardım etmeyecek misin? Hala bizim için Allah’a dua etmeyecek misin? dedik. Hz. Peygamber: “Sizden önce, inananlar arasından biri alınır ve kendisi için kazılan çukura konulurdu. Sonra testere getirilerek başının üzerine konulur ve bedenini iki parçaya ayırırlardı. Bazılarının da vücutları demir taraklarla taranır ve etlerini kemiklerinden ayırırlardı. Ancak bu işkenceler, onları dinlerinden döndüremedi. Allah’a yemin olsun ki, Allah bu işi kesinlikle tamamlayacaktır. Öyle ki,

Sana'dan binen bir kişi, Allah'tan ve koyunlarına saldıracak kurtlardan başka hiçbir şeyden korkmadan Hadramevt'e gidecektir. Ancak siz, acele ediyorsunuz buyurdu." [479]

Sabrın Çeşitleri

Değişik açılardan bakıldığında sabrın bir çok çeşidi bulunmaktadır. Bunları şöyle sınıflayabiliriz:

1- İbadet etmede ve iyilik yapmada sabır. İslam'ın müslümanlara yüklediği sorumlulukları yerine getirmek ve bu yolda yürümeye devam etmek, nefse pek ağır gelir. Bu ağırlığa tahammül etmek ve nefisten kaynaklanan sıkıntılara katlanmak gerekir. Örneğin namaz, her gün beş vakit tekrarlanan bir ibadettir. Bunun nefse ağır geldiğini ve onu kılarken sabretmek gerektiğini Yüce Allah bize şöyle bildirir:

"Ehline (ümmetine) namazı emret ve onda kararlı davran." [480]

"Sabır ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz o, içi saygıyla ürperenlerin dışında kalanlar için bir ağırlıktır."[481]

Müminler arasında iyi ilişkilerin, sevgi ve saygının devam etmesi için bazı hatalara göz yummak,

---

479 Buhari, 4/288; Elbani, "Sahihu süneni ebi Davut", 2/502; Elbani, "Sahihu süneni'n-nesai", 3/1077-1078.

480 Taha, 20/132.

481 Bakara, 2/45.

yanlışlıklara hemen tepki vermemek, sabırlı olup sıkıntılara tahammül etmek son derece önemli toplumsal kurallardandır. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Sen de sabah akşam O'nun rızasını isteyerek Rablerine dua edenlerle birlikte sabret. Dünya hayatının (aldatıcı) süsünü isteyerek gözlerini onlardan kaydırma. Kalbini bizi zikretmekten gaflete düşürdüğümüz, kendi 'istek ve tutkularına (hevasına) ' uyan ve işinde aşırılığa gidene itaat etme." [482]

Allah, müminlerin birbirlerine sabrı tavsiye etmelerini, birbirlerine hakkı tavsiye etmekle birlikte zikretmiş ve yemin ederek, insanların kurtuluşunun buna bağlı olduğunu bize şöyle bildirmiştir:

"Asra andolsun; gerçekten insan, ziyan içindedir. Ancak iman edip salih amellerde bulunanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka." [483]

2- Günahları terk etmede sabır. İnsanların yollarına serpilmiş aldatıcılara karşı direnç göstermek ve Allah'ın yasaklarını çiğnememektir. Özellikle gerçekte yasak olan fiilleri çeşitli gerekçelerle işlememektir. Bilinmelidir ki insanın yapısı ve nefsi arzuları, yasaklara ve sakınılması tavsiye edilen şeyleri yapmaya meyillidir. İşte sabrın, nefisle mücadelenin ve dayanıklılığın önemi

---

482 Kehf, 18/28.

483 Asr, 103/1-3.

burada ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber bu duruma işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Cennet, nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle; cehennem de nefsin hoşuna giden şeylerle kuşatılmıştır." [484]

İnsanın, nefsini hoşlanmadığı şeyleri yapmaya zorlaması, nefsinin hoşlandığı şeylerden de yüz çevirmesi ancak sabırla mümkündür. Sabır, kararlılıkla Allah'ı hoşnut eden amellere yönelmeye ve yasakladıklarından kesin bir şekilde uzaklaşmayı sağlar. Sabır, müminleri dünyevi zararlardan ve inkarcıların tuzaklarından korur, zorluklara karşı onlara direnme gücü verir. Yüce Allah, firavunun tehditleriyle karşı karşıya kalan müminlerin şöyle dua ettiklerini bize haber verir:

"Rabbimiz, üstümüze sabır yağdır ve bizi müslümanlar olarak öldür." [485]

3- Bela ve musibetlere sabır. Müminin bizzat kendi nefsinin, malının veya ailesinin başına gelen felaketlere karşı sabretmesidir. Bütün bu durumların gerçekleşmesi olağandır ve Allah'ın kevni kurallarındandır. Hayat, bu tür felaketlerden asla uzak değildir. Fakat müslüman, bu tür bela ve musibetlere karşı tedbirini almalı ve Allah'a dayanarak O'ndan yardım istemelidir. Eğer mümin hakkıyla Allah'a dayanır ve O'ndan yardım dilerse

---

[484] Müslim, 4/2174.

[485] A'raf, 7/126.

Allah, onun umutlarını asla boşa çıkarmaz. Yüce Allah, insanları bir takım musibet ve felaketlerle sınayacağını bize şöyle haber vermektedir:

“Andolsun, biz sizi bir parça korku, açlık ve bir parça mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele. Onlara bir musibet isabet ettiğinde, derler ki; "Biz Allah'a ait (kullar)ız ve şüphesiz O'na dönücüleriz. Rablerinden bir bağışlanma ve rahmet bunların üzerinedir ve hidayete erenler de bunlardır.” [486]

Sabır Üç Çeşittir

1- Allah ile sabır. Mümin, sabredebilmek için Allah’tan yardım dilemeli ve gerçek sabrettirenin Allah olduğunu, sabretme gücünün kendi nefsinden değil Allah’tan kaynaklandığını bilmelidir. Yüce Allah bu tür sabrı bize şöyle haber vermektedir:

“Sabret; senin sabrın ancak Allah(ın yardımı) iledir.”[487] Yani eğer O, sana sabretme gücü vermeseydi sen sabredemezdin.

2- Allah için sabır. Mümini sabretmeye iten etken, Allah sevgisi, O’nun hoşnutluğunu kazanma ve O’na yaklaşma arzusu olmalıdır. Yoksa sabretmekle, kendi dayanıklılığını göstermek ve insanların övgülerini kazanmak gibi bir amacı olmamalıdır.

---

486 Bakara, 2/154-157.

487 Nahl, 16/127.

3- Allah'la beraber sabır. Kulun, Allah'ın kendisinden yerine getirmesini talep ettiği dini emir ve yasaklara uyması, nefsini bunlara alıştırmasıdır. Yani Allah'ın kuluna yürü dediği yerlerde yürümesi, dur dediği yerlerde durması, yönelmesini istediği yere yönelmesi, ikamet etmesini istediği yerde de ikamet etmesidir. Bir başka ifadeyle, kulun nefsini Allah'ın emirlerine ve yasaklarına uygun hale getirmesidir. Sıddıkların sabrı olarak kabul edilen bu sabır, sabrın en zor olan çeşididir.

Cüneyd-i Bağdadi der ki: "Dünyadan ahirete yürümek mümin için kolaydır. Fakat insanların çoğu, Allah'tan uzaklaşmakta, emir ve yasaklarını terk etmektedir. Nefsin Allah'a yürümesi daha zordur; fakat ondan daha zor olanı, Allah'la beraber sabretmektir."

Bir defasında Cüneyd'e: Sabır nedir? diye soruldu. Yüzünü ekşitmeden acıyı yutmaktır diye cevap verdi.

Kimisi sabır, "kişinin bela ve musibet anında terbiyesini korumasıdır" derken kimisi de sabır, "kitap ve sünnetin hükümlerine bağlı kalmaktır" demiştir.[488]

Kuran'da Sabır

A- Sabrın yalnız olarak zikredilmesi

1- Kuran, sabrı emreder. Aşağıdaki ayetlerde olduğu gibi:

---

488 İbn kayyım, "Medaricu's-salikin", 2/157-158.

"Ey iman edenler, sabredin ve sabırda yarışın." [489]

"Sabret; senin sabrın ancak Allah(ın yardımı) iledir."[490]

2- Kuran, sabretmemeyi yasaklar. Aşağıdaki ayet bu yasağı bildirmektedir.

"Gevşemeyin, üzülmeyin." [491] Yani sabırsızlık göstererek gevşemeyin; sabrederek dayanın. Gevşemek, çoğunlukla sabredememekten kaynaklanır.

3- Allah, sabredenleri övmüştür.

"Zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenler, işte bunlar, doğru olanlardır ve muttaki olanlar da bunlardır." [492]

4- Allah, sabredenleri sevdiğini bildirmiştir.

"Allah, sabır-gösterenleri sever." [493]

5- Allah, sabredenlerle beraber olduğunu bildirmiştir. Allah'ın bu beraberliği, bütün insanları kuşatan ve bilen anlamındaki genel beraberliğin dışında, özel bir beraberliktir. Bu beraberlik, yardım etme, üstün tutma, destekleme ve koruma beraberliğidir ve sadece sabredenlere hastır.

---

489 Al-i İmran, 3/200.

490 Nahl, 16/127.

491 Al-i İmran, 3/139.

492 Bakara, 2/177.

493 Al-i İmran, 3/146.

"Sabredin. Şüphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir." [494]

6- Sabır, sabredenler için daha hayırlıdır.

"Eğer sabrederseniz, andolsun bu, sabredenler için daha hayırlıdır." [495]

7- Sabredenlerin ecri, amellerinden daha çok, daha güzel ve daha bol olacaktır.

"Sabredenlerin karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle biz muhakkak vereceğiz." [496]

"Ancak sabredenlere ecirleri hesapsızca ödenir." [497]

8- Sabredenler için yardım, zafer ve müjde vardır.

"Sabredenleri müjdele" [498]

"Evet, eğer sabrederseniz, korkup-sakınırsanız ve onlar da aniden üstünüze çullanıverirlerse, Rabbiniz size meleklerden nişanlı beş bin kişiyle yardım ulaştıracaktır."[499]

9- Sabredenlerin ödülü, cennettir.

---

[494] Enfal, 8/46.
[495] Nahl, 16/126.
[496] Nahl, 16/96.
[497] Zümer, 39/10.
[498] Bakara, 2/155.
[499] Al-i İmran, 3/125.

“Ve onları sabretmeleri nedeniyle, cennetle ve ipekle ödüllendirmiştir.” [500]

10- Sabredenler, Allah’tan bir hidayet, merhamet ve mağfiret elde ederler.

“Sabredenleri müjdele. Onlara bir musibet isabet ettiğinde, derler ki; "Biz Allah'a ait (kullar)ız ve şüphesiz O'na dönücüleriz. Rablerinden bir bağışlanma ve rahmet bunların üzerinedir ve hidayete erenler de bunlardır.”[501]

b- Sabrın diğer amellerle birlikte zikredilmesi

Yüce Allah Kuran’ın bir çok yerinde sabrı, İslam’ın diğer manevi değerleri ile birlikte zikretmiştir. İşte bu ayetlerden bazıları:

1- Sabrın yakîn ile birlikte zikredilmesi.

“Ve onların içinden, sabrettikleri zaman emrimizle doğru yola iletip-yönelten önderler kıldık; onlar bizim ayetlerimize yakînen /kesin-bilgiyle inanıyorlardı.” [502]

2- Sabrın tevekkül ile birlikte zikredilmesi.

“(Salih) Amellerde bulunanların ecri ne güzeldir. Ki onlar, sabredenler ve Rablerine tevekkül edenlerdir.”[503]

3- Sabrın namaz ile birlikte zikredilmesi.

---

[500] İnsan, 76/12.

[501] Bakara, 2/157.

[502] Secde, 32/24.

[503] Ankebut, 29/58-59.

“Ey iman edenler, sabırla ve namazla yardım dileyin. Gerçekten Allah, sabredenlerle beraberdir.”[504]

4- Sabrın takva ile birlikte zikredilmesi.

“Eğer sabreder ve sakınırsanız, (işte bu) büyük işlerdendir.” [505]

5- Sabrın salih amel ile birlikte zikredilmesi.

“Sabredenler ve salih amellerde bulunanlar; işte, bağışlanma ve büyük ecir bunlarındır.” [506]

6- Sabrın cihat ile birlikte zikredilmesi.

“Andolsun biz, sizden mücahit olanlarla sabredenleri bilinceye (belli edip ortaya çıkarıncaya) kadar, sizi deneyeceğiz ve haberlerinizi de sınayacağız (açıklayacağız).”[507]

7- Sabrın tesbih ile birlikte zikredilmesi.

“Artık sen, Rabbinin hükmüne sabret; çünkü gerçekten sen, bizim gözlerimizin önündesin. Ve her kalkışında da Rabbini hamd ile tesbih et.” [508]

8- Sabrın istiğfar ile birlikte zikredilmesi.

---

504 Bakara, 2/153.
505 Al-i İmran, 3/186.
506 Hud, 11/11.
507 Muhammed, 47/31.
508 Tur, 52/48.

“Şu halde sen sabret. Gerçekten Allah'ın vaadi haktır. Günahın için mağfiret dile; akşam ve sabah Rabbini hamd ile tesbih et.” [509]

9- Sabrın hakk ile birlikte zikredilmesi.

”Asra andolsun; gerçekten insan, ziyan içindedir. Ancak iman edip salih amellerde bulunanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka.” [510]

10- Sabrın rahmet ile birlikte zikredilmesi.

“Sonra iman edenlerden, sabrı birbirlerine tavsiye edenlerden, merhameti birbirlerine tavsiye edenlerden olan.” [511]

11- Sabrın şükür ile birlikte zikredilmesi.

“Andolsun biz Musa'yı: "Kavmini karanlıklardan nura çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat" diye ayetlerimizle göndermiştik. Şüphesiz bunda çokça sabreden ve şükreden herkes için gerçekten ayetler vardır.” [512]

Hadislerde Sabır

---

509 Mümin, 40/55.

510 Asr, 103/1-3.

511 Beled, 90/17.

512 İbrahim, 14/5.

Sabırla ilgili bir çok hadis-i şerif bulunmaktadır. Biz, bunlardan sadece birkaç tanesini zikretmekle yetineceğiz.

1- Ebu Malik Haris b. Asım el-Eş'ari anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Temizlik, imanın yarısıdır. Elhamdülillah sözü, göklerle yerin arasını doldurur. Namaz, nurdur; sadaka, delildir; sabır, aydınlıktır; Kuran, senin lehinde veya aleyhinde bir delildir. Her insan, (bu dünyadan göçüp) gitmektedir. Nefsini satan, ya onu kurtarır veya helak eder." [513]

2- Ebu Said el-Hudri anlatıyor: "Ensardan bazı kimseler Hz. Peygamberden mal istediler. Hz. Peygamber, yanında bulunandan kendilerine verdi. Yine istediler; Hz. Peygamber yine verdi. Tekrar istediler; Hz. Peygamber yanında olanın hepsini verdi ve verecek bir şeyi kalmayınca şöyle dedi: Yanımda ne mal varsa onu asla saklamaz, size veririm. Ancak, Allah, iffetli davranan kimsenin iffetini korur ve onu kimseye muhtaç etmez. Kim başkasından istemekten kaçınırsa Allah, ona kendi katından zenginlik verir. Sabretmek isteyene Allah, sabretme ve dayanma gücü verir. Allah, sabırdan daha hayırlı ve daha üstün başka bir nimet kimseye vermemiştir."[514]

---

[513] Müslim, 1/203.

[514] Müslim, 2/729.

3- Suheyb b. Senan anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Müminin işi ne gariptir. Her işinde mutlaka kendisine hayır vardır. Bu, sadece mümin için böyledir. Eğer kendisine bir nimet verilirse, şükreder ve bu, kendisi için hayır olur. Eğer kendisine bir sıkıntı dokunursa, sabreder ve bu, onun için hayır olur." [515]

4- Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah şöyle buyurmuştur: Dünya ehlinden bir mümin kulumun, iki sevdiğini (iki gözünü) aldığımda sevabını umarak buna sabrederse, karşılığında kendisine cenneti veririm." [516]

5- Abdullah b. Mesut anlatıyor. Hz. Peygamber, sanki peygamberlerden biri ile konuşuyordu. Kavmi tarafından vurulmuş ve yüzünden akan kanları silerek şöyle diyordu: "Ey Allah'ım! Kavmimi affet. Çünkü onlar bilmiyorlar." [517]

6- Ebu Said ve Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Müslümana isabet eden her yorgunluk, hastalık, üzüntü, keder, sıkıntı hatta ayağına batan diken nedeniyle bile Allah, onun günahlarını bağışlar" [518]

---

515 Müslim, 4/2295.

516 Buhari, 7/221.

517 Buhari, 8/65.

518 Buhari, 7/3; Müslim, 4/1992.

7- Ebu Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Güçlü, güreşte güçlü olan değildir. Asıl güçlü, öfke anında nefsine hakim olabilendir." [519]

[519] Buhari, 10/431; Müslim, 7/129; Nevevi, "Riyazu's-salihin", s. 24-38.

9- ŞEYTANDAN ALLAH'A SIĞINMAK

Allah, iradesi ve dileği gereğince imtihan amacıyla, iblis ve yandaşlarına insanları aldatma fırsatı vermiş, Adem ve zürriyetine ise seçme hürriyeti vermiştir. Allah, insanı kendi türüne has bir şekilde yaratmıştır. Bu yüzden o, ne bir melek ne de bir şeytandır.

İblis ve yandaşları, insanoğluna karşı amansız bir savaş içindedir. Bu savaş, onların kötü tabiatından, büyüklenme ve kıskançlıklarından kaynaklanmaktadır. İblis, bu savaşa girmek ve onu sürdürebilmek için kıyamet gününe kadar Rabbinden izin istemiş, Allah da bir hikmet gereği ona bu izni vermiştir. Ancak insanı da hazırlıksız ve korumasız bırakmamış, ona şeytanın vereceği sıkıntı ve eziyetlerden koruyacak bir güven ve tuzaklarına düşmekten koruyacak bir kalkan vermiştir.

İsti'aze, her kötülükten ve her kötü kimseden Allah'a sığınmak ve O'nun korumasını talep etmektir. İnsan bir kötülükten korunmak, bir kötülüğü defetmek veya bir hayrı elde etmek için birinden sığınma talep eder. Fussilet suresi, davetçide bulunması gereken ve korunmasını sağlayan şeyleri açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır: "Şayet sana şeytandan bir kışkırtma gelecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir" [520]

---

[520] Fussilet, 41/36.

Davetçinin, her an Allah'a sığınması, O'na yalvarıp yakarması ve zilletini ifade etmesi gerekir. Özellikle Allah'ın merhametinden kovulmuş şeytanın, kendisi ile davetin arasına girdiği ve onu davetten vazgeçirmek için kışkırtmalarda bulunduğu zamanlarda Allah'a çok sığınmalıdır. Çünkü şeytan davetçiye engel olmak, onu tuttuğu yoldan döndürmek, görevinde tembellik etmesini ve geri kalmasını sağlamak, insanlara hayır ve hidayet yolunu göstermekten men etmek için çok gayret eder; davetçiye bir çok yönden yaklaşıp onu saptırmaya çalışır. İşte davetçi, davet yolunda duraksamamak ve davetten geri kalmamak için şeytanın bu oyunlarına çok dikkat etmesi ve ondan sakınması gerekir. Şeytanın davetçiyi saptırmak ve izlediği yoldan döndürmek için kullandığı yöntemlerin en önemlileri şunlardır:

Davetçiyi kışkırtması ve onu, izlediği yolun uzunluğuyla korkutmasıdır. Şeytan, davetçiye ne zaman yolun sonuna varacağını sorar ve peygamberlerin bile bu sona ulaşmadan öldüğünü, insanların çoğunun onlara inanmadığını, öldüklerinde insanların iki grup olduğunu, sadece az bir kesimin onlara inandığını, buna karşılık büyük bir kesimin ise inanmadığını söyleyerek davetçiyi, davet yolundan vazgeçirmeye çalışır.

Onu, davet yolunda başına gelebilecek sıkıntı ve sorunlarla korkutur. Bu sorunların sadece kendisiyle sınırlı

kalmayacağını, ailesinin ve kabilesinin de bu sorunlardan nasiplerini alacaklarını, bu yüzden bir çok sorunlarla karşılaşacağını fısıldar.

Ona, davet yoluna girdiğinde bunun, kendisini malından ve ailesinden uzaklaştıracağını, eşi ve çocuklarına gereken ilgiyi gösteremeyeceğini, onlara vakit ayıramayacağını, bu durumun kendisini, ailesini ve malını bir çok tehlikeyle karşı karşıya bırakacağını hatırlatır.

Ona, fitne ve bozulmanın çok büyük boyutlarda olduğunu, yapacağın şeylerin bu büyük bozulmadan kesinlikle bir şey değiştirmeyeceğini fısıldar; böylece onun, davetten geri kalmasını sağlar.

Bu saydığımız yöntemlerin dışında şeytanın, davetçiyi yolundan ayıracak birbirinden farklı daha bir çok planları vardır. Bu yüzden davetçi, kararlılığının zayıfladığından en ufak bir kuşkuya kapılırsa, hemen şeytandan Allah'a sığınmalı ve davet çalışmalarına daha bir kararlılıkla devam etmelidir. Çünkü Allah'ın kendilerinden razı olduğu ve sözlerini, en güzel söz olarak kabul ettiği, başkalarından üstün tuttuğu ve varacakları yerin cennet nimetleri olduğunu bildirdiği kimselerin yolu budur.

İbn Kesir,"Şayet sana şeytandan bir kışkırtma gelecek olursa, hemen Allah'a sığın" ayetini tefsir

ederken şunları söyler: "İsti'aze hakkında sadece üç ayet bulunmaktadır. Bu ayetler şunlardır:

"Sen af (veya kolaylık) yolunu benimse, (İslâm'a) uygun olanı (örfü) emret ve cahillerden yüz çevir. Eğer sana şeytandan yana bir kışkırtma (vesvese veya iğva) gelirse, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir." [521]

Yüce Allah burada insan cinsinden olan düşmanı, tabiatında var olan dostluk ve samimiyete döndürmek için, kendisine iyilik ve güzellikle muamele etmeyi; iyilik ve güzellik kabul etmeyen şeytan cinsinden olan düşmana karşı da, kendisine sığınmayı emretmektedir. Çünkü şeytan, daha önce kendisiyle Adem arasında yaşanan şiddetli düşmanlık nedeniyle, insanoğlunu helak etmekten başka bir şey düşünmez.

Yüce Allah, şeytanla ilgili olarak başka ayetlerde şöyle buyurur:

"Ey Ademoğulları, şeytan, anne ve babanızın çirkin yerlerini kendilerine göstermek için, elbiselerini sıyırtarak, onları cennetten çıkardığı gibi sakın sizi de bir belaya uğratmasın. Çünkü o ve taraftarları, (kendilerini göremeyeceğiniz yerden) sizleri görmektedir. Biz gerçekten şeytanları, inanmayacakların dostları kıldık." [522]

---

[521] A'raf, 7/199-200.

[522] A'raf, 7/27.

“Gerçek şu ki, şeytan sizin düşmanınızdır, öyleyse siz de onu düşman edinin. O, kendi grubunu, ancak çılgınca yanan ateşin halkından olmağa çağırır.” [523]

“Hani meleklere: "Adem'e secde edin" demiştik; İblis'in dışında (diğerleri) secde etmişlerdi. O cinlerdendi, böylelikle Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı. Bu durumda Beni bırakıp onu ve onun soyunu veliler mi edineceksiniz? Oysa onlar sizin düşmanlarınızdır. (Bu,) Zalimler için ne kadar kötü bir (tercih) değiştirmedir.” [524]

Şeytan, gerçek olmadığı halde yemin ederek kesinlikle öğüt verenlerden biri olduğunu söyleyerek Adem atamızı aldatmıştır. Allah, şeytanın Adem’in zürriyetini de aldatacağına yemin ettiğini bize şöyle bildirir:

“Dedi ki: "Senin izzetin adına andolsun, ben, onların tümünü mutlaka azdırıp-kışkırtacağım. Ancak onlardan, muhlis olan kulların hariç." [525]

“Öyleyse Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. Gerçek şu ki, iman edenler ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun hiç bir zorlayıcı-gücü yoktur. Onun zorlayıcı-gücü ancak onu

---

523 Fatır, 35/6.

524 Kehf, 18/50.

525 Sad, 38/82-83.

veli edinenlerle onunla, O'na (Allah'a) ortak koşanlar üzerindedir."[526]

"Eu'zu billahi mineş'-şeytani'r-racim" cümlesinin anlamı, Allah'ın rahmetinden kovulmuş şeytanın, dinim veya dünyam konusunda bana zarar vermesinden, beni emrolunduğum bir fiili yapmaktan men etmesinden veya beni, nehyolunduğum bir fiili işlemeye teşvik etmesinden Allah'a sığınırım demektir. Çünkü insanı, Allah'tan başka hiçbir varlık şeytandan koruyamaz.

Şeytan, Arapça 'uzak oldu' anlamına gelen "Şa-ta-na" kökünden türemiştir. Şeytanın yapısı insanın yapısından tamamen farklıdır. Bu yüzden o, her hayırlı işi yapmaktan da uzaktır. Şeytanın ateşten yaratıldığına dayanarak bu sözcüğün "şate" kökünden türediğini ileri sürenler de olmuştur. Anlam bakımından her iki görüş de doğrudur ancak, ilk görüş daha doğrudur. Zira şeytanlar, insanoğluna zarar vermekten başka bir şeyi asla düşünmezler. Bu da ilk görüşü desteklemektedir.[527]

Iyad b. Himar anlatıyor. Bir kutsi hadiste Hz. Peygamber, Allah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: "Ben kullarımı tertemiz bir şekilde yarattım ancak, şeytanlar onları peşlerinden sürükledi." [528]

---

526 Nahl, 16/98-100.

527 İbn Kesir, "Tefsiru'l-kur'ani'l-azim", 1/12-16.

528 Müslim, 4/2197.

İslam, kainatta Allah'ın iradesine karşı çıkan, onunla çekişen, ona ortak olmaya çalışan, kainata tamamen kötülük yerleştirmek isteyen ve Allah'ın dilemesi ile yücelmiş insanları düşürmek isteyen hiçbir irade ve gücü kabul etmez.

İslam dinler arasında büyük bir adım atarak hayır, şer, hesap, sevap ve ceza konularında, insanların vicdanını rahatlatan ve içine huzur veren en doğru bir inançla gelmiştir. Bu inancı da iki temel esas üzerine oturtmuştur:

Kainatta ilahi iradenin bir ve tek oluşu.

İnsanın vicdanı ile Rabbi arasına hiçbir şeyin girmemesi ve kişinin, başka hiçbir vasıtaya gerek duymadan Rabbine yönelmesi.

İslam, bu kainatta ilahi iradeye karşı çıkan veya ondan daha üstün bir iradenin varlığına inanan veya ilahi iradeye ortak olduğunu iddia eden hiçbir görüş ve inancı, kesinlikle kabul etmez. Çünkü bu tür inanç ve düşüncelerin tamamı yanlış ve gerçeğe tamamen aykırıdır. İslam, bu tür inançlara sahip insanları, tevbe ederek bu inançlarını terk etmeye ve hidayet yoluna girmeye davet eder. İnançlarında ısrar edip İslam'a girmeyi reddedenleri, inkarcılıkla suçlar ve onların öteki dünyada cezalandırılacaklarını bildirir.

Allah, melek ve cinlerin bilmedikleri isimleri Hz. Adem'e öğreterek onu, meleklerden ve cinlerden üstün

kılmıştır. Yüce Allah Hz. Adem'e, hata işledikten sonra tevbe etmesini ve tekrar hidayet yoluna girmesini sağlayacak ilahi bilgi / marifetle ilgili kelimeler de öğretmiştir.[529]

Öfke ve gazap, çoğu defa kötülüğe karşı sabretmeye ve hoşgörülü olmaya mani olur; kişiyi hemen tepki vermeye teşvik eder. Böyle bir durumla karşılaşan insan, hemen şeytandan Allah'a sığınmalıdır. Çünkü şeytan, öfke anda insanı daha çabuk aldatır. Bu yüzden her mümin, şeytanın saptırma yollarını iyi bilmeli ve ona göre tedbir alarak şeytanın, öfkesini suiistimal etmesine fırsat vermemelidir. Şeytan, kendisinin saptırma yollarını bilen, kendisine karşı hazırlıklı olan ve bu yolda gücünün farkında olan kimseleri saptırmakta aciz kalır. Çünkü mümin kişi, şeytanın kendisine karşı kullanabileceği bütün yöntemleri bilmiş ve ona göre tedbirini almıştır. Ama buna rağmen şeytan, Allah'a davet edenin kalbini kuşatmaktan geri kalmaz, bir öfke anında onu saptırmanın yollarını arar.

Davet yolu, gerçekten zor bir yoldur. Ama zorluklardan yılmayan davetçi, nefsinin, ailesinin ve toplumunun koyduğu bütün engelleri aşar; insanları hayra yönlendiren ve daima onlara hayrı tavsiye eden önderlerden biri olur.

---

529 Abbas akkad, "İblis", s. 111.

SONSÖZ

Böyle bir çalışmayı ortaya koymama yardım eden, beni bu çalışmamda başarılı kılan, zahiri ve batını nimetlerini üzerimize yağdıran Yüce Allah'a sonsuz şükürler olsun. Bağışladığı nimetlerle salih amelleri tamamlayan Allah, hiç kuşkusuz her türlü eksik ve noksanlıktan uzaktır. Bu çalışma sayesinde Fussilet suresinin ele aldığı bazı davet sorunlarını incelemeye ve onlara ışık tutmaya çalıştım. Sureden davetçiler için oldukça önemli dersler çıkardım. Bu derslerin başında şu konular gelmektedir:

Davetçinin uygulayabileceği davet üslupları.

Davetçinin çalışma yapabileceği davet alanları.

Davetçide mutlaka bulunması gereken başlıca özellikler.

Yüce Allah'tan bu çalışmamı, işlediğim salih ameller arasına kabul etmesini, en hayırlı amelimizi en son amelimiz yapmasını ve en güzel günümüzü de kendisiyle buluşacağımız gün yapmasını dilerim. O, gerçekten bunu yapmaya kadirdir.

Ey Allah'ım! Seni tesbih eder ve sana hamd ederim. Şehadet ederim ki, Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sana tevbe ediyor ve senden bağışlanma diliyoruz.

KAYNAKLAR

- Kuran-ı Kerim

A

- el-Akaidu'l-islamiyye, Seyyid sabık, b. Daru'l-kitabu'l-arabi, Beyrut.

- el-Akaidu'l-islamiyye ve ususuha, Abdurrahman hasan habanneke el-meydani, b. daru'l-kalem, Dimeşk 1399 h.

- Akidetu'l-mü'min, Ebubekir cabir el-cezairi, b. 2, mektebetu'l-külliyat el-ezheriyye, Mısır 1398 h.

- el-Amelu's-salih, Ahmet izzeddin el-beyanuni, b. mektebetu'l-hüda, Halep 1397 h.

B

- el-Bidaye ve'n-nihaye, el-Hafız ebu'l-fida İsmail ibn kesir ed-dımeşki, b. 4, Mektebetu'l-mearif, Beyrut 1401 h.

- Buhusu'l-mu'temeru'l-alemi li-tevcihi'd-da'veti v i'dadu'd-duat, el-Camiatu'l-islamiyye, Medine 1397 h.

C

- Camiu'l-usul fi ahadisi'r-rasul, Muhammed b. esir el-cezeri, tahkik, Abdulkadir el-erneut, b. metbaatu'l-melah, 1389 h.

- Camiu'l-beyan fi tefsiri'l-kur'an, Muhammed b. Cerir et-taberi, b. 4, Daru'l-marife, Beyrut 1400 h.

- Camiu'l-ulum ve'l-hikem, Abdurrahman b. receb el-hanbeli, Daru'l-ifta, Riyad.

- el-Camiu li ahkami'l-kur'an, Muhammed b. Ahmet el-Kurtubi, b. Daru ihyau't-turasu'l-arabi, Beyrut.

- el-Cevabu's-sahih limen bedelde dine'l-mesih, Ahmet b. abdulhalim b. teymiyye, b. metabiu'l-mecdu't-ticariyye.

D

- Da'vetu'l-islam, Seyyid sabık, b. Daru'l-kitabu'l-arabi, Beyrut 1973.

- ed-Da'vetu'l-islamiyye usuluha ve vesailuha, Dr. Ahmet galluş, b. Daru'l-kitabu'l-mısri, Kahire 1987.

- ed-Da'vetu'l-islamiyye mefhumuha ve hacetu'l-muctemeat ileyha", Muhammed hayr ramazan Yusuf, b. 1, metabiu'l-ferezdek et-ticariyye, Riyad 1407 h.

- ed-Da'vetu'l-islamiyye da'vetun alemiyye, Muhammed er-Ravi, b. Daru'l-arabiyye, Beyrut.

- ed-Da'vetu ile'l-islah, Muhammed hıdr hüseyn, b. el-metbaatu's-selefiyye, Kahire 1346.

- ed-Da'vetu ila'l-allah er-risaletu ve'l-vesiletu ve'l-hedef, Dr. Tevfik el-Va'i, b. 1, mektebetu'l-felah, Kuveyt 1406 h.

- ed-Da'vetu ila'l-allah fi sureti İbrahim el-halil, Muhammed b. seyidi b. el-habib, b. 1, daru'l-vefa, Cide 1406 h.

- ed-Da'vetu ila'l-allah ve ahlaku'd-du'at, şeyh Abdulaziz b. baz, b. 1, ed-daru's-selefiyye, Kuveyt 1404 h.

- ed-Da'vetu ve'l-insan, Dr. Abdullah eş-şazeli, b. el-mektebetu'l-kavmiyye, Tanta / Mısır.

- ed-Da'vetu ve'd-da'iyetu fi dav'i sureti'l-furkan, Muhammed said el-Barudi, b. 1, Daru'l-vefa, Cidde 1407.

- Delilu'l-falihin li turuki riyazu's-salihin, Muhammed b. alan es-sıddiki eş-şafii, b. el-mektebetu'l-ilmiyye, Beyrut 1402 h.

E

- Esasu'l-belaga, Carullah Ebu'l-kasım Mahmut b. ömer ez-Zemahşeri, b. 2, Daru'l-kütüb, 1972.

F

- Fethu'l-bari, Ahmet b. ali b. hacer el-askalani, tahkik, abdulaziz b. baz, b. mektebetu'r-riyad el-hadise, Riyad.

- Fethu'l-kadir, Muhammed b. ali eş-Şevkani, b. Daru'l-fikr.

H

- Hadi'l-ervah ila biladi'l-efrah, Muhammed b. Ebubekir ibn kaymiyye, b. daru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrut.

- Hayatu's-sahabe, Muhammed Yusuf el-kandehlevi, b. 1388 h.

- Hidayetu'l-mürşidin ila tariki'l-va'zi ve'l-hitabe, Ali mahfuz, b. 4, Daru'l-i'tisam, baskı tarihi belirtilmemiş.

- el-Huda ve'l-beyan fi esmai'l-kur'an, Salih b. İbrahim el-belhi, b. 1, cami'atu'l-imam Muhammed b. suud el-islamiyye, Riyad 1397 h.

İ

- İrşadu'l-aklu's-selim ila mezaya'l-kitabu'l-kerim", Tefsiru Ebu Suud, b. Daru'l-fikr.

- İblis, Abbas Mahmut Akkad, b. 5, Daru Nahda, Mısır.

- el-İtkan fi ulumi'l-kur'an, Celaleddin Abdurrahman es-Suyuti, b. 3, Halebi, Mısır, 1370 h.

- İcazu'l-beyan fi suveri'l-kur'an, Muhammed Ali Sabuni, b. 2, mektebetu'l-gazzali, 1399 h.

- el-İmanu billah, Muhammed Hasan el-Hımsi, b. Daru'r-reşid, Dımeşk.

K

- el-Kamusu'l-muhit, Muhammed b. Yakup el-firuzabadi, b. el-müessesetu'l-arabiyye, Beyrut.

- el-Kafiyetu'ş-şafiye fi'l-intisari li'l-firkati'n-naciye, Ahmet b. İbrahim b. isa İbn Kayyım, tahkik, züheyr eş-şaviş, b. 3, el-mektebetu'l-islami, Beyrut 1406 h.

- Kitabu'l-erbain fi usuli'd-din, er-Razi, b. Matbaatu dairetu'l-mearifu2l-osmaniyye, Haydarabad 1353 h.

- Kenzu'l-ummal, Hüsameddin el-muttaki el-hindi, b. müessesetu'r-risale, Beyrut.

- Keyfe nedu'n-nas, abdulbedii sakr, b. 6, el-mektebetu'l-islami, Beyrut 1397 h.

L

- Lübabu't-te'vil fi meani't-tenzil, alaaddin ali b. Muhammed b. İbrahim el-hazin, b. daru'l-fikr, Beyrut.

- Lisanu'l-arab, Cemalettin Muhammed b. mekrem b. manzue el-efriki el-mısri, b. Daru Sadır, Beyrut.

- Levamiu'l-envaru'l-behiyye ve sevati'u'l-esraru'l eseriyye li şerhi'd-durreti'l-mudiyye fi akdi'l-firkati'l-mardiyye, Muhammed b. Ahmet es-Sefarini, b. 2, müessesetu'l-hafikin, Dimeşk 1402 h.

M

- Mebahisu fi ulumi'l-kur'an, Menna' Kattan, b. 8, mektebetu'l-mearif, Riyad 1401 h.

- Mecmuu fetava şeyhu2l-islam ibn Teymiyye, derleyen Abdurrahman b. kasım ve oğlu Muhammed, b. İdaretu'l-mesqhetu'l-askeriyye, Kahire 1404 h. Dağıtım, Daru'l-ifta, Riyad.

- Muhataru's-sihah, Muhammed b. Ebubekir b. abdulkadir er-Razi, b. Daru'l-kitabu'l-arabi, Beyrut 1967.

- Muhtasaru minhacu'l-kasidin, İbn Kudame el-makdisi, tahkik, züheyr eş-Şaviş, b. 6, el-mektebetu'l-islamiyye, Beyrut 1405 h.

- Medaricu's-salikin, Muhammed b. Ebubekir b. kayyım, tahkik, Muhammed hamid el-fakki, b. Daru'l-kitabu'l-arabi, Beyrut 1392 h.

- Mürşidu'd-duat, Muhammed nemr el-hatib, b. 1, daru'l-ma'rife, Beyrut 1401 h.

- Müsnedu'l-imam Ahmet b. hanbel, fihristu'r-ruvat, Muhammed nasıruddin el-elbani, b. müessestu kurtuba.

- el-Müsned, imam Ahmet b. hanbel, şerh ve fihristleme Ahmet Muhammed şakir, b. 3, Daru'l-mearif, Kahire 1368 h.

- el-Misbahu'l-münir fi garibi'ş-şerhi'l-kebir, Ahmet b. Muhammed el-mukri el-feyyumi, b. daru'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut 1398 h.

- el-Musannef, abdurrezzak b. humam es-San'ani, tahkik, Habiburrahman el-A'zami, b.2, el-mektebetu'l-islami, Beyrut 1403 h.

- Mea'ricu'l-kabul bi şerhi sülemi'l-vusul ila ilmi'l-usul fi ilmi't-tevhit, hafız ibn Ahmet el-hakemi, b. Daru'l-ifta, Riyad

- el-Mu'cemu'l-kebir Taberani, tahkik, Hamdi abdulmecit es-selefi, b. mektebetu'l-mesna, Bağdat

- el-Mu'cemu'l-müfehres li elfazi'l-hadis, b. matbaatu beril, Laydn 1955.

- el-Mu'cemu'l-müfehres li elfazi'l-kur'an, Muhammed fuat abdulbaki, b. Daru ihyau't-turasu'l-arabi, Beyrut.

- Mu'cemu mekayisu'l-lüga, Ahmet b. faris b. zekeriyya, tahkik, abdusselam Muhammet Harun, b. 2, matbaatu'l-halebi, Mısır 1390 h.

- el-Müfredat fi garibi'l-kur'an, el-Hüseyn b. Muhammed el-İsfahani, tahkik, Muhammed seyyid kilani, b. matbaatu'l-halebi, Mısır 1381 h.

- Min sıfati'd-daiye, Muhammed es-Sabbağ, b. 2, el-mektebetu'l-islami, Beyrut 1391 h.

- Menahicu'l-bahs, Dr. Gazi Hüseyin inaye, b. müessesetu şebabu'l-camiiyyetu'l-iskenderiyye.

- Menahicu'l-bahsu'l-ilmi, Dr. Abdurrahman bedevi, b. 3, Vekaletu'l-matbuat, Kuveyt 1977.

- Menahicu'l-buhus ve kitabetuhu, Dr. Yusuf Mustafa el-Kadi, b. Daru'l-merrih, Riyad 1399 h.

- Mevsuatu ahlaki'l-kur'an, Dr. Ahmet eş-şirbasi, b. 1, Daru'r-raidu'l-arabi, Beyrut 1971.

N

- Nübüvvetu Muhammed fi'l-kur'an, Dr. Hasan diyauddin ıtr, b. 1, Daru'n-nasr, Halep, 1393 h.

- en-Nübüvvetu ve'l-enbiya, Muhammed ali se-Sabuni, b. 2, 1400 h.

- En-Neşru fi kiraati'l-aşr, Muhammed b. muhammed b. ali b. yusuf el-Cezeri, tahkik, Dr. Muhammed salim muheysin, b. mektebetu'l-kahire.

- Naimu'l-cenne fi'l-kur'ani ve's-sünne, Abdullatif aşur, b. mektebetu'l-kur'an.

R

- Ruhu'l-meani fi tefsiri'l-kur'ani'l-azim, Şihabuddin seyyid Mahmut el-alusi, b. Daru'l-fikr, Beyrut 1403 h.

- Riyazu's-salihin, Yahya b. şeref en-Nevevi, tahkik, abdulazizi rabah ve Ahmet ed-Dakkak, b. 4, Daru'l-me'mun, Dimeşk 1401 h.

S

- es-Siretu'n-nebeviyye, İbn Hişam, tahkik, Mustafa es-saka, İbrahim el-ebyari ve Abdulhafiz şilbi, b. Daru ihyau't-turasi'l-arabi, Beyrut.

- es-Sabru fi'l-kur'an, Dr. Muhammed b. eş-şerif, b. 1, şeriketu mektebatu ukkaz, Cidde 1404 h.

- Sahihu'l-imamu'l-buhari, tahkik, Şeyh Abdulaziz b. baz, b. 1, Daru'l-fikr, el-mektebetu't-ticariyye, Mekke 1414 h.

- Sahihu'l-imam Müslim, tahkik, Muhammed fuad abdulbaki, b. Daru ihyau't-turasi'l-arabi, Beyrut 1400 h.

- Sahihu süneni ibn mace, Elbani, el-mektebetu'l-islami, b. 3, Beyrut 1408 h.

- Sahihu süneni ebi davut, Elbani, el-mektebetu'l-islami, b. 1, Beyrut 1409 h.

- Sahihu süneni'n-nesai, Elbani, el-mektebetu'l-islami, b. 1, Beyrut 1408 h.

- Sifatu'd-da'iyetu'n-nefsiyye, Abdullah nasıh ulvan, b. Daru's-selam, Kahire 1405 h.

Ş

- Şu'mu'l-ma'siye ve bereketu't-takva, Ahmet izzeddin el-Beyanuni, b. 2, Daru's-selam, Kahire 1406 h.

- Şerhu akidetu't-tahaviyye, İbn Ebu'l-izz el-hanefi, b. el-mektebetu'l-islami.

- eş-Şeria, Muhammed b. hüseyn el-Acurri, tahkik, Muhammed hamid el-fakki, b. 1, daru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrut, 1403 h.

T

- Tarihu'd-da'vetu'l-islamiyye mine'l-emsi ila'l-yevm, Adem Abdullah el-Aluri, b. Daru mektebetu'l-ihya, Beyrut.

- et-Tahvif mine'n-nar ve't-ta'rif bi hali dari'l-bevar, Abdurrahman b. Receb el-hanbeli, b. Daru'l-beyan, Şam 1399 h.

- Tezkiretu'd-du'at, el-Behiy el-Huli, b. 5, Daru'l-kalem, Dimeşk 1397 h.

- et-Tabsire, Mekki b. Ebi Talib, b. daru's-selefiyye, Hindistan.

- Tacu'l-arus min cevahiri'l-kamus, Muhammed murtaza ez-Zebidi, b. Daru mektebetu'l-ihya, Beyrut.

- Tefsiru'l-kur'ani'l-azim, el-Hafız ebu'l-fida İsmail ibn kesir ed-dımeşki, b. Daru'l-marife, Beyrut 1388 h.

- et-Tefsiru'l-kebir, el-Fahru'r-Razi, b. 2, Daru'l-kütübu'l-ilmiyye, Tahran.

- et-Tefsiru'l-vadıh, Dr. Muhammed Mahmut Hicazi, b. 4, mektebetu'l-istiklalu'l-kübra, Kahire 1388 h.

-et-Takva, Salahaddin mardini, b. el-Mektebetu'l-islami, Dimeşk 1400 h.

- Teysiru'l-kerimu'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan, Abdurrahman b. nasır es-Sa'di, tahkik, Muhammed zühdi en-Neccar, b. el-müessesetu's-sa'idiyye, Riyad.

U

- Ususu'd-da've ve âdâbu'd-duât, Muhammed seyyid vekil, b. Metabiu'l-ahbar, Kahire.

- Umdetu'l-kari şerhu sahihi'l-buhari, Bedreddin Mahmut b. Ahmet el-Ayni, b. Daru ihyau't-turasi'l-arabi.

V

- el-Vahyu'l-muhammedi, Muhammed reşit rıza, b. el-mektebetu'l-islami, Beyrut.

Z

- Zadu'l-mesir fi ilmi't-tefsir, Ebu'l-ferec Abdurrahman bi Cevzi, b. el-mektebetu'l-islami, Dimeşk.

- Zaifu süneni't-tirmizi, Muhammed nasır el-elbani, b. 1, el-mektebetu'l-islami, Beyrut 1411 h.